

Nart

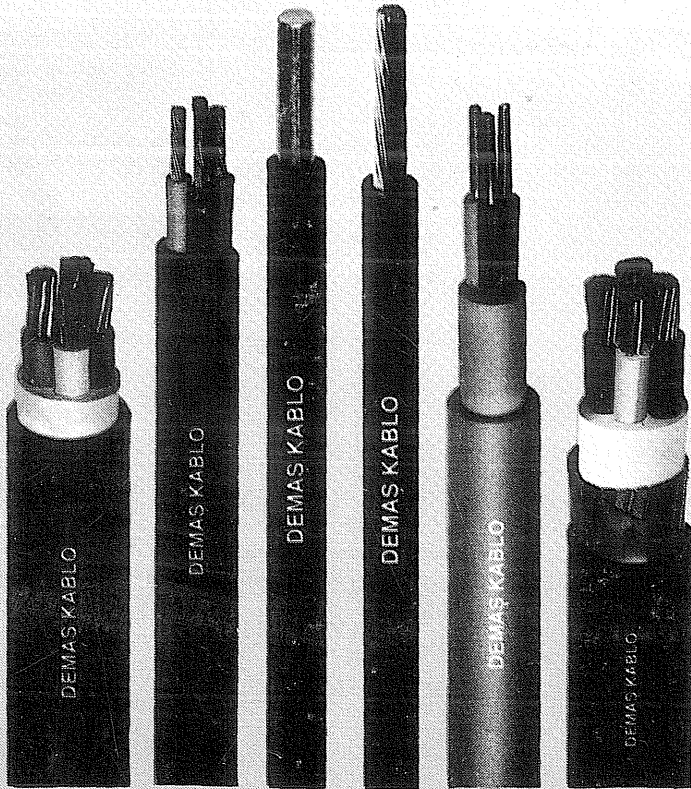
İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ ISSN: 1302-2539

15

KASIM - ARALIK 1999

DEMAS
KABLO SANAYİ
ve TİCARET LTD. ŞTİ.

- HO7V-U (NYA) TİPİ 450/750 V PVC İZOLELİ TESİSAT KABLOLARI
- HO7V-R (NYA) TİPİ 450/750 V PVC İZOLELİ TESİSAT KABLOLARI
- HO7V-K (NYAF) TİPİ 450/750 V PVC İZOLELİ FLEKSİBL KABLOLAR
- HO5VV-F (FVV-n) 300/500 V PVC İZOLELİ FLEKSİBL KABLOLAR
- 300/500 V PVC İZOLELİ (NYM) TİPİ TESİSAT KABLOLARI
- 0.6/1 kV ALÇAK GERİLİM PVC İZOLELİ VE PVC DIŞKILIFLI GÜÇ KABLOLARI (YVV)
- 0.6/1 kV ALÇAK GERİLİM PVC İZOLELİ YASSI VE YUVARLAK GALVANİZLİ ÇELİK TEL ZIRHLI GÜÇ KABLOLARI (YVŞV)

K-Q
TSE-ISO-EN
9000

MERKEZ OFİS

PERPA TİCARET MERKEZİ
A BLOK, KAT 2, NO: 9-0031
80270 ŞİŞLİ/İSTANBUL

TEL: 90 212 210 66 82 (Pbx)
FAX: 90 212 210 66 99

FABRİKA

İKİTELLİ KÜÇÜK ORGANİZE SANAYİ
BÖLGESİ NO: 135 34640 İKİTELLİ
İSTANBUL/TÜRKİYE

TEL: 90 212 671 00 66 (3 Hat)
FAX: 90 212 549 28 26

Nart

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ • ISSN 1300 9613

KASIM ARALIK 1999 • SAYI 15

İÇİNDEKİLER

Düzce Depremi	4
Adıgey'de Ekonomik Gelişmeler Nurbıy Sohute	7
Türkiye Avrupa Birliği'ne Aday	8
Tarih Süzgecinde AĞİT Rahmi Lâle	10
Çeçenya'da Savaş Sürüyor	14
Kafkas Derneklerinin Açıklaması	18
Bir Dönüm Noktası Olarak İkinci Rus-Çeçen Savaşı Prof. John Colarusso	20
Rusya-Çeçenya İlişkileri ve Uluslararası Hukuk Prof. Francis Boyle	24
Helsinki Yurttaşlar Meclisi'nden Mektup	26
Kamuoyuna Açık Mektup Şamil Basayev	29
Savaşın Nedenleri Ruslan Alihaciyev	31
Grozni'nin 1812 Uvertürü Boris Kagarlitsky	33
Adıge Biliminin Yolu Prof.Dr. Cebraıl Mekule	35
Yeni Yüzyıla Adım Atmak Kanıkue Zarinç	38
Abhazya'dan Anlaşma Çağırısı	40
Belgelerle Abhazya	41
Gönen Manyas Çerkeslerinin Sürgünü İzzet Aydemir	45
Kahire'de Bir Köle Çerkes Kızının Hikayesi Prof. Ehud R. Toledano	48
Fırtına Özdemir Özbay	52
Adıge Çetin Öner	54
Davet E. Açıyba	56
Kafkas Derneği Ankara Şubesi'nden Müzik Ziyafeti	57
İki Düzeltme: Okuyucu Mektupları	58
Haberler	63

**Bu gün parçalanmış görülen bu millet, hayat,
hadise ve cereyanlarının gelişi güzel
sürüklediği ve tarih sahnesine atıverdiği bir
insan topluluğu değildir. Bilakis bu millet,
kökleri mazinin çok, pek çok derinliklerinden
gelen ve o mazide geniş sahalara yayılmış; bu
sahalarda bu günkü medeniyete temel olacak
pek çok eserler kurmuş ve bırakmış olan bir
beşer zümresinin bakiyesidir.**

İSMAİL BERKUK

Nart

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ
ISSN 1302 2539

Sayı 15 • Kasım Aralık 1999

Sahibi

Kafkas Derneği adına Muhittin Ünal

Yazı İşleri Müdürü

Hikmet Kandemir

Kapak

Ahmet Tayyar

Emeği Geçenler

Erol Taymaz, Mevlüt Atalay,
Özdemir Özbay, Rahmi Lale,
Sine Göksoy, Nejan Huvaj,
Evren Kaynak, Güşef Yançatoral
Şafak Dinçer, Dilber Eravcı,
Hasan Aslan, Cankat Yıldız
Abdullah Durdu

Yazışma adresi

Nart Dergisi
Şenyuva Meriç sokak No:44
Beştepe Ankara
Tel: (0 312) 222 85 90 – 223 51 59
Fax: (0 312) 221 09 18

elektronik posta

kafder@marketweb.net.tr

Web sitesi

<http://www.marketweb.net.tr/tanitim/kafder>

Abonelik için Hesap No

Kafkas Derneği adına 105 150 numaralı
posta çeki hesabı

Abone Koşulları

Yurtiçi yıllık Şahıslara (6 sayı) 9 milyon TL
Yurtiçi Kurumlara: 12 milyon TL.
Avrupa yıllık 75 DM
ABD yıllık 50 USD

Yayın İlkeleri

Gönderilen yazılar yayımlansın veya
yayımlanmasın iade edilmez. Dergideki
yazı ve resimler kaynak göstermek
koşuluyla yayımlanabilir. Yayımlanan
yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizgi

Nart Dergisi

Baskı

Takav Yayıncılık
(0 312) 385 58 64

Merhaba...

*Hayatın tavrını oluştururken samimi
olmalı, günlerin özlemini ertelememeli.
İçimizde uyanan istekleri en içten ve
dolaysız aktarmalı. Unutmamalı ki;*

*Bütün yaşanacak günlerin içinde bugün
yalnızca bir gün. Ama o gelecek öteki
günlerde olacaklar, senin bugün ne
yaptığına bağlı olabilir.*

*Hayatın düzenini ve samimiyetini
oluşturan, gelecek günlerin yaşanılır
kılmasını olanaklı sağlayacak insani
tavrın gelişmesini etkileyen her ayrıntının
belirlenmesini olanaklı kılmak biz
insanoğullarının tavırlarına bağlıdır.*

*İçten pazarlıksız, sevginin rahatça
paylaşıldığı günlere merhaba...*

DÜZCE DEPREMİ

Adapazarı depreminin acıları sarılmadan 12 Kasım 1999 tarihinde meydana gelen Düzce depremi hepimizi üzüntüye boğdu. Pek çok hemşehrımızın hayatı kaybetmesine ve yâzırcesinin evsiz kalmasına yol açan deprem felaketinden hemen sonra Kafkas Derneği Genel Merkezi öncülüğü ve koordinasyonunda bir yardım çalışması başlatıldı. Aşağıda yardım çalışmalarını sürdüren komitenin raporunu okuyucularımızın bilgisine sunuyoruz.

1.HAFTA

Deprem olduğunda daha önce Adapazarı depreminde oluşturulan kriz komitesi Düzce depremi ile ilgili çalışmalara başladı. Cihan Candemir'in Hemşehrilerimizden Sn. Şafak Alpay, Sn. Murat Özçelik, Sn. Deniz Alpay, Sn. Neşet Kuyumcu ile yaptığı görüşmeler sonucundaki 14. Kasım. 1999 tarihinde Adapazarı Rotary Klübü ile birlikte ortak bir çalışma yapma imkanı oluştu. 14 Kasım 1999 tarihinde yapılan çalışmaya 2 özel araç ve 1 minibüs katıldı.

KAFDER Genel Merkezi'nden Muhittin Ünal (Başkan), Cihan Candemir, Nizamettin Kandur, Kriz Komitesi'nden Naciye Kılınçarslan, Ümit Şogen, Yüksel Dinçer, Davut Azmi Erbaş, Bayar Şırayder, Filiz Özden, Mesut, Yinal Kozok, Güşav Bageoğlu, Murat Mekher, Perit Yançatarol, Fatih Aydemir, Ruslan, Bekhan, Taner Güneş, Murat Neker, Cemalettin Şırayder, Kaytuk Göksoy, Ziya Şenvar'ın katılımıyla 22 kişi Düzce'ye gitti. Planta Farma ilaç fabrikasında toplandıktan sonra ekip Adapazarı Rotary klüp deposuna hareket etti. Bu depodan teslim alınan 22 adet genel maksat çadırı (her birisi 50 kişilik), yaklaşık 1000 adet battaniye, 1 kamyon pet şişe içme suyu, 34 adet 4 kişilik çadır, 150 adet sünger yatak, 5 koli çocuk bezi, 1 torba iş eldiveni ve çadır kurmakta kullanılacak muhtelif el aletleri 4 kamyon ile Düzce'ye getirildi. Planta Farma'nın bahçesine kurduğumuz genel maksat çadırı depo haline getirildi. Temin ettiğimiz malzemeyi çadıra yerleştirdik. Sürekli çalışmak üzere Düzce Derneği başkanı Aziz Nemlioğlu başkanlığında bir komite oluşturuldu. Malzemeler dağıtımı yapılmak

üzere Aziz Nemlioğlu ve Murat Seyok'a teslim edildi. Aziz Nemlioğlu ve Murat Seyok ve ekipleri tarafından tespit edilen ihtiyaç sahiplerine dağıtıldı.

2.HAFTA

Düzce dönüşünde Ankara Şubesinin çalışmalara devam etti. Hemşehrilerimizin çevrelerinden topladıkları muhtelif miktardaki giyecek ve gıda maddeleri dernek binamızda toplandı. Ankara şubesi gençlerinin ciddi çalışmaları ile bütün poşetler tek tek ayıklandıktan sonra düzenli olarak kolilere yerleştirildi. Hemşehrilerimizden Ahmet Özdoğan'ın gönderdiği 1 ton makarna, Nuhun Ankara makarnasının gönderdiği 2 ton makarna ve Naciye Kılıçarslan tarafından temin edilen 20 gıda paketi Gimat'taki esnaf arkadaşımız Ercan Başnuh tarafından tahsis edilen Man kamyon ile Sayın Deniz Alpay'ın Ankara Rotary Klüpten temin ettiği malzemelerde Selamoğlu nakliyatın tahsis ettiği bir TIR ile 20.11.1999 tarihinde Düzce'ye gönderildi. Gönderilen malzemeler arasında 73 adet yatak, 50 adet yağmurluk, değişik ebatta bot, ayakkabı ve çizme, muhtelif bakliyat ve gıda maddeleri, halı, 4 adet tek kişilik karyola bulunmaktaydı.

Bu çalışmaya malzeme göndererek katılan Semih Ögün, Temat A.Ş., Topaz A.Ş. Kaba eski eserler A.Ş. Nebahat Taşkın, Müveddet Salman'a teşekkür borçluyuz.

Bu çalışmaya 3 özel araç ve 1 minibüs ile aşağıda kayıtlı arkadaşlarımız katıldılar.

Aydın Midas, Naciye Kılınçarslan, Davut Azmi Erbaş, Akın Özbek, Hatice Duman, Gupset Bageoğlu, Madina Şekercan, Guşef Yançatarol, Murat Kertan, Serkan Aslan., Akın Güner, Abaza Murat, Fatih Aydemir, Abdullah Durdu, Turgut Şırayder, Berat Aksoy, Thatsı Murat, Elbruz Sandıkçı, Savaş Doğandan oluşan ekip katıldılar.

Düzce'ye ulaşan malzeme giden ekip tarafından köyler tek tek gezilerek ihtiyaç sahiplerine dağıtıldı. Dağıtım işi tamamlandıktan sonra Bataklı çiftlik köyünde yakın köy muhtarları ile bir toplantı yapıldı ve geçmiş olsun dilekleri iletildikten sonra sorunlar üzerinde konuşularak ihtiyaçlar tes-

pit edildi. Acil ihtiyacların katalitik soba, çadır, naylon branda olduğu ortaya çıktı.

Toplantıdan sonra merkezde kriz komitesi ile ve diğer yardım komiteleri ile malzeme temini konusunda görüşmeler yapıldı. Kriz komitesi ile yapılan görüşmede ekibimizdeki Berat Aksoy arkadaşımızın tanıdığı bir kişi ile ertesi gün depremde fay hattının çok yakınından geçtiği ve en çok hasarlı köylerden olan Çınarlı köyün ihtiyacı olan 35 adet çadır temin edildi.

3.HAFTA

Çalışmalar katalitik soba temini yönünde devam etti ve Sn. Şafak Alpay ve Deniz Alpay'ın çabaları sonucunda Ankara Rotary Klübün temin ettiği 100 adet katalitik soba, Gazi Koleji personeli ve velilerinin topladıkları kışlık giyecek, gıda ve temizlik malzemeleri, 350 adet termofor yine hemşehrilerimizin temin ettikleri malzemeler Ankara Şubesindeki özellikle genç kızlarımızın yoğun ve titiz çalışmaları sonucunda koliletti ve Selamoğlu nakliyatın tahsis ettiği TIR ile Sn. Ümit Dinçer'in nezaretinde Düzce'ye gönderildi ve Murat Seyok'un organize ettiği ihtiyaç sahiplerine dağıtıldı.

Düzce deprem bölgesinde bu çalışmalar yapılırken diğer taraftan da "KAFDER Başkanlar Kurulu" toplandı ve yardım konusunu detaylı olarak görüştü. Uzun vadeli olarak yapılması gerekli hazırlıklar konusunda tüm Şubelere kararlar bildirildi.

Toplantı sonucunda Antalya ve Adana şubeleri tarafından Düzce'deki komite başkanı Aziz Nemlioğlu'na acil ihtiyacların karşılanmasını teminen 2 milyar civarında nakit para teslim edildi. Deprem bölgesinin acil ihtiyaclarına katkı maksadıyla yardımlarını nakit olarak ulaştıranlar ve yardım miktarları aşağıdaki gibidir:

-Nazire Duman	5.000.000
-Ayşegül Göçeli	10.000.000
-Mehmet Çağlar	26.000.000
-Nesrin Yıldırım	266.000.000
-Janberk Arı	80.000.000
-Yağlıpınar Köyü	70.000.000
-Ergün Gezgin	50.000.000
-Hakan Özsoy	10.000.000
-Ayşegül Hızlıok	20.000.000
-Nadide Şengül	10.000.000
-Pakize Çevik	7.500.000
-Sevgi Alparslan	15.000.000
-Aydın Midas	15.000.000
-Mehmet Kazbek	250.000.000
-Özdemir Özbay	15.000.000
-Üstün Bayar	5.000.000

Derneğimiz ve depremzedeler adına katkıda bulunan herkese teşekkür ediyoruz. Yardımın büyüğü küçüğü olmaz. Hepsi de bizim için değerlidir. Deprem bölgesinin en önemli ihtiyacı şu günlerde Çadır, katalitik soba, Naylon branda ve nakit paradır. Giyim malzemelerine ihtiyaç bulunmamaktadır. Uzun vadede dayanıklı gıda maddelerine de ihtiyaç gündeme gelecektir.

Deprem Kriz Komitesi Adına Davut Azmi Erbaş

EĞİTİM YARDIMI ÇALIŞMALARI

İki yıldır eğitim yardımı yapmakta olan derneğimizin bu yıl daha çok öğrenciye eğitim katkısı yapabilmesini teminen üyelerimiz ve hemşehrilerimiz tarafından yapılan bağışlar listesi aşağıdadır. Katkıda bulunan herkese gönülden teşekkür ediyor, diğer hemşehrilerimize de örnek olmasını diliyoruz.

Eğitim katkısı almak üzere Derneğe yapılan müracaat 150'yi aşmış olup Eğitim Komisyonu tarafından belirlenen hak sahiplerine ödemeler yapılmaktadır.

Nakit Ödemede Bulunanlar

1. Nihat Öztürk	40.000.000
2. Şerafettin Köşeli	5.000.000
3. Aytül Kaya	44.000.000
4. Nizamettin Kandur	25.000.000
5. Sema Yılmaz	25.000.000
6. Abide Tubaşı	10.000.000
7. Suzan İşbaşı	50.000.000
8. Güven Tütüncüoğlu	50.000.000
9. Medis Medikal	50.000.000
10. Kaya Şenvar.	20.000.000
11. Orhan Günsav	5.000.000
12. M.Reşit Dinçer	10.000.000
13. Gimat'dan havale	10.000.000

14. Ragıp Doğu	50.000.000	12. Akın Özbek	90.000.000
15. Harun Koyuncu	45.000.000	13. Ercan Yavuz	120.000.000
16. Faruk Keskin	10.000.000	14. Tansel Akkaya	285.000.000
17. İsmet Boran	25.000.000	15. Hatice Duman	120.000.000
18. Ali Şengil	25.000.000	16. Ziya Şenvar	120.000.000
19. Bahri Kazbek	275.000.000	17. Yüksel Cantürk	150.000.000
20. Cihan Candemir	410.000.000	18. Dilek İriş	90.000.000
21. Yaşar Sağ	50.000.000	19. Yaşar Arslankaya	120.000.000
22. Bislan Salih Hurmi	50.000.000	20. Ercan Dinçer	120.000.000
23. Mustafa Yaşar Ay	10.000.000	21. Ercan Aycan	180.000.000
24. Durdu Ergün	50.000.000	22. Esra Parlak	36.000.000
25. Kafder Çanakkale Şubesi	104.000.000	23. Tacan Munar	60.000.000
26. Mecit Cankat	250.000.000	24. Eyüp Baloğlu	75.000.000
27. Güzide Oğuz	50.000.000	25. Bülent Tarpat	360.000.000
28. Ali Şahin	21.500.000	26. Metin Dinçer	120.000.000
29. Kafder Mersin Şubesi	145.000.000	27. Hayrettin Mıdoğlu	240.000.000
30. Muhittin Ünal	10.000.000	28. Yıldız Z.Karaosmanoğlu	120.000.000
31. Sami Korkut	20.000.000	29. Haldun Mıdoğlu	120.000.000
32. Fadime Yener	12.000.000	30. Nezir Sofçu	120.000.000
33. Gülseren Orak	5.000.000	31. Muzaffer Kalkan	240.000.000
34. Muhittin Topak	5.000.000	32. Mehtap Sönmez	32.000.000
35. Gülten Özkay	5.000.000	33. Yavuz Aksoy	120.000.000
36. Cahit Baygüneş	15.000.000	34. Muzaffer Dinçer	120.000.000
37. Şinasi Erdoğan	5.000.000	35. Evren B.Kaynak	60.000.000
38. Ümit Kaplan	30.000.000	36. Semiha Ercan	60.000.000
39. Hursen Alpay	100.000.000	37. Melek Ertan	120.000.000
40. Naciye Kılıçarslan	74.430.000	38. Fatma Taşkın	240.000.000
41. İlkay Güçlü		39. Nebahat Taşkın	240.000.000
ve arkadaşları	675.000.000	40. Hatice Yavuz	60.000.000
42. Yalçın Yaşar		41. Alaattin Sezgin	60.000.000
ve arkadaşları	3.700.000.000	42. Abdülkadir Özyılmaz	44.000.000
43. Neşe Aksoy	35.000.000	43. İlhan Aydın	150.000.000
44. Mithat Koyuncu	30.000.000	44. Samil Görgün	240.000.000
45. Turgay Altındal	20.000.000	45. Bislan Salih Hurmi	180.000.000
46. Arif Örsli	5.000.000	46. Semih Ögün	60.000.000
47. Kayseri Şubesi Üyeleri	1.756.000.000	47. Gönül Tetik	90.000.000
48. Nesrin Yıldırım	20.000.000	48. Gupset Bageoğlu	30.000.000
49. Eyüp Şahin	15.000.000	49. Kadir Bozkurt	180.000.000
50. Burhan Bay	30.000.000	50. Abdüllatif Şener	180.000.000
51. Resmiye İçke	43.250.000	51. Rauf Güven	120.000.000
52. Ruşen Akkaya	20.000.000	52. Ahmet Alkan	360.000.000
53. Erol Çankur	51.500.000	53. Rahmi Sezgin	360.000.000
54. Konya Şubesi	100.000.000	54. Nurettin Teymur	120.000.000
		55. Haluk Mıdoğlu	60.000.000
		56. Hatko Cantürk	90.000.000

Mail Order Sistemiyle Bağışta Bulunanlar

1 Aslan Arı	96.000.000
2. Hayri Kazbek	60.000.000
3. O.Zekeriya Süstenceli	180.000.000
4. Mahmut Şahin	60.000.000
5. Yusuf K.Taymaz	120.000.000
6. Emine Gülsen Beç	30.000.000
7. Necla Dinçer	60.000.000
8. Gıyasi Tokoğlu	360.000.000
9. Bilgin Tok	60.000.000
10. Hasan Aşkın Bal	235.000.000
11. Ufuk H.Vurdum	100.000.000

Not: Bankadan işyeri numarası geç geldiği için Yaşar Arslankaya, Hatko Cantürk, Tansel Akkaya, Ufuk Vurdum, Ziya Şenvar, Bilgin Tok, Ercan Aycan, Esra Parlak, Bülent Arpat, Eyüp Baloğlu, Ercan Yavuz, Metin Dinçer, Tacan Mınar, Hatice Cantürk, Yavuz Aksoy, Akın Özbek, Gıyasi Tokoğlu, Semih Ercan, Melek Ertan, Hasan Aşkın Bal, Dilek İriş, Muzaffer Kalkan, Necla Dinçer ve Yüksel Cantürk'ün Ekim 1999 taahhütleri taahhüt edilen taksitlerin en sonuna kaydırılmıştır.

ADIĞEY'DE EKONOMİK GELİŞMELER

Nurbiy Sohute

Övünülecek düzeyde olmasa da son birkaç yılda ve özellikle içinde bulunduğumuz yılda hizmet sektöründe ve bununla birlikte Adıgey ekonomisinde gözle görülür bir gelişmenin olduğu saptanmıştır.

Başarı sansı iklim koşullarına büyük ölçüde bağımlı olan tarım sektöründe sağlanan başarılar bile tek başına ekonominin düzelme yoluna girdiğinin işareti sayılabilir. Birçok işyerinde çalışanlara ücretleri zamanında ödenebilir hale gelmiştir. Emeklilere de aylıkları günü geçirilmeden ödenebilmektedir. Bunlar işyerlerinde sağlanan gelişmeler sayesinde mümkün olmaktadır.

Elde edilen sonuçlara göre çeşitli sektörlerin gelişmelerinde farklılıklar görülmektedir. Örneği, büyük sanayi işletme işletmelerinde belirli bir gelişme içerisinde oldukları gözlemlenmektedir. Bu gün Adıgey'de bu tür iki bin işyeri vardır ve 13 bin kişiyi çalıştırmaktadır. Küçük işletmelerin yarısından fazlası ticaret ve gıda sektöründe faaliyet göstermektedir. Kayıt dışı olarak bu sektörde 20 bin kişinin daha çalıştığını belirtmek gerekmektedir. Yani Adıgey'in ekonomisine çalışanların yüzde 25'i küçük işletmelerde iş yapmaktadırlar.

Büyük ve orta ölçekli işletmelerin sadece bu yıl belirli bir gelişme göstermiş olmalarına rağmen küçük işletmeler son beş yıldır ilerleme içerisinde. Bunun sebebi de küçük işletmelerin Pazar ilişkilerine daha çabuk uyum sağlayabilmeleri, kolay yönetebilmeleri, ürünlerini çabucak değiştirme imkanına sahip olmaları ve ihtiyaç duyulan yeni ürünleri daha az para ve daha az zamanda üretebilmeleridir. Bu yüzden her yıl üretimlerini artırabilmektedirler. Örneğin 1996 yılında küçük işletmelerin üretimini 100 oranında alırsak, bu oran içinde bulunduğumuz yılda 210'a ulaşmıştır.

Orman ürünlerini işleme sektöründeki küçük işletmelerde son zamanlarda hissedilir gelişmeler göstermişlerdir. Onlar 1998 yılında 97 yılının iki katı üretime ulaşmışlardır. Küçük inşaat işletmeleri içinde aynı gelişme söz konusudur. Onların 1995 yılında 13.3 oranında olan üretimleri bu yılın ilk yarısında 35.7 oranına çıkmıştır.

Bir hususa dikkati çekmek gerekmektedir. Ücretlerin zamanında ödenebilmesi ve sosyal hizmetlerin düzgün yürütülebilmesi bütçe gelirlerinin düzgün bir şekilde karşılanabilmesine bağlıdır. İşletmelerin ödedikleri payların bütçede önemli bir yere sahip olduğu herkesçe bilinmektedir. Günümüzde küçük işletmeler Adıgey'in bütçesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Örneğin 1998 yılında bu

işletmeler bütçeye 52 milyon ruble (2 milyon dolar) katkıda bulunmuşlardır. Bu sektör son beş yılda artan oranlarda bütçeye katkı sağlamaktadır. İçinde bulunduğumuz yılın ilk yarısında da bütçeye 50 milyon ruble katkı yapmışlardır. Yıl sonu itibarıyla ne olacağını bilmek mümkün değilse de şimdiden planlamasının % 95 ini gerçekleştirmiş olmaları yıl sonunda hedeflerin üstüne çıkardıklarını göstermektedir. Küçük işletmelerin vergilerini ödemelerine dair son yılda çıkarılan Cumhuriyet yasasında bu gelişmede önemli payı vardır.

Cumhuriyetin her yerinde aynı miktarda küçük işletmeler olduğunu ve aynı başarıyı gösterdiklerini söyleyemeyiz. Yılın ilk yarısı itibarıyla Cumhuriyet genelinde 2221 küçük işletme bulunmakta olup bunların 1204'ü Maykop'tadır. İkinci olarak 432 ile Tohtomukoy rayonu, 204 ile Maykop rayonu gelmektedir. Şovcen rayonu ise 18 küçük işletmeyle son sırada yer almaktadır.

Bu sayılara bağlı olarak Maykop'taki küçük işletmeleri yılın ilk yarısındaki 101 milyon 52 bin rublelik üretimle birinci sırada Tohtomukoy rayonunda kiler 35 milyon 414 bin rublelik üretimle ikinci sırada, Tevcoj rayonundaki 192 küçük işletmede 30 milyon 414 bin rublelik üretimle üçüncü sırada yer almışlardır.

Sanayi sektöründeki küçük işletmelerin gelişmelerini de sayılarla göstermek gerekirse yılın ilk altı ayı itibarıyla büyük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri üretimlerini artırmada planda öngörüleni 193.3 oranında sağlamış, küçük işletmeler ise 2.1 katına ulaşmıştır.

Peki işletmeler bazında Adıge Cumhuriyeti'nin durumu Kuzey Kafkasya genelinde ne durumdadır? Bunu çeşitli yönlerden ele alarak göstermek mümkündür. Üretim bazında ele alalım. Bu alanda komşu eyaletler ile büyük Cumhuriyetlerin seviyesine ulaşmamız tabi ki mümkün değildir. Buna rağmen işletmelerimiz 1998 yılında 274.1 milyon ruble miktarında üretim yaparak Kuzey Kafkasya'da altıncı sırada yer almışlardır.

Kısaca özetleyecek olursak işler tam bir memnuniyet verici düzeye ulaşmamışsa da küçük işletmeler sürekli bir gelişme göstermekte ve bütçeye de olumlu katkılar sağlamaktadırlar. Pazar ilişkilerinde onların yer edinmelerinin daha kolay olduğu göz önüne alınırsa küçük işletmelere gelecekte daha fazla umut bağlamak gerekmektedir.

5 Ekim 1999

Türkiye Avrupa Birliği'ne Aday

10-11 Aralık günleri Helsinki'de toplanan Avrupa Birliği (AB) liderleri zirvesinde Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylığı onaylandı. Başbakan Bülent Ecevit, 11 Aralık günü Helsinki'ye giderek zirvenin kapanışında yer aldı.

Avrupa Birliği, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan ile üyelik görüşmelerini sürdürürken, aday ülkeler Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya, Slovakya, Romanya, Bulgaristan, Malta ve Kıbrıs ile üyelik görüşmelerine Şubat 2000'de başlayacak. İki gün süren yoğun diplomatik pazarlıklardan sonra yayımlanan sonuç bildirgesinde, AB-Türkiye ilişkilerinin, Ankara'nın Kopenhag kriterlerine uymasına paralel bir biçimde gelişeceği vurgulandı. Bilindiği gibi Kopenhag kriterleri AB'ye üye ülkelerin ve dolayısıyla AB'ye katılmak için aday olan ülkelerin uyması gereken siyasi ve ekonomik koşulları tanımlıyor. Siyasi kriterler özellikle insan hakları ve azınlık hakları konularında önemli açılımlar içeriyor. Türkiye için çok önemli bir dönüm noktası olan bu zirvenin olası etkileri ve Kopenhag kriterlerini dergimizin gelecek sayısında ayrıntılı olarak değerlendirmeyi düşünüyoruz. Bu sayımızda Helsinki zirvesi sonuç bildirgesinde Türkiye'ye ilişkin 4, 9 ve 12. maddelerini okuyucularımızın bilgisine sunuyoruz.

Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi

4. AB Konseyi, mevcut durumda 13 ülkeyi içeren bir çerçevede birleştiren genişleme sürecinin katılımcı doğasını teyit etmektedir. Aday ülkeler, genişleme sürecine eşit temelde iştirak edeceklerdir. Bu ülkeler, anlaşma metinlerinde yer alan ortak Avrupa Birliği hedef ve değerlerini paylaşmak zorundadır. Bu anlamda AB Konseyi, anlaşmazlıkların BM Şartı'na uygun olarak barışçıl yollarla çözümü ilkesini vurgular ve aday ülkelerden, tüm sınırsal ve ilgili diğer sorunların çözümünde her türlü çabayı göstermelerini talep eder. Bunda başarısız olunması halinde, anlaşmazlığı, makul bir süre zarfında Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) getirmelidirler. AB Konseyi, büyük anlaşmazlıklara dair durumu, özellikle katılım süreci üzerindeki etkileri bağlamında ve sorunun UAD'de çözümünü teşvikle, en geç 2004 yılı sonuna kadar gözden geçirecektir. Ayrıca, **AB Konseyi, Kopenhag'da ortaya konan siyasi kriterlere uygunluğun katılım görüşmelerinin başlamasına önkoşul sayıldığını ve genelde Kopenhag kriterlerinin Birliğe katılım için baz oluşturduğunu hatırlatır.**

9. (a) AB Konseyi, Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümü hedefiyle 3 Aralık'ta New York'ta başlatılan görüşmeleri memnuniyetle karşılar ve BM Genel Sekreteri'nin, bu süreci barışçıl bir sonuca ulaştırma yönündeki çabalarını kuvvetle desteklediğini ifade eder.

(b) AB Konseyi, siyasi çözümün, Kıbrıs'ın AB'ye katılımını kolaylaştıracağına altını çizer. Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar bir uzlaşma sağlanamaması halinde, Konsey, katılım ile ilgili kararı yukarıdaki önkoşul olmaksızın alacaktır. Bunu yaparken, ilgili bütün faktörler göz önünde bulundurulacaktır.

12. AB Konseyi, Komisyon'un gelişme raporunda da belirtildiği üzere Türkiye'de kaydedilen olumlu gelişmeleri, aynı zamanda da Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesi yönündeki reformlara devam etme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere de uygulanan aynı kriterler bazında Birliğe katılmayı **hedefleyen bir aday ülkedir.** Türkiye, diğer aday devletler gibi, mevcut Avrupa stratejisinden destek alarak, reformlarına hız kazandıracak bir katılım-öncesi stratejiden yararlanacaktır. Bu, insan hakları konusuna bilhassa değinmek suretiyle katılıma yönelik siyasi kriterlerin yerine getirilmesi doğrultusundaki gelişmeler ve 4 ile 9(a) numaralı paragraflarda yer alan konuların vurguladığı zenginleştirilmiş siyasi diyalogu kapsamaktadır. Türkiye, Birliğin program ve kurumlarıyla, aday devletlerle Birlik arasındaki katılım süreci çerçevesinde yapılacak toplantılara iştirak fırsatına sahip olacaktır. Siyasi ve ekonomik kriterler ve üye devlet yükümlülükleri ışığında katılım hazırlıklarının üzerinde odaklanacağı öncelikleri ve kazanımlara uygunluk için yürütülecek ulusal programları da içermek suretiyle, önceki AB Konseyi kararlarını baz alan bir katılım ortaklığı çizilecektir. Uygun bir izleme mekanizması kurulacaktır. Komisyon, Türk yasama ve uygulamasının söz konusu kazanımlarla uyumlandırma çalışmalarının yoğunlaştırılmasına yönelik olarak, analitik bir inceleme süreci hazırlamaya davet edilmektedir. AB Konseyi, Komisyon'dan, katılım öncesindeki AB mali yardımına dahil tüm kaynakların eşgüdümüne yönelik tek bir çerçeve sunulmasını talep etmektedir.

* Avrupa Komisyonu raporunun sonuç kısmı Nart dergisinin 14. sayısında yayımlanmıştır.

Türkiye-Avrupa İlişkilerinin 50 Yılı

1949: Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Avrupa Konseyi'ne üyelik başvurusu yapar.

1952: Demokrat Parti döneminde Türkiye NATO üyesi olur.

1959: Demokrat Parti, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile temasa geçer.

1963: Başbakan İsmet İnönü, AET ile ünlü "Ankara Anlaşması"nı imzalar.

1967: Başbakan Süleyman Demirel, AET organ ve imkanlarına kademeli katılımı öngören Katma Protokol için talimat verir.

1970: Gümrük birliği, serbest dolaşım ve tam üyeliği içeren Katma Protokol imzalanır.

1974: Türkiye'nin tam üyelik başvurusu gündeme gelir, Milliyetçi Cephe hükümetinin MSP ve MHP kanadı karşı çıkar, Türkiye başvuru yapmaz.

1978: Bülent Ecevit hükümeti, ekonomik zorlukları gerekçe göstererek Katma Protokol'ün işleyişini durdurur.

Ocak 1980: Demirel azınlık hükümetinin Dışişleri Bakanı Hayrettin Ekmen, Ortaklık Konseyi toplantısında Katma Protokol'e yeniden işlerlik kazandırır. Demirel, tam üyelik başvurusu için talimat verir.

Haziran 1980: Hayrettin Ekmen, Brüksel'de düzenlenen basın toplantısıyla Türkiye'nin sonbaharda tam üyelik başvurusu yapacağını söyler.

16 Eylül 1980: 12 Eylül darbesinden sonra AET, Türkiye ile ilişkilerini dondurur.

25 Mart 1981: Milli Güvenlik Konseyi, demokrasiye geçilir geçilmez tam üyelik başvurusu yapmayı karara bağlar ve bu arada Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına katılmasına izin verilir, Yunanistan AET üyesi de olur.

16 Eylül 1986: Artık Avrupa Topluluğu adını almış olan toplulukla ilişkiler yeniden başlatılır.

1987: Turgut Özal hükümeti tam üyelik başvurusu yapar.

1989: AT, "üyelğe ehilsiniz ama hazır değilsiniz" diyerek Türkiye'yi geri çevirir.

3 Aralık 1992: Başbakan Süleyman Demirel, katma protokol gereği olan gümrük birliği için harekete geçilmesini ister.

1994: DEP'in kapatılması, yoğunlaşan insan hakları ihlalleri Türkiye, AB ilişkilerini gerer.

1995: Yoğun bir kampanyanın ardından Tansu Çiller'in başkanlığında Türkiye gümrük birliğine girer.

1997: Lüksemburg zirvesinde AB Türkiye'yi genişleme sürecine dahil etmez, buna karşılık Kıbrıs Rum Kesimi'ni aday ilan eder. Bunun üstüne Başbakan Mesut Yılmaz, tam üyelik başvurusunun geri çekilebileceğini bile söyler. Sonra bu tepki Demirel'in devreye girmesiyle yumuşatılır, Türkiye AB ile siyasi ilişkisini keser.

1998: Gerek Çankaya köşkü ve gerekse Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Ankara Anlaşması'nın 27. Maddesi temelinde AB'den tam üyelik talebinde bulunan bir politikayı benimserler. Dış temaslar artar. Fransa Cumhurbaşkanı Chirac büyük destek verir. Onu İtalya ve İspanya izler.

Haziran-Aralık 1998: Cardiff zirvesinde Türkiye'nin resmen aday olmasa da komisyon tarafından adaymış gibi görülüp hakkında rapor yazılması karara bağlanır. Viyana zirvesi öncesi Cumhurbaşkanı Demirel bu kenti ziyaret eder, dönem başkanı Avusturya'ya Türkiye'nin taleplerini içeren bir mektup verir.

Nisan 1999: Washington'daki NATO zirvesinde Almanya'nın yeni başbakanı Schröder ile görüşen Demirel ona da bir mektup verir. Schröder bu mektubun ardından Başbakan Ecevit'e yazar, Ecevit onu cevaplar.

Haziran 1999: Köln zirvesinde bu mektuplaşmalar sayesinde Almanya tutum değiştirir, Türkiye'yi destekler. Ama zirve öncesi Türkiye adaylık için Helsinki zirvesini kendine hedef seçer.

[Radikal (12 Aralık 1999) gazetesinden alınmıştır.]

TARİH SÜZGEÇİNDE AĞIT

Rahmi Lale

**Bilmek isteyen özne,
Bilmek istediğine karşı bilinçli bir ilgi duyar ise,
O nesne ilgi alanına alınıp öznece kuşatılır.**

1994 yılında Budapeşte’de yapılan toplantıda Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı olarak bilinen oluşumun adı daha sonra değiştirilerek ‘Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’ (AĞİT) kurulmuştur. Türkiye’de henüz yeterince tanınmayan AĞİT’in, Atlantik’ten Urallar’a kadar geniş bir alanda tüm Avrupa ve bir kısım Asya ülkeleri ile ABD dahil olmak üzere 54 üyesi bulunmaktadır. AĞİT’in ilkeleri arasında, sadece ülkelerin savunma politikalarına ve silahlı kuvvetlerini iç ve dış güvenlikle kullanmalarına ilişkin kurallar değil, aynı zamanda güven ve güvenlik artırıcı önlemler, silahların kontrolü ve silahsızlanma, terörizmin önlenmesi, teröre karşı mücadelede ve uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümünde uluslararası işbirliği ve bunalım yönetimi, silahlı kuvvetlerin demokratik siyasal denetimiyle insan hakları ve savaş hukuku gibi hemen herkesi yakından ilgilendiren konulara ilişkin kurallar yer almaktadır.

AĞİT’İN TARİHİ SÜRECİ

A. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Dönemi (1945-1975)

Siyasal ve bölgesel nitelikte bir güvenlik ve işbirliği örgütü olan AĞİT’in kökleri 70’li yıllara dayanmaktadır. II. Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacı ile 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı’na karşı estirilen soğuk savaş rüzgarları nedeni ile Avrupa’da huzur ve güvenliğin sağlanması mümkün olamamıştır. Zamanın Federal Almanya Başbakanı’nın Doğu’ya açılma politikası sonucu Doğu ve Batı Almanya arasında başlayan yakınlaşma, giderek “barış içinde bir arada yaşama” umudunun yeşermesine yol açmıştır. O dönemde BM Teşkilatı’na üye olan her iki Almanya arasında ortaya çıkan olumlu gelişmeler, NATO ülkelerinin

de desteği ile yapılan bir dizi konferanslar sonunda 33 Avrupa ülkesi tarafından 1 Ağustos 1975 tarihinde imzalanan Helsinki Sonuç belgesi ile ilk meyvesini vermiş ve yeni bir dönem başlamıştır.

B. Helsinki Sonuç Belgesi Dönemi (1975-1995)

1975 yılında kabul edilen Helsinki Nihai Sene-di’nde yer alan prensipler, bu teşkilatın anayasası olarak görev yapmıştır. Bu prensipler:

1. Devletlerin egemen eşitliği ve egemenliğin özündeki haklara saygı,
2. Tehdit veya kuvvete başvurmama,
3. Uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümü,
4. Devletlerin toprak bütünlüğüne saygı,
5. Sınırların dokunulmazlığı,
6. İçişlerine karışmama,
7. Düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlükleri de dahil olmak üzere, insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı,
8. Halkların hak eşitliği ve kendi kaderlerini tayin hakkı,
9. Devletler arasında işbirliği,
10. Uluslararası hukuk çerçevesinde üstlenilen yükümlüklerin yerine getirilmesidir.

Bu belge, hukuksal niteliği bakımından uluslararası bir antlaşma ya da sözleşme olmamakla birlikte, katılımcı ülkelerin devlet başkanları veya başbakanları tarafından en üst düzeyde sağlanan konsensüs sonucu imzalanmış siyasal bir belgedir. Ancak, çağdaş ve evrensel moral değerleri içermesi ve daha önce imzalanmış uluslararası antlaşmalarda yer alan kuralları kabul etmesi nedeni ile uluslararası ilişkilerde büyük önem taşımaktadır.

C. Güvenliğin Askeri-Siyasal Yönlerine

İlişkin Davranış İlkeleri Rehberi (DİR) Dönemi (1995 ve sonrası)

Helsinki Sonuç Belgesi, açıklanan kuramsal ve siyasal önemine karşın, uluslararası beklenen olumlu sonuçları sağlamamıştır. Bu yüzden, Avrupa'da güvenlik ve işbirliği konferanslarının kurumsallaştırılması amacı ile yapılan ve 10 yılı aşkın bir süre devam eden periyodik konferanslarda Doğu ve Batı bloğu ülkeleri arasında ideoloji farklılığına dayanan keskin görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu konferanslarda Batı ülkeleri daha çok insan haklarını, Doğu ülkeleri ise iç işlerine karışmama ve egemenlik haklarına saygı ilkelerini ön planda tutmuşlardır.

1986 yılında yapılan Viyana İzleme Konferansları sonucunda, katılımcı devletlerce konvansiyonel silahların azaltılması, insan haklarının geliştirilmesi ve ekonomik işbirliğinin sağlanması konularında tam bir anlaşmaya varılmıştır. 80'li yılların sonunda Doğu ve Batı Almanya arasındaki yumuşama, Berlin duvarının yıkılması, Varşova Paktı'nın çözülüp Sovyetler Birliği'nin yıkılması; 1990 yılının sonbaharında Paris'te toplanan AGİT zirvesinde ortak bir dünya görüşünün doğmasına neden olmuştur. Bu yapı ile 'Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı' imzalanmıştır. Bu belge ile, demokrasi, insan hakları, hukuk devleti ve serbest pazar ekonomisini gerçekleştirmenin, üye ülkelerin amaçları arasında yer aldığı açıkça vurgulanmıştır. Paris Şartı'ndan sonra önemli bir diğer adım da, 1994 yılı Aralık ayında Budapeşte'de toplanan AGİT zirvesinde atılmıştır. Bu toplantıda üye ülkelerin güvenlik konusunda paylaştıkları ilke ve değerlerin bir kodifikasyonu niteliğinde olan ve AGİT'in amaçlarına en uygun somut ilkeleri içeren DİR kabul edilmiştir. 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bu Rehberde, başta BM Antlaşması olmak üzere Helsinki Sonuç Belgesi ve Paris Şartı'nda yer alan tüm ilke ve kurallar kabul edildiği gibi, ülkelerin çeşitli alanlarda uyacakları davranış kurallarına da ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.

Bu ilkeler karşısında, silahlı saldırıya uğrayan üye ülkelerden birinin ve ortaklaşa kendini savunma hakkını kullanmak üzere diğer ülkelerden yardım istemesi durumunda, tüm ülkeler tehdidin niteliğine göre uygulanması gereken davranış tarzını birlikte araştırarak ve uygulayacaktır. Ancak, burada AGİT'in NATO gibi ortaklaşa kendini savunma amacına yönelik hukuksal sorumluluk ve yaptırım içeren bir savunma ve işbirliği antlaşmasına da dayanmadığını da belirtmek gerekir.

Ayrıca, üye ülkeler, Helsinki Sonuç Belgesi'nde yer alan ve AGİT'in anayasası sayılan 10 temel ilkenin birincil derecede öneme sahip olduğunu

kabul ettikleri gibi, bir ülkenin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmama yükümlülüğüne uymayan diğer ülkelere yardım edilmesini de kararlaştırmışlardır. DİR'de yer alan bu temel ilkelerden ayrı olarak güvenliğe ilişkin çeşitli alanlarda somut kurallara da yer verilmiştir.

AGİT sürecinde kabul edilen belgeleri toplu olarak vermek gerekir ise:

A- Paris Zirvesi'nde (1990)

1. Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA),

2. Yeni Avrupa İçin Paris Şartı,

3. 1990 Viyana Belgesi (Güven ve Güven Artırıcı Önlemler Paketi),

B- Helsinki Zirvesi'nde (1992)

1. Helsinki Belgesi (AGİT'in işleyiş kurallarını ve prensiplerini belirleyen belge),

2. Viyana Belgesi (1990 Viyana Belgesi'nin geliştirilmiş şekli),

C- Budapeşte Zirvesi'nde (1994)

1. Viyana Belgesi (1992 Viyana Belgesi'nin geliştirilmiş şekli),

2. Küresel Askeri Bilgi Değişimi,

3. Davranış İlkeleri Rehberi,

4. Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Önlenmesi için Yönlendirici Prensipler,

D- Açık Semalar Antlaşması (ASA).

E- İstanbul Zirvesi'nde (1999)

1. Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (Yeniden uyarlanmış hali),

2. Avrupa Güvenlik Şart (İstanbul Şartı),

3. İstanbul Deklarasyonunun Yayınlanması.

AKKA Antlaşması, bekli de zirvenin en önemli adımlarından biri idi. Adriyatik Denizi ve Ural Dağları ile sınırlı bölgede her birinin konvansiyonel silahlarının üst limitini yeniden belirleyen antlaşma, 30 taraf ülkenin onayından geçti. Ancak bu antlaşmanın akıbeti daha şimdiden meçhul. Çünkü Rusya'nın Kafkasya'ya aşırı güç yığması ve Çeçenya hareketinde sivil ayrımı gözetmemesinden ötürü, antlaşmaların içeriği anlamlarından çok şey kaybetti.

1990'da ilk haliyle NATO ve Varşova Paktı arasında imzalanan antlaşma, tarafların bulundurabileceği silahların üst limitini, beş ayrı grupta, 20 bin tank, 20 bin top, 30 bin zırhlı savaş aracı, 6 bin 800 savaş uçağı ve 2 bin saldırı helikopteri olarak belirlemişti. Ancak Sovyetlerin dağılması ve NATO'nun genişleme süreci antlaşmanın yenilenmesini gerekli kıldı. Üç yıl süren görüşmeler sonucunda antlaşmada yapılan yenilikler şöyle:

- Yenilenmiş AKKA limitleri yarıya indiriyor.

- Antlaşma blokların değil, tek tek ülkelerin konvansiyonel silah limitlerini belirliyor. Rusya'nın kanat bölgelerindeki konvansiyonel silah miktarı, 1990'daki AKKA limitlerinin üstünde. Sözgelimi 1990'daki AKKA'da zırhlı araç limiti bin 600 iken, yeni halinde 2 bin 140. Rusya'nın Avrupa olarak tanımlanan bölgesindeki toplam tank sayısı 6 bin 350, ABD'nin ise bin 812. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi, ilk antlaşmada olduğu gibi gene limitlerden muhaf.

- Antlaşma denetimleri sıklaştırıyor. Taraf ülkeler, çokuluslu tatbikatlar gibi limitleri geçici olarak aşacakları dönemlerde, teftiş heyetleri çağırma yükümlülüğünü kabul etti.

- AKKA, egemen ülkelere topraklarında konuşlanacak yabancı güçlerin limitlerini belirleme hakkını tanıyor.

Antlaşmada varılan karara karşın Rusya, Avrupa sınırında bulundurması gereken limiti zaten ihlal ediyordu. Rusya'nın kendince ortaya koyduğu savunu ise Çeçenya'daki operasyonu tamamladıktan sonra antlaşmaya uyacağı vaadinde bulunması idi. Rusya'nın bu tavrına karşılık zirve bitiminde ABD Başkanı Bill Clinton, Rusya'nın Kafkaslar'daki silahlarını, belirlenen limitlere çekmemesi halinde, AKKA'yı onay için Senato'ya sunmayacağını açıkladı. Clinton'un bu tavrına Almanya Başbakanı Schröder ve diğer liderler de katıldı.

AKKA'dan sonra imzalanan bir diğer antlaşma da Avrupa Güvenlik Şartı (İstanbul Şartı) idi. 1975'deki Helsinki Nihai Senedi'nin bir uzantısı olan İstanbul Şartı'nda, uluslararası terörizm, şiddet içeren köktencilik, organize suçlar ve uyuşturucu trafiğinin güvenliğe meydan okuduğu ve amacı ne olursa olsun terörizmin hiçbir türünün kabul edilemeyeceği belirtildi. Her türlü **etnik temizlik** ve kitlesel sınır dışı politikalar reddedildi.

İstanbul Şartı'nın en önemli özelliği, AGİT üyesi bir devlet içindeki çatışmaların diğer bütün üye ülkeleri ilgilendirmesinin meşru olduğu ilkesini getirmesi. **"Katılımcı devletler vatandaşlarına hesap verir ve AGİT'e verdikleri taahhütleri yerine getirme konusunda birbirine karşı sorumludur. Bu taahhütleri ortak kazanımımız olarak görüyor ve tüm katılımcı devletlerin acil ve meşru endişe meselesi olarak kabul ediyoruz"** paragrafı, bir AGİT üyesinin iç çatışmasının diğer üyeleri ilgilendirmedeği savıyla ortaya çıkmasını önüyor. Bu da **Rusya'nın, Çeçenya'daki savaşın diğer ülkeleri ilgilendirmedeği** savına yanıt veriyor.

AGİT yetkililerin Rusya'dan almak istediği bir çok talebinden İstanbul Deklârasyonunun imzala-

nabilmesi için vazgeçmek durumunda kaldı. 29 yerli ve yabancı Sivil toplum örgütlerinin de imza attığı bu metinde, ulusal çıkarların insan haklarının önüne geçmesinin engellenmesi, idam cezasının kaldırılması, işkencenin önlenmesi gibi konular ağırlıklı idi. AGİT ile Rusya arasında Çeçenya'daki zulme karşı alınması düşünülen önlemlerin askeri olamayacağı ancak siyasi bir çözüm sağlanabileceği, sonucuna varıldı. AGİT sekretaryasının Çeçen mültecilerin yığıldığı İnguşet'ya'da bir büro açmağı isteği de reddedilirken, bölgeye bir AGİT delegasyonu yerine sadece AGİT Dönem Başkanı Norveç'in Dışişleri Bakanı Knud Vollebaek'in gitmesini kabul etti. Vollebaek, İstanbul Şartı'nın başarılı bir belge olduğunu savunarak, Rusya'nın Çeçen sorununa siyasi bir çözüm sağlamayı kabul ettiğini belirterek, "Rusya'nın sözüne sadık kalmasını bekliyoruz (!)" dedi.

AGİT zirvesi boyunca belki de olumlu sayılabilecek bir diğer gelişme Abhazya meselesinin az da olsa görüşülebilmesi idi. AGİT yetkilileri Tshinivali bölgesi, Güney Osetya ve Abhazya bölgelerindeki sorunların çözülmesi gerekliliğini açıklarken, insan haklarına saygılı, ortak demokratik kurumlar ve mültecilerin güvenli geri dönüşünün sağlanmasının sorunlara barışçı bir çözüm getireceği, açıklamasında bulundular. Ayrıca Gürcüstan merkezi yönetimiyle Abhazya yönetimi arasındaki anayasal farklılıkları ortadan kaldıracak bir tasarı üzerinde çalışmaya hazır olduklarını açıkladılar.

Rusya ve Gürcüstan'ın yaptığı bir ortak açıklama ile de, Gürcüstan'daki Rus güçlerinin azaltılacağını duyurmaları olumlu bir etki yarattı. Rusya, 31 Aralık 2000'e dek Gürcüstan'da sadece 153 tankı, 241 zırhlı aracı ve 140 topu kalacağını açıkladı.

Zirve başlamadan önce de tahmin edildiği gibi beklene çekişme Çeçenya konusunda geldi. Rusya'nın inatla bu konunun kendi iç meselesi olduğunu savunması, buna karşılık varılan antlaşmalar ile bunun kendi meselesi olmadığına vurgulanması Rusya hükümetini kızdırdı. Yapılan bazı eleştirilerde, Rusya üzerine uygulanan bu tür baskıların Çeçenya konusunda ters tepebileceği, konusu ağırlık kazanıyordu. ABD ile Rusya arasında, NATO'nun Kosova hareketinden sonra gerginleşen ilişkilerin İstanbul'daki Çeçenya tartışmaları ile iyice gerginleşmesi, Kafkasya merkezli bir takım sorunları körükleme tehlikesi taşıyor.

Sovyetler Birliğinin çöküşünün ardından bağımsızlıklarını alan Baltık Cumhuriyetleri, Ukrayna, Orta Asya ve Güney Kafkasya Cumhuriyetleri, Rusya'nın elinde olan önemli merkezleri kaybederek etkisinin küçülmesine neden oldu. Bir de bunlara, ABD'nin Hazar Denizi'ndeki petrol ve

doğalgaz hatlarının üzerindeki belirleyiciliği, NATO'nun genişleme arzusu, Irak'a yönelik ambargolar, İran'a teknoloji transferleri iddiası ve bir de Batı'nın Kremline giderek artan eleştiri bombardımanı, Rusya'yı alt üst etmiş oldu.

Carnegie Enstitüsü uzmanlarından David Kramer, yukarıda sayılan nedenlere bir de Çeçenya konusunu eklenmesinin Rusya'nın tavrını sertleştirebileceği, açıklamasında bulundu. Nixon Centre uzmanı Dimitri Simes ise, iki ülkedeki karşılıklı anlayışsızlığa dikkat çekerken, Amerikalıların Rusları, 'demokrasiyi beceremeyen kontrolden çıkmış bir halk', Rusların ise Amerikalıları, 'reformları destekleme bahanesi ile Rusya'yı zayıflatmaya çalışan düzenbaz bir süper güç' olarak gördüğünü belirtiyor.

Karşılıklı olarak savlanan bu görüşlerde şöyle bir yan var ki, Post-Sovyetik olarak bilinen 'arka bahçe' de Rus etkisinin azaldığını söylemek için henüz erken. Rusya artık, Orta Asya ve Güney Kafkasya'da dediğini yaptıracak kadar güçlü değil belki ama henüz istemediğini yaptıramayacak kadar zayıf da değil.

Bunca antlaşmaya ve diyaloglara karşın AGİT, BM ve diğer oluşumların Çeçenya üzerindeki etkisinin ne olacağı şüpheli ama bu tür oluşumlar çözüm için zorlayıcı olabilir. Gerçi AGİT'te insan hakları üzerinde söylemler geçerken Çeçenya'da sivil halkın üzerine bomba yağıyordu. Bu bana NATO görüşmeleri sırasında Kosovalı sivillerin de bulunduğu durumu hatırlatıyor. Olayın sevindirici bir tarafı vardı ki, NATO gecikmeli de olsa Kosova'da üzerine düşeni yapması idi. Umarım bu görüşmeler sonucunda da, suçsuz Çeçen halkının maruz kaldığı bu utanç tablosunun üzerinde gelinebilir. Ama gerçek olan bir şey var ki, o da sorunun nihai çözümü Moskova'dan geçtiğidir.

Vollebaek'in dediği gibi, 'çözümün Moskova'nın sözünde durması' olarak tanımlanması bende her zaman bir şüphe uyandırıyor. Toplumlara kültürel özerkliklerinin verilmesi, çözümü sağlayacak hükümetlerin ya da uluslararası oluşumların samimiyetinin yargılanmasını gerektiriyor. Şöyle ki, AGİT çerçevesinde varılan antlaşmalara -ki bunlar içerisinde azınlıklara halklarının verilmesine ilişkin maddeler de bulunmakta- imza atan Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'nin farklı iki açıklaması samimiyeti çok açık bir şekilde açıklamakta. AGİT sürecinde bir gazetecinin sorusuna **"Artık hiç bir devlet kendi ülkesinde karşılaştığı bir sorunla ilgili olarak, 'bu benim kendi iç sorunumdur, bana karışamazsınız' diyemez"** şeklinde öngörülü konuşmuş, lakin toplantı bittikten sonra resmi bir ziyaret için Türkiye'ye geri gelen Ahtisaari

"Farklı bir ırktan gelen bazı insanlara azınlık statüsü verilmesi söz konusu değildir" diyerek atılabilecek bütün olumlu adımları en baştan olumsuzlamıştır. Gerçi buna benzer bir tabloyu yakın tarihimizden de görmek mümkün. Lozan Antlaşmaları öncesinde görüşmeleri yürüten İsmet İnönü, **'Türk ve Kürt, biz sorunlarımızı vazettik. Birlikte çözüyoruz'** demişti. Sonra samimiyetin ve içtenliğin çok net bir göstergesi olan, 27 Nisan 1925 tarihli Vakit gazetesinden alınmış, Başbakanın şu demecini okuyoruz: **"Vazifemiz Türk Vatanı içinde bulunanları derhal Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet edecek unsurları kesip atacacağız. Vatana hizmet edeceklerde arayacağımız vasıf her şeyden evvel, o adamın Türk ve Türkçü olmasıdır."**

AGİT toplantısı nedeni ile Türkiye'ye gelen AGİT Azınlıklar Yüksek Komiseri Max Van Der Stoel yaptığı bir açıklamasında, **"Azınlıklara kültürel haklar tanınması, azınlığın Lozan Barış Antlaşması'nda olduğu gibi resmen tanınmasını da gerektirmiyor. 29 Haziran 1990 tarihli Kopenhag Belgesi'ne göre, azınlıklara hak verilmesi devletlerin elinde değil, azınlıklar o haklara zaten sahip. Kopenhag Belgesi'nin 31. Maddesi: 'Ulusal azınlıklara mensup kişiler etnik, kültürel, dilsel veya dinsel kin: iklerini özgürce ifade etmek, korumak ve geliştirmek; kültürlerini, istekleri dışındaki her tür asimilasyon çabalarından bağımsız olarak korumak ve geliştirmek hakkına sahiptir'"** diyor ve şöyle devam ediyor **"ulusal bir azınlığa ait olmak, kişinin bireysel tercihidir ve böyle bir tercihin ifadesi ve uygulaması kişi için bir dezavantaj oluşturmamalıdır"** diyor. Stoel aynı açıklamasında **"AGİT'in temel ilkelerinden biri, bir ülkenin toprak bütünlüğüne saygı göstermektir. Kendi kaderini dışardan tayin, ayrılmanın kapısını açar, dolayısı ile bu ilkeye aykırıdır. Özyönetime ilişkin bir çok seçenek mevcut. Seçenekler ülkeye göre değişirse de, temel amaç toprak bütünlüğünü koruyarak azınlıklara ülke içinde kendi geleceklerini tayin etme hakkını çeşitli yollarla sağlamaktır..."** diyor.

Uluslararası platformda yapılan bu tür antlaşmalar, tarihi niteliği olan haber ve olaylara sahne oluyorsa da, kısa süreler içerisinde bu oluşumlardan sonuç almak pek olanaklı değil. Hükümetlerin etnik çeşitliliğe, çoğunluktan farklı kültürleri olanlara kendilerini ifade etmek için olanaklar sağlamaz.

Çeçenya'da Savaş Sürüyor

Çeçenya'da savaş tüm acımasızlığıyla sürüyor... Dağıstan'daki olayların ve Moskova'daki "faili meçhul" bombaların bahane edilmesiyle başlayan savaş Grozni'nin kuşatılması ile yeni bir aşamaya geldi. Yüzbinlerce insan soğuk kış koşullarında açlık ve yokluktan perişan bir şekilde bombardıman altında ve mülteci kamplarında yaşamaya mahkum ediliyor.

Nobel Barış Ödülü Sır Tanımayan Doktorlar'ın

Bu yıl Nobel Barış Ödülü, Sır Tanımayan Doktorlar Örgütü'ne (Medecins Sans Frontieres, MSF) verildi. 10 Aralık günü Oslo'da yapılan ödül töreninde bir konuşma yapan MSF uluslararası konseyi başkanı James Orbinski, "Burada Rusya büyükelçisine ve onun aracılığıyla devlet başkanı Yeltsin'e çağrıda bulunarak Çeçenya'da savumasız sivillere yönelik bombardımanın durdurulmasını istiyorum." Dedi. Orbinski, Grozni'den kaçamayan yaşlı ve hastaların hiç bir insani yardımdan yararlanamadığını belirtti.

Çeçenler soğuk gecelerle, Rusya eleştirilerle karşı karşıya

Rusya Çeçenya'dan çıkmalarına izin vermediği için, binlerce mülteci soğuk geceler geçirmeye devam ediyor. A.B.D. makamları Başkan Clinton'ın Putin'i hava ve yer saldırılarını sınırlandırması konusunda zorlayacağını belirttiler. Bir yetkili, "Başkanın devam eden vahşet ve ayırım gözetilmeksizin sivillere yapılan saldırılar hakkındaki derin endişelerini dile getireceğini" bildirdi. (2 Kasım, Reuters)

Rus kuvvetleri Çeçenya'nın İnguşetya'yla olan batı sınırını 1 Kasım'da sadece birkaç saatlik açtılar ve sınırı geçmek için bekleyen binlerce mülteciye ertesi gün geri dönmeleri gerektiğini söylediler.

Putin Çeçenya'daki sert tavrını koruyor

Putin, Moskova'nın amacının İslamcı "teröristleri" yok etmek olduğunu, sivilleri değil savaşçıları ve karargahlarını bombalamak olduğunu söyledi.

Putin 1 Kasım'da Rus televizyonuna yaptığı açıklamada şöyle söyledi: "Biz kimseye saldırmadık ve kimsenin toprağına tecavüz etmedik." Şimdiye kadar Avrupa ve Amerika'nın sivillerin ölümüyle ve kitlesel mülteci göçleriyle sonuçlanan saldırıların durdurulması çağrılarını dinlemeyi reddetti. Şimdiye kadar İnguşetya'ya sığınan mültecilerin sayısı yaklaşık 200.000'i buldu. Çeçenya'ya girebilen Reuters muhabirinin telefonla bildirdiğine göre, başkent Grozni ve ikinci büyük kent olan Gudermes'te, Rus saldırılarının başlamasından bu yana en az halkın %60'ının şehirleri terk ettiği öğrenildi. (2 Kasım, Reuters)

1700'den fazla mülteci Gürcüstan'a sığındı

Gürcüstan Hükümet sözcüsünün Interfax ajansına bildirdiğine göre, 1700'den fazla mülteci, kendi cumhuriyetleri olan Çeçenistan'da halen devam etmekte olan savaş yüzünden komşu Gürcüstan'a sığındı. Sözcü, mültecilerin çoğunlukla, 5 Eylül'de Rus askeri kuvvetlerinin Çeçenya'da başlattığı yeni bir saldırı sonrasında meydana gelen çatışmalardan kaçan kadın, çocuk ve yaşlılardan oluştuğunu belirtti. Gürcüstan Hükümet Sözcüsü, mülteci akımının, kar yağışının dağ yollarını kapatmasıyla durabileceğini beklediklerini ekledi. (7 Kasım, AFP)

İngiltere Çeçenya konusundaki baskısını arttırdı

İngiliz Dış İşleri Bakanlığı Sekreteri Robin Cook, Rus meslekdaşı Igor Ivanov'a telefon ederek İngiltere'nin Çeçenya'daki olaylarla ilgili duyarlılığını ve endişesini bildirdi. Cook özellikle mülteciler konusuna dikkat çekerek Rusya'nın yardım organizasyonlarının bölgeye ulaşmasını sağlaması gerektiğini vurguladı. Bundan birkaç gün önce de İngiliz Başbakan Tony Blair, Rusya Başbakanı Vladimir Putin'e sivil kayıpları ve mültecilerin durumu konusundaki endişelerini dile getiren ikinci bir mektup yazmıştı. Igor Ivanov, Moskova'daki Batı büyükelçilikleriyle Çeçenya'daki durum hakkında görüşmeyi ve Cook ile 18-19 Kasım'da İstanbul'da yapılacak olan AGİT toplantısında bir araya gelerek krizi değerlendirmeyi kabul etti. (7 Kasım, AFP)

Meşhadov'un çağırısı

Çeçen Lider Aslan Meşhadov A.B.D. Başkanı Clinton'a, Rus savaş uçaklarının Grozni yakınındaki köyleri bombaladığını belirterek, Rusya'nın bölgeye yaptığı korkunç saldırıları durdurmak için yardım çağrısında bulundu. Bağımsızlık için savaşan Çeçen komutanları üzerinde çok az kontrole sahip olan ılımlı Devlet Başkanı Meşhadov, Clinton'a yazdığı mektupta "Çeçenlere uygulanan soykırımı" durdurmak için yardım istedi. Interfax ajansına yaptığı açıklamada, "Biz diyalog için hazırız, Çeçenlerin özgür ve güvenle yaşama haklarıyla ilgili değişik düzenlemeleri tartışmaya hazırız" diyen Meşhadov, "Çeçenler Amerika'nın otoritesini kullanarak insan haklarını savunacağına dair büyük umutlar taşıyorlar" diye ekledi. Meşhadov, Putin'in Yugoslavya Başkanı Slobodan Miloseviç gibi sivilleri öldürmek yüzünden yargılanması gerektiğini söyledi. Rus NTV televizyonunda yaptığı bir açıklamada bölgenin Rus saldırılarına dayanabileceğini vurgulayan Meşhadov; Çeçenlerin ablukadan, gaz ve elektriğin kesilmesinden, köy ve kasabaların bombardıman edilmesinden etkilenmediğini anlamadıkça onlarla konuşmanın anlamsız olduğunu belirtti. Putin Meşhadov'un batıdan yardım çağrısına çabuk cevap verdi. "Meşhadov isteğinden yardım istesin, hatta Papa'dan bile. Terörist-

leri desteklediği sürece kimse onunla konuşmayacaktır." Meşhadov, AGİT üye ülkelerine de birer mektup göndererek, Çeçenya konusunun 18-19 Kasım İstanbul görüşmelerinde ele alınmasını istemişti. (7 Kasım, Reuters)

Çeçen mülteciler kış çadırlarda geçirebilir

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu (UNHCR), Çeçenya'daki çatışmalardan kaçan 200.000 mültecinin İnguşetya'da çadırlarda geçirebileceğini belirtti. Sözcü Kris Janowski BM Mülteciler Yüksek Komisyonu bölgeye daha fazla çadır gönderdiklerini ve diğer Birleşmiş Milletler organizasyonlarının da yardım için harekete geçeceğini umduğunu söyledi. Rus otoriteleri sınır kapısını tekrar açtıkları için son iki gün içinde 10.000 mülteci daha İnguşetya'ya geçti. Janowski Cenevre'de yaptığı bir basın toplantısında sınırın Çeçen tarafında 7 km uzunluğunda mülteci kuyruğu olduğunu söyledi. Janowski, "Mülteci akımı, halen 200.000 mülteciyi kabul eden ve 10.000 kadarını çadırlara yerleştiren İnguş makamlarına da bir baskı yapıyor. BM Mülteciler Komisyonu İnguşetya'ya gönderilecek soğuğa dayanıklı çadırlar dahil olmak üzere bölge için daha fazla yardım planlıyor. Bu insanlar kış çadırlarda geçirecek gibi görünüyor" diye ekledi. (5 Kasım, Reuters)

AB Çeçenya'daki "terörizmi" kınadı

Avrupa Birliği Parlamentolar Asamblesi, Çeçenya'nın içinde ve dışındaki "terörist eylemleri" kınadı. Asamble Rusya Federasyonu'nun bölgesel bütünlüğünü tanıdığını, aynı zamanda Rusya'dan "Avrupa Birliği'nin bir üyesi olması bakımından insan hakları ihlallerinden kaçınmasını" istedi. 40 üyeli Asamble, Rus otoritelerinden, Çeçenya ve İnguşetya arasındaki sınırın açık tutulmasını ve insani yardımın mültecilere ve evinden çıkarılan insanlara ulaştırılması konusunda elinden geleni yapmasını istedi. (5 Kasım, AFP)

Albright görüşme çağrısında bulundu

A.B.D. dışişleri bakanı Madeleine Albright, savaşmak ve bölgeden kaçan binlerce mültecinin güvenliğini tehdit etmek yerine Çeçenlerle diyalog yolları aramaları konusunda uyardı. Albright soruna yalnızca politik yollarla bir çözüm bulunabileceğini ekledi. "Biz Rusya'yı

barış yanlısı çözüm için meşru Çeçen taraflarıyla diyalog yollarını açması konusunda zorluyoruz. Çeçenya ve çevresindeki insani krizin nasıl halledilebileceği konusunda acil bir çözüm için AGİT aracılığıyla bölgede nasıl bir uluslararası rol oynayabiliriz diye düşünüyoruz" dedi. (5 Kasım, Reuters)

Aushev Çeçen savaşını seçimlere bağlıyor

İnguşetya Başkanı Moskova'nın Çeçenya'ya karşı saldırılarının seçimle ilgili politikalara dayandığını düşündüğünü belirtti. Ruslan Aushev Le Monde'la yaptığı röportajda "Çeçenya'daki olaylar politik bir amaç için Moskova'da uzun bir süre planlandığını zannediyorum" dedi. "Rusya Çeçenya'yla yaptığı 1994-96 savaşına seçimler için kampanyalar yapılırken başladı ve son saldırılar Haziran 2000'deki devlet başkanlığı seçimleri hazırlıkları sırasında meydana geldi. Çeçenya problemi çözen kişi başkanlık seçimleri için favori aday durumuna gelecek" diye ekledi. Aushev insani yardımların 6 haftalık savaş boyunca bölgesine sığınan 200.000 mülteci için yetersiz kaldığını, barınak, giysi, yiyecek ve ilaç sıkıntısı çekildiğini, mültecilere yiyecek sağlamanın günlük 114.000 dolara mal olduğunu söyledi. Ve Birleşmiş Milletlerin durumu değerlendirmesini beklediğini ekledi. Rusya ve Çeçenya Devlet Başkanı Aslan Meşhadov arasında görüşmeler yapılmasından yana olduğunu ifade eden Aushev, Moskova'nın böyle bir yaklaşımı desteklemediğini söyledi. (5 Kasım, Reuters)

T.C. Başbakanı Rusya'yı ziyaret etti

Ecevit'in 3 günlük Rusya ziyareti ticaret ve petrol boru hattı konularında odaklanacak ancak Rusya'nın Çeçenya'ya saldırıları görüşmeleri bulutlandırıyor. Ecevit, özellikle sivil halkı tehdit eden Moskova'nın altı haftalık askeri hareketini konuşmaktan uzak görünüyor. Ecevit yola çıkmadan önce Anadolu Ajansı'na yaptığı açıklamada "Çeçenya probleminin, Rusya'nın toprak bütünlüğü çerçevesinde barışçı yollarla çözümüne özel bir önem veriyoruz" dedi. Ankara ince bir çizgi üzerinde yürüyor. Birçok Türk yetkili, Rusya'nın 1994-96 Çeçen savaşı sırasında eleştirilmesinin, Moskova'yı Kürtleri destekleyerek misilleme yapmaya sevk ettiğine inanıyor. (4 Kasım, Reuters)

A.B.D.: AGİT Çeçenya'ya gitmeli

1 Aralık'ta yapılan bir açıklamaya göre, Avrupa Güvenlik Grubu tarafından Çeçenya'ya gidilmesinin zorunlu olduğunu belirtildi. A.B.D. sözcüsü James Rubin, Rusya'nın sorunun çözümünde AGİT'in arabuluculuk etmesini kabul etmesine rağmen, şimdiye kadar bir AGİT delegasyonunun Çeçenya'ya gitmek için Moskova'dan izin alamadığını söyledi. "Rusya'nın İstanbul görüşmelerinde, AGİT Başkanı ve Norveç Dışişleri Bakanı Knut Vollebaek'in ziyaretine izin verme konusunda taahhütünü uygulamasını umuyoruz" diyen Rubin Moskova'nın anlaşmazlığa arabuluculuk amaçlı (ki arabuluculuk çabaları "Çeçen teröristleri" yok etmek amaçlı olduğu söylenen Rus saldırılarının artmasıyla zorunlu hale gelmiştir) herhangi bir AGİT delegasyonunu reddettiğini söyledi. Batı ülkeleri Moskova'nın ayrım yapmaksızın güç kullanmasını sürekli olarak e-

leştiriyorlar ve Rus otoritelerini politik çözüm arama konusunda zorluyorlar. (2 Aralık, AFP)

Rusya kimyasal silah kullanıyor

Çeçen Devlet Başkanı Aslan Meşhadov'un temsilcisi, Rus kuvvetlerinin saldırılarda kimyasal silah kullanma hazırlıkları yaptığını söyledi. Saidhasan Abumuslimov İstanbul'da düzenlenen bir basın konferansında "Rusya'nın Çeçenya'da kimyasal silah kullanacağı yolunda bazı bilgiler aldık" dedi. Meşhadov'un özel temsilcisi olduğunu söyleyen Abumuslimov daha ayıntılı bilgi vermedi. Abumuslimov şöyle devam etti: "Çeçen halkı adına tüm dünyadaki insanları uygulanan jenosidi durdurmaya ve kimyasal silah kullanımını engellemeye çağırıyorum." "54 Batı ülkesinin AGİT İstanbul görüşmelerinde Rusya'yı kınamasının hiçbir etkisi olmamıştır" diye ekleyen temsilci, sözlerine şöyle devam etti: "Rusya AGİT görüşmelerinde eleştirilmiştir fakat ortada hala açık bir sonuç yoktur. AGİT Çeçenya'da devam eden jenosidi efektif olarak desteklemiştir. (26 Kasım, Reuters)

Rusya eleştirilerini reddetti

Dışişleri Bakanı Başsözcüsü Vladimir Rakhmanin yaptığı açıklamada "Rusya Çeçenya'yı işgal eden teröristleri ve eşkiyaları yok etmeye yönelik askeri hareketler düzenlemektedir" dedi. Bu açıklamalar, bir kaç gün önce "Rusya savaşı bir an önce durdurmalı ve kabul edilebilir bir politik çözüm için çalışmalara başlamalıdır" diyen Almanya Başbakanı Gerhard Schroeder'in sert tepkisini aldı. İngiliz Dışişleri Sekreteri Robin Cook parlamentoya yaptığı açıklamada acilen anlaşmazlığa politik bir çözüm gerektiğini belirterek bu savaşı anılamının giderek daha zor olduğunu ifade etti. Rakhmanin şöyle cevapladı: "Bizim amacımız çok açıktır, terörist hareketleri sonlandırmak ve Çeçenya'dan ayrılan insanların geri dönebilmesi için normal yaşam şartlarını sağlamak". Rus kuvvetleri Grozni çıkışlarında kamp kurdular ve dış dünyanın müdahalesini önlemek için kuşatma devam ediyor. Rus askeri yetkilileri Grozni'nin %80'ini kuşatma altında tuttuklarını açıkladılar. (24 Kasım, AFP)

Kimyasal silahlar ve vakum bombaları

Önde gelen İngiliz gazetelerinden The Independent, Moskova'nın 'vakum bombası' kullanmaya hazır-

landığını bildirdi. Gazetenin Mozdok'taki askeri kaynaklara dayandırarak verdiği haberde, Rusya'nın dağlık bölgelerde ve terk edilmiş yerleşim bölgelerinde saklanan militanlara karşı, patladığında yeraltında saklananları da öldürebilecek bir basınç yaymasıyla bilinen 'vakum bombaları' kullanacağı öne sürüldü. Vakum bombasının yarattığı basınç, insanları, çoğunlukla akciğerlerini patlatarak öldürüyor. (27 Kasım, Radikal)

Rusya, üçüncü aşamaya geldiğini açıkladı

Güney Rusya Genelkurmay Başkanı Yardımcısı Valeri Manilov dün harekâtın üçüncü aşamasının hedefinin Çeçenya'nın dağlık güney bölümünde mevzilenmiş Çeçen militanları yok etmek ve Çeçen yönetimini restore etmek olduğunu söyledi. Manilov, sınırların kontrol altına alınması ve Çeçenya içlerinde denetim sağlanmasını içeren ilk iki aşamanın başarıyla tamamlandığını iddia etti. Rusya'nın restorasyonla kastettiği, Çeçenya'nın kuzeyinde bir kukla hükümet kurmak oluşturuyor. Devlet Başkanı Boris Yeltsin ise hükümete bir af yasası çıkarılması yönünde talimat verdi. Ayrıntıları henüz belli olmamakla birlikte, aftan Rus vatandaşlarını öldüren Çeçen militanların yararlanamayacağı önceki gün Başbakan Vladimir Putin tarafından açıklanmıştı. (27 Kasım, Radikal)

Grozni darmaduman

1994-96 savaşında tattığı hezimetini yeniden yaşama korkusuyla Grozni'yi karadan işgale yeltenmeyen Rusya, dün de başkente ve stratejik önemdeki Urus-Martan kasabasına havadan ve karadan binlerce bomba yağdırdı. Grozni'den ve Urus-Martan'dan yoğun dumanlar yükseldiği bildiriliyor. Grozni'deki savaşçıların kent dışında ve içinde yoğun bir mayınlama faaliyeti yürüttükleri de gelen haberler arasında. Rusya ise bombardımanlarda altı köprüyü ve birçok sanayi tesisini yok ettiğini öne sürerken, Manilov da operasyon çerçevesinde şu ana dek 4 bin Çeçen militanın öldürüldüğünü iddia etti. Manilov Rusya'nın asker kaybını da 208 olarak açıkladı. (27 Kasım, Radikal)

TBMM İnsan Hakları Komisyonu'ndan sert bildiri: Rus vahşeti durdurulmalı

Hükümetin aksine, Çeçenya'nın Rusya'nın iç sorunu olmadığını ve Çeçenya'daki insan hakları ihlallerinin katliama dönüştüğünü belirten Komisyon, Rusya'nın bir an önce durdurulmasını istedi. TBMM İnsan Hakları Komisyonu, Çeçenya'daki olaylar sebebiyle Rusya'yı kınayan ve uluslararası kamuoyunun Rusya'ya baskı yapmasını içeren bir bildiri yayınladı. DSP'li Komisyon Başkanı Sema Pişkinsüt başkanlığında toplanan İnsan Hakları Komisyonu, Rusya'nın Çeçenya'da İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Helsinki Senedi ve 12 Mayıs 1997 yılında Çeçenya ile imzaladığı özerklik anlaşmasını ihlal ettiğine kanaat getirerek Rusya'ya yaptırım uygulanmasını istedi. Çeçenya'dan gizlice çıkarılan ve vahşet görüntülerinin yer aldığı iki kaseti izleyen İnsan Hakları Komisyonu üyeleri oy birliği ile Rusya'nın kınanmasını ve uluslararası kamuoyunun dikkatinin çekilmesi gerektiğine karar verdi. Rusya'ya ve Çeçenya'ya gönderilmek

üzere bir alt komisyon oluşturarak bu ülkelerden izin talebinden bulunan komisyon, Gürcistan'a sığınan Çeçen mültecilerinin durumunu da yerinde görmek için bir alt komisyon oluşturdu. TBMM İnsan Hakları Komisyon üyelerinin oy birliği ile kabul ettikleri bildiri de şu ifadelerle yer yerildi: "Rusya Federasyonu, izahı oldukça güç olan bazı olayları gerekçe göstererek, altına imza koyduğu antlaşmaları yok saymış ve özerk bir devlet olan Çeçenya'ya askeri müdahalede bulunmuştur. Rus ordusu, Çeçenistan yerleşim birimlerini hedef gözetmeksizin bombalamaktadır. Yerleşim birimlerinin ve saldırıdan kaçan sivil halkın oluşturduğu konvoyların vurulması sonucunda binlerce kadın, çocuk ve yaşlı insan ölmüş ve yaralanmıştır. Tanklara ayaklarından bağlanarak sürüklenen insan manzaraları bile Çeçenya'da yaşanan vahşetin boyutlarını açıkça ortaya koymaktadır. Hedef gözetmeksizin yapılan saldırılardan kaçan, çoğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan binlerce Çeçen komşu ülkelere sığınmıştır. Rus askerlerinin engellemesi sonucu dağlarda ve yollarda kalan insanların sayısı ve çektikleri sıkıntılar bilinmemektedir. Çünkü Rusya, gazetecilerin ve tarafsız gözlemcilerin Çeçenya'ya girmesine izin vermemektedir. Çeçenya'da yaşanan tüm olaylar, ne savaş ne de barış hukukuyla izah edilebilir. Yaşananlar bir halkın toptan şiddete maruz bırakılmasıdır. İnsanların kadın, çocuk yaşlı gözetilmeden, şiddet uygulanarak öldürülmelerinin hiç bir haklı gerekçesi olamaz. Rusya Federasyonu altına imza koymuş olduğu uluslararası belgeleri yok sayarak bir insanlık suçu işlemektedir." BM; AGİT ve Avrupa Konseyi nezdinde girişimlerde bulunmaya karar veren Komisyon, bu kuruluşların Rusya Federasyonu'na altına imza koyduğu belgeler konusunda zorlaması gerektiğini belirterek şu ifadeler yer verdi: "Türkiye, uluslararası camiayı faaliyete geçirmek üzere yapmış olduğu girişimleri sürdürmelidir. Rusya Federasyonu, gazetecilerin, insan hakları örgütlerinin ve gözlemcilerinin bölgeye girişine izin vermelidir. Bağimsız ve uluslararası komisyonun bölgede insan hakları ihlallerini incelemesi sağlanmalıdır. Başta İnguşetya olmak üzere mültecilerin bulunduğu ülkelere ve Çeçenistan'a insani yardımların güvenli bir şekilde ulaştırılmasına izin verilmelidir. İnsani yardımların bizzat ihtiyaç sahiplerine verilmesi sağlanmalıdır. Rusya, Moskova ve diğer bölgelerde yaşayan Çeçen ve Kafkas kökenlilere karşı başlattığı kötü muamele ve seyahat özgürlüğünü engelleme girişimlerine son vermelidir." (30 Kasım, Yeni Şafak Gazetesi)

Sert kayaya tosladılar

Çeçen başkenti Grozni'yi almak için tüm gücüyle saldıran Ruslar, büyük bir direnişle karşılaşiyor. Ruslar ilk kez bu kadar ağır can kaybı olduğunu kabul etti. Çeçen başkenti Grozni'yi ele geçirmek için son stratejik engel olan Urus-Martan'a tüm gücüyle saldıran Rus birlikleri, tahmin etmedikleri kadar güçlü bir direnişle karşılaştı. Rusların tank ve helikopter desteğiyle yaptığı yoğun saldırılara rağmen, başarılı olamadığı, hafta sonunda karşı saldırıya geçen Çeçen güçlerin ise ilk kazanımları elde etmeye başladığı bildirildi. Çeçen savaşçıların bir gün içinde ikinci zaferlerini kazanarak

Novogroznesenski'nin ardından Grozni'nin 50 km. doğusundaki Noibyora köyünü de geri aldığı kaydedildi. Ruslar ise Novogroznesenski'nin geri alındığında ısrarlı. Ruslar, göğüs göğüse çarpışmalarla birlikte ilk ciddi kayıplarını veriyor. Rusya Genelkurmay Başkan Yardımcısı Valeri Manilov, Şamil Basayev'in komutasındaki Vedeno bölgesindeki çatışmalarda 12 askerin öldüğünü, ikisinin de esir alındığını açıkladı. Bu, harekâtın başından beri Rusların bir tek çatışmada verdiklerini kabul ettikleri en büyük kayıp. Rus yetkilileri, birliklerin hâlâ Çeçen kontrolünde olan kasaba ve dağlık arazide çatışmalara girmeye hazırlandığını bildiriyor. Önceki gün sivillerin kenti terk etmeleri için açıldığı söylenen koridor dün kapatıldı. Gerekçe olarak İnguş sınırındaki kontrol noktasının bilgisayar sisteminin çökmesi gösterilirken, mülteciler sınırda kuyruklar oluşturdu. (30 Kasım, Radikal)

Vollabaek Moskova'da

Moskova'da dün Dışişleri Bakanı Igor Ivanov'la görüşen AGİT Başkanı Knut Vollabaek, gelecek ay Çeçenya'yı ziyaret etme talebinde bulundu ve AGİT'in kabul ettiği, 'iç çatışmalar tüm üyeleri ilgilendirir' prensibini hatırlattı. Zirvede Moskova'ya ağır eleştiri yöneltten Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ve Dışişleri Bakanı Hubert Vedrine de, siyasi diyalog çağrısını yineledi. Rusya'nın eleştiriler arasından tek duyduğu IMF'nin 'kredi musluklarını kapatınız' uyarısı oldu. Rus siyasiler IMF Başkanı Michel Camdessus'nün uyarısına 'IMF siyasileşti, kuklaya döndü' tepkisini verdi. (30 Kasım, Radikal)

* * *

Dergimizin bu sayısında da, Çeçenya'daki savaşa ilişkin olarak bazı yorumlara ve söyleşilere yer veriyoruz. Öncelikle bu konuda sorumlu bir tutum takınan Kafkas Derneği Genel Merkezi'nin basın açıklamalarını okuyucularımızın bilgisine sunuyoruz.

Kanada'daki McMaster Üniversitesi öğretim üyelerinden Kafkasolog ve dilbilimci **John Colarusso**'nun gelişmeleri analiz eden bir yazısı ve ABD'deki Illionis Üniversitesi Hukuk Profesörü **Francis Boyle**'nin Rusya-Çeçenya ilişkilerini uluslararası hukuk açısından inceleyen bir yazısı yer alıyor.

Bilindiği gibi Rusya'dakiler de dahil olmak üzere çeşitli insan hakları kuruluşları Rusya'nın sivillere yönelik saldırılarını şiddetle kınıyorlar. Bu sayımızda **Helsinki Yurttaşlar Meclisi**'nin basın bildirini bulacaksınız.

Çeçenya'daki durumun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla Çeçenya'daki önemli şahsiyetlerle yapılan röportajlara bu sayımızda da yer veriyoruz. Çeçenya Doğu Bölgesi Komutanı Şamil Basayev ve Meclis Sözcüsü Ruslan Alihaciyev ile yapılan söyleşileri ilgi ile okuyacağınızı umuyoruz.

Çeçenya'daki gelişmeler ve savaşa ilişkin son yazıda, ünlü Rus muhalif Boris Kagarlitsky'nin, Grozni kuşatmasını 1812'de Napolyon'un Moskova'yı kuşatmasına benzeten ilginç bir yorum sunuyor ve bu savaşın sonra Rusya'da köklü değişiklikler ve reformlar olabileceğini belirtiyor.

Kafkas Derneklerinin Açıklaması

21 Kasım 1999 günü Kafkas Derneği Genel Merkezi'nde Kafkas Derneği Şube Başkanları ve çok sayıda basın mensubunun katılması ile bir basın toplantısı yapılmıştır. Basın toplantısında Genel Başkan Muhittin Ünal tarafından basına sunulan bildiri metni aşağıdadır:

Değerli Basın mensupları,

Kafkas Derneği Genel Merkezi ve 34 Şubesi ile Genel Kurulumuza katılma hakkı bulunan Dernekler adına hepinize hoş geldiniz diyoruz.

Çarlık ordularınca 1864 ve öncesinde, Kuzey Kafkas Halklarına uygulanan soykırım ve sürgünün bir benzeri hem de 21. yüzyıla girilirken Çeçenistan Halkına aynıyle bugün de uygulanmaktadır. AGİT zirvesindeki batılıların kararlı tavrından memnunuz ve ümitliyiz. Ancak, Çeçenlerin üzerinde yaşadıkları ve ölümüne savundukları topraklar atalarından kalma tarihi topraklardır, vatanlarını savunmaları saygıdeğer bu topraklar Çeçenlerin müktesepeleridir diyemeyen hükümetimizi de son derece kırgınız.

Sayın Basın mensupları,

Sizlere, İnguşetya'da sivil Çeçenler ve Dağıstanlılara ilaveten Batılı basın mensupları ve gözlemcilerle de görüştüğten sonra Türkiye'ye dönen, Türk kökenli ve yurt dışında yaşayan bir gazeteci dostumuzun oldukça farklı bir içerik taşıyan yazısından kısa pasajlar sunmak istiyoruz:

Rusya Kafkasya'da 20. yüzyılın son sömürge savaşını yürütmektedir. Bu aynı zamanda bir soykırım hareketine dönüşmüştür. İslamcı teröristler bahanesiyle Çeçenistan'ın köy ve kentlerindeki sivil halk üzerine bomba yağdırılmakta, bombalarla ölmeyenlerin de ülkeyi boşaltmaları için gereken yapılmaktadır.

Çeçenistan'daki bu ikinci savaş Basayev ve çevresindeki bir avuç gözü kara adamın Dağıstan'a davet edilmesiyle başlamıştır. Savaşın başlaması için çok daha önceden Moskova gereken her türlü hazırlığı yapmıştır. Bunların ilki basının bir daha Çeçenistan'a kolay kolay girmemesini sağlamak için son birkaç yıldır düzenlenen adam kaçırma olaylarıdır. Gerek bu olayların kurbanı olup da sonradan kurtulanların yaptıkları araştırmalar, gerekse bölgede çalışmış olan batılı gazetecilerin gözlemleri, bu çirkin olayların KGB, onun içindeki Rus yanlısı yerli unsurlar ve polis tarafından gerçekleştirildiği kanısı güçlenmektedir. Ama sonuç son derece etkili olmuş, bütün yabancı gözlemciler ve Batılı Basını ülkeyi terk etmiş, ortada haber kaynağı olarak sadece Moskova'nın kontrolündeki Rus basın ajansları ve televizyon kalmıştır.

Yine de ülkeye girmeyi göze alabilen birkaç batılı gazetecinin buradan verdikleri haberler, olayların hiçbir şekilde Moskova'nın göstermek istediği gibi olmadığını ortaya koymuştur. Nitekim Rusya'nın topyekün savaşa girmesine malzeme oluşturan Moskova'daki sabotaj olayları ile ilgili olarak da bunların Çeçenler tarafından yapıldığına dair şimdiye kadar en ufak bir kanıt bulunmamıştır. Ama yaratılan histeri, daha birinci Çeçenistan savaşı sırasında Rusya kamuoyunda beliren savaş karşıtı tepkileri nötralize etmeye yaramış, sabotajcılara karşı duyulan nefret sayesinde milliyetçi duygular körüklenmiş ve halkın artık tükenmiş bir hükümetin çevresinde yeniden kenetlenmesi sağlamıştır. Bir yandan bu hükümetin iç, ne battığı ciddi yolsuzluk skandalları seçimler öncesinde bir anda unutturulmuştur.

Dağıstan'daki olaylara gelince, bunlar da tamamen Kremlin'in demeçlerinden yansıdığı şekliyle görülmüş, fazla arkası araştırılmamıştır. Oysa ki Dağıstan'da bir avuç teröristin ortalığı karıştırmaması değil, hükümete karşı bir halk ayaklanması sözkonusu olmuştur. Moskova'dan gelen paraları sadece çevresindeki birkaç mafya grubuyla paylaşan, maaşları ödemeyen bir hükümete karşı hoşnutsuzluk, sonunda silahlı bir eyleme dönüşmüş, ancak bu noktadan sonra Basayev ve arkadaşları Dağıstanlılar tarafından yardıma çağırılmışlardır. Dağıstan halkına İslamcı teröristlere direnmesi için hükümet tarafından silah dağıtıldığı hikayesi de yine sadece Rus resmi kaynaklarının olaylara vermek istedikleri bakış şeklidir ve komik bir açıklamadır. Silahlar sadece hükümet çevresindeki birkaç mafya grubuna dağıtılmış ve ayaklanan halka karşı kullanılmıştır.

Öte yandan Kafkasya'da en ufak bir oluşumu dikkatle izleyen Moskova'nın burada herhangi bir terörist hazırlığının başlamasından ve gelişmesinden haberdar olamaması, buraya birkaç yıldır İslamcı militanların girip çıktığını bilmemesi olanaksızdır. Eğer iddia edildiği gibi bu tür militanlar burada eğitim kampları kurabilmiş ve birtakım hazırlıklar yapabilişlerse, bütün bunların Moskova'nın bilgisi dışında gelişebileceği düşünülemez bile.

Öte yandan Kafkasya'da yalnız Rusya çıkarları değil, başka büyük güçlerin de çıkar çatışmaları söz konusudur. Çeçenistan'daki savaş, Kafkasya'nın giderek Rusya'dan kopmasını arzulayan Batılılar'ın işine gelmektedir.

Öte yandan petrol ülkeleri Hazar petrollerinin ileride kendilerine alternatif olmasını istememekte ve bu konuda Kafkasya'daki dengeleri bozacak her tür faaliyetleri desteklemektedirler. Buraya yolladıkları adamların baş kaygısı Kafkasya'da şeriatçı bir yaşam tarzını yaymak değil, ekonomi hedefli politik amaçlarını uygulamaktır. Kaldı ki Çeçenistan ve Dağıstan tümüyle şeriat uygulamasına karar vermiş olsa da dahi, bunun için bütün bir ülkenin ve halkın bombardıman edilmesi 20. yüzyılın sonunda kabul edilebilecek bir durum mudur? Şeriatla yönetilen Suudi Arabistan, Afganistan gibi ülkelere böyle bir ceza uygulaması söz konusu olabiliyor mu hiç? Moskova kendisi bu savaşı yürütürken ordularına Ortodoks papazlar eşlik etmektedirler. Ve bu kimsenin gözüne batmamaktadır. Ama İslamcı etkisiyle Çeçenler'in tümü dünya kamuoyunda antipatik kılınmaya çalışılmakta, çeşitli çıkar hesapları içinde olan diğer ülkelerin de bu açıklama çok işlerine gelmektedir. Böylece 20. yüzyılın sonunda, bütün dünyanın seyirci olduğu utanç verici bir soykırım gerçekleştirilmektedir.

Yukarıdaki açıklamaların ışığında, AGİT'in tavrına rağmen bugün gelinen noktada;

1. Yakalanan her Çeçen erkeğinin terörist kabul edilip, bilinmeyen bir yere götürülmesinin ardından Bosna ve Kosova'daki gibi toplu mezarlarla karşılaşma ihtimalinden,
2. Vagonlara doldurulup Sibirya içlerine sevk edilen sivil halkın yaşamından ve vatanlarına geri dönememelerinden,
3. Konut, hastane, okul sivil halk konvoyu gibi hedefler arasında ayırım yapmayan Rus Ordusu'nun, halen uygulamakta olduğu soykırım sonucu Çeçenlerin de kendi topraklarında azınlık hale getirilmesi ihtimalinden,

dolayı son derece kaygılıyız. Bu nedenle uygar dünyanın, Çeçenistan konusuna daha aktif müdahalesini diliyor ve bekliyoruz.

KAF-DER DERNEKLER TOPLULUĞU

Bir Dönüm Noktası Olarak İkinci Rus-Çeçen Savaşı

John Colarusso

Olaylar anlamsız ise göründükleri gibi olamazlar. Şimdiki Rus-Çeçen savaşının, yakından incelendiğinde açıkça garip görünmekle kalmayan, insanı son derece kaygılandıran altı özelliği vardır. Bu özelliklerin yorumunu zorlaştıran, bu savaşın, eski ö.üntülerin, beklentilerin ve anlayışların bir sona yaklaştığı fakat yenilerin henüz oluşmadığı küçük bir bölgede veya izole edilmiş bir olayda odaklanmış bir kavşak olması, tarihte bir çeşit dönüm noktası olmasıdır. Bu savaşın ilgili altı yanı, her birinin tamamen zıt yorumlara açık olmasından dolayı bu tanıma uymaktadır. Bu yazıda, her özellik için bana en makül geldiğine inandığım önermeyi (bu olayların medyadaki yaygın yorumlarına karşın) sunacağım.

İlk olarak, Ağustos ayında Dağıstan'ın yüksek batı kesimlerine, Botlikh vadisinde gerçekleşen ilk çatışmalar ve daha sonra, yine Dağıstan'da, Hasavyurt'a saldırı, Şamil Basayev ve fundamentalist Arap savaşbeyi (warlord) Khattab'ın Dağıstan'da bir ayaklanma başlatma girişimi olarak yorumlanmıştır. Bu çatışmalar olsa da olmasa da Dağıstan'da bir gerilim olabilirdi. Dağıstan'da nomenklatura'dan (bürokratik yönetim) hoşnutsuz bir nüfus olabilir. Dağıstan bir siyasi ve toplumsal merkez olarak Moskova'dan uzaklaşıyor olabilir. Dağıstan'daki Rus nüfusu çok azdır, bu nedenle Rusya'dan ayrılmak bu bölgede önemli bir demografik sorun yaratmaz. Dağıstan gelişmiş İslami öğreti ve güçlü dini mirasına geri dönebilir, fakat Kafkasya'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi Dağıstan'da da yerel geleneklerin bir dokunulmazlığı vardır. Dağıstanlıların ancak küçük bir kesimi fundamentalist kültürü getirmek ve böylece kendi geleneklerinden radikal bir şekilde taviz vermek için hayatını tehlikeye atacaktır. Hem Basayev, hem de, dış bağına karşın, Hattab, saldırılarını başlattıklarında Dağıstan'ın bu temel özelliğini net bir şekilde kavramışlardı.

Bu durumda bir gözlemci iki zıt yorum yapabilir. Birinci yoruma göre, Basayev ve Hattab, iyi değerlendirme yapabildiklerine ilişkin ünlerine karşın, saldırıları ile Dağıstan'da bir fundamentalist ayaklanma başlatmayı bekliyorlardı. Bu yorum, her iki savaşbeyinin ideolojik körlük nedeniyle çok ciddi

bir hata yaptıkları anlamına gelir. Böyle bir eylem, Basayev'in kurnazlığı ile bilinen ünü ile uyusmamaktadır. İkinci yoruma göre, bu saldırılar, bir Rus provokasyonu gibi Dağıstan'da acil eyleme geçilmesini gerektiren bir durum sonucu gerçekleşmiş olabilir. Gerçekten de her iki eylem (Botlikh vadisi ve Hasavyurt'taki eylemler) Rus provokasyonlarına tepki gibi görünmektedir.

Ruslar, Botlikh'de Basayev'in müttefiki Dağıstanlı savaşbeyi Bahaddin'in köyünü kuşatmışlardı. Bahaddin'in çağrısı üzerine Basayev ve Hattab yardıma gittiler. Rusya'nın bu saldırısından kurtulduklarında, Ruslar Wahhabi köyü Karamakhi'ye saldırılar, köyü yıktılar ve pek çok sivil öldürdüler. Wahhabizm Moskova tarafından bir tehdit olarak görünmekle birlikte, bu köyün militan eylemler içinde önemli bir rol oynamadığı biliniyordu. Karamakhi'nin kuzeyinde, Hasavyurt'a Çeçenlerin saldırısı Rus kuvvetlerini arkadan vurmak ve savaşı başka bir alana çekmek içindi. Bu saldırı o kadar başarılı oldu ki, Rus yetkililer bir ara Basayev'in, Dağıstan'ı Terek nehrinden ikiye bölerek güneydeki üçte ikilik kesimi ele geçirmek, en azından dağlık bölgeleri elde tutmak istediğini zannettiler. Bu korku neden Rusların Çeçenlere geri çekilmeleri için bir koridor açtıklarını açıklar: Çeçenlerin kuşatılması güney Dağıstan için bir meydan savaşına girme riskini arttırabilirdi.

İkinci olarak, bu saldırıların rahatsız edici başka etkileri vardır. Basayev ve belki Hattab bu saldırıların Rusya'ya Çeçenya'nın işgali için bir bahane sunabileceğinin tamamen farkındaydı. Son savaşta Basayev'in güçlü stratejik ve taktik yetenekler kazanmış olduğu varsayılabilir. Basayev mevcut savaşın gelişimini görmüş olmalıdır, fakat buna karşın Rusya'nın planı doğrultusunda bir rol oynamıştır. Batılı ölçütlerde bir iyimser sayılamasa da, Basayev intihar edecek bir insan değildir. Bu nedenle, ikinci bir savaş tehdidini karşılayabilecek durumda olduğunu hissetmiş olmalıdır. Bunun için, kritik bir noktada Rus saldırılarını durduracak ve hatta sınırlı anlamda Rusya'yı yenecek kadar kendisini güçlü görmüş olmalıdır. Bu yorum, Basayev'in güçlü dış desteğe sahip ve çok sayıda askeri teçhizata sahip

olduğu anlamına gelir. Çeçen savaşbeylerinin iyi silahlanmış olduğu (belki 1990'ların başlarında Dudayev'in güçlerinden daha da iyi) varsayılmalıdır.

Üçüncü olarak, bu olayların en rahatsız edici yanı farazi terörist bombalamalara ilişkindir. Çeçenlerin Hasavyurt yakınlarındaki saldırısı, Karamakhi halkını kurtarmak için çok geç başladı. Dağıstan'daki bir askeri binayı yıkan ilk bombada, bir Çeçen veya Dağıstanlı savaşbeyinin sivil kayıpların intikamın almaya yönelik her türlü izini taşıyordu. Moskova'daki Manezh alış-veriş merkezindeki bomba da bir terörist eyleme benziyordu: Moskova'daki yetkilileri küçük düşürmek için tasarlanmış küçük ve prestijli bir hedef. Fakat bu eylemde net bir Kafkasyalı bağlantısı yoktu ve yerel MacDonaldlara karşı bir eylem gibi görünüyordu. Bundan sonra Moskova'da gerçekleşen iki bombalama terörist eylemler olarak görünmüyor. Bombalar çok büyüktü (her biri iki tondan fazla), ve hedefler (işçi apartmanları) teröristlerin tercih ettiği prestij hedefler değildi. Volgadonsk'daki bombalama ve Rязan'daki yarım kalan bombalama teşebbüsü ise terörist eylemlerin hiç bir izini taşııyordu. Rязan'da yerel FSB (Federal İstihbarat Teşkilatı) tarafından bulunan patlayıcı 3.2 tondur. Moskova daha sonra bu malzemenin, yerel yetkilileri test etmeye yönelik eğitim tatbikatının bir parçası olarak kullanıldığını iddia etti.

Bu durumda da iki rahatsız edici yorumla karşı karşıyayız. İlk yoruma göre, Çeçen savaşbeyleri Moskova'nın içine sızacak, tonlarca patlayıcıyı yerleştirecek ve (bu lojistik yeteneklerini daha etkin bir şekilde ticari, resmi veya askeri tesislere karşı kullanacakları yerde) ellerindeki malzemeyi sıradan masum Rusları öldürmeye harcayacak kadar güçlenmişlerdir. Alternatif yoruma göre, bu bombalama faaliyetleri, dar bir politikacı ve güvenlik mensubu grubu tarafından halk arasında panik yaratmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Batıda pek çok yetkili bu ikinci şüpheye ağırlık vermektedir. Hatta şimdi Krasnoyarsk valisi olan Aleksandr Lebed bile kamuoyu önünde bu yorumu dile getirmiştir. Bombalama olaylarından sonra Rus nüfusu arasındaki kapsamı ve yoğunluğu ile endişe verici Kafkasyalı-karşıtı tepki, bir savaş mentalitesinin geliştirilmesi yönünde bu bombaların etkin olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Dördüncü olarak, Rusya'nın Eylül ayında başlattığı Çeçenya saldırısı iki çok önemli kaygıya yol açmaktadır. Öncelikle bu savaş kimin kontrol ettiği sorulmalıdır. Bu eylem sadece yeni başbakanın, Vladimir Putin'in seçim şansını arttırmak için baş-

latılsaydı, Terek'e kadar bir stratejik hareket yeterliydi. Böyle bir hareket rahatlıkla gerçekleştirilir, Putin'e elle tutulur bir zafer sağlar ve Çeçen savaşbeylerini kontrol altında tutacak bir güvenlik bölgesi oluşturulmasını sağlardı. Terek'e kadar oldukça zayıf bir Çeçen direnişi ile karşılaşan Rusya birliğleri, daha sonra nehri geçerek ve Çeçenya'nın güneyine inerek son derece uzun ve zor bir hareketi başlatmaya karar verdi. Nehrin geçilmesi Rus birliklerini, kış yaklaşırken arkalarında bir nehir ve uzun ikmal hatları ile Kafkasya dağlarının eteklerine ulaşabilecekleri bir hareketin başlatılmasına itti. Bu hareket çok riskli ve pahalıdır. Bir başka yoruma göre, Rusya ordusu bu Çeçen savaşını kaybedilen prestijini kazanmak için kullanmaktadır, ki Rusya ordusu, Rusların çoğu gibi, Rusya'nın prestijini Rus ordusunun prestiji ile aynı görmektedir.

Rusya ordusunun kendi yetenekleri konusunda, 1996'da olduğundan daha fazla güven duyduğu söylenebilir. Son üç yıl içinde askeri çevrelerde insangücü ve malzeme açısından pek az şey değiştiğine göre Rus ordusunun bu iyimserliği, yüksek morale, özellikle sivillerin moraline dayanmalıdır. Bu nedenle, Rus ordusu Çeçenya'daki eski yüz kırtarıcı yenilgisinden kendi eğitim düzeyini, teçhizat veya taktiklerini değil, yerel desteğin eksikliğini sorumlu tutmaktadır. Şimdiye kadar Rus kamuoyu ve birliklerin morali yüksek olmuştur çünkü Çeçenler Dudayev dönemindeki gibi güçlü bir direniş göstermemiştir.

Beşinci olarak, neden Çeçenler Rusya saldırısına direnmek için kapsamlı bir çaba içinde olmadılar? Bu soruda muhtemel bir cevap ve rahatsız edici bir gizem var.

Pek çok kişinin bu savaşı birincinin bir tekrarı olarak görmesine karşın, şimdiki savaş önemli bir açıdan farklıdır. Çeçen birlikler üç yıllık bir anarşi döneminin tortusudur. 1996'dan günümüze kadar olan dönemde İslami fundamentalizm Çeçenya'da belirli ölçüde gelişmiş, nüfus laik ve İslami eğilimler arasında kutuplaşmıştır. Dudayev'in çok etkin bir şekilde kullandığı milliyetçi gündem aşınmış, hem Başkan Meşhadov, hem de savaşbeyleri nüfusun çoğunluğunu hayal kırıklığına uğratmıştır. Bazı savaşbeyleri ve küçük çetelerin çoğu fidye ve diğer yasadışı kaynaklar ile silahlanmışlar, fakat bu arada siyasi temellerini daraltmışlardır. Siviller arasındaki büyük kayıplara ve acılara karşın Çeçen nüfusunu kitlesel ölçekte harekete geçirememişlerdir. Bu durum, Rusların kasaba ve köyleri en az çatışma ve pek çok yerel Çeçen yetkilinin işbirliği ile pasifize etmesinde kısmen başarılı olmasını sağlamıştır. Büyük bir olasılıkla Basayev, Meşhadov ve arkadaşları

Çeçen halkının ruh halini yanlış değerlendirmiştir. 19 Kasım'da İstanbul'da düzenlenen ve başkan Yeltsin ve başbakan Putin'in katıldığı AGİT zirvesi düzenlenirken bile, Çeçenler Rus birliklerine karşı bir saldırı başlatmak ve böylece Rusya'yı AGİT önünde küçük düşürerek siyasi başarı elde etmek yönünde bir çabaya kalkışmamışlardır. Yoğun olarak silahlanmış, hatta kitlesel imha silahlarına sahip bile olsalar Çeçen savaşçılar siyasi açıdan zayıf durumdadır.

Her şeye karşın Çeçenler, yukarıda tartışıldığı gibi, savaşa isteyerek girdi. Ayrıca karşı saldırıda bulunacaklarını söylediler, hatta Basayev (Kasım ayı sonlarında) Putin'e karşı kan davası güdebileceğini dahi söyledi. Çeçenlerin tehditleri ciddiye alınmalıdır. Geçen hafta (Aralık ayının ilk haftaları) Rusya birlikleri Grozni çevresinde nihayet yavaşladı çünkü Çeçen direnişi önemli ölçüde şiddetlendi. Grozni Çeçenlerin beklediği bir savaş alanına benziyor: kent savaşı. Böyle bir savaş her iki tarafın da büyük kayıplar vermesine yol açacaktır, fakat büyük Rus kayıpları Rusların moralinin zayıflamaya başlamasına neden olacaktır. Grozni için cadde cadde savaş uzayacak ve gökyüzünün bulutlarla kapalı olduğu, çamurun donduğu bir zamanda Rusya'nın hızını kesecektir. Çeçenlerin sadece Grozni'de nihai bir savaş için değil, aynı zamanda Rusların ikmal hatlarını ve lojistik üslerini vurmak için bu koşulları beklemesi muhtemeldir. Çeçenlerin niyetleri ve taktikleri şimdilik bir sırdır.

Altıncı olarak, bu savaşta her iki taraf için zafetin anlamı nedir? Her iki taraf için bu sefer, ilk savaşta olduğuna göre, riskler (kazanç ve kayıplar) çok daha yüksektir. Çeçenler Rus birliklerine bir şekilde ciddi bir darbe vurursa, Rus ordusu kitlesel imha silahları kullanmak isteyecektir. Bu durumda Çeçenler Rusya'nın iç kesimlerindeki Rus üslerine veya tesislerine karşı terörist eylemler başlatabilir. Su depolarını zehirlemek veya Moskova'nın merkezinde yüksek radyasyon ile tahribat yapmak için biraz plütonyum yeterlidir. Kitlesel bombalama olmasa bile bu tip eylemler Çeçenler tarafından gerçekleştirilebilir. Böyle bir korkunç senaryoda, skandal (belki farazi terörist bombalama olayları) ve suçlamalar mevcut rejimi yutabilir. Bir bütün olarak Rusya için nihai sonuçları kestirmek mümkün değildir.

Eğer, öre yandan, Çeçen savaşbeyleri Rusya'ya ciddi bir darbe vuramazsa, direnişi gerilla savaşına çevirmek veya anayurtlarını terk etmek zorunda kalabilir. Fakat böyle bir durumda Rusya, düşman, kinik ve yoksul mültecilerin yaşadığı tahrip edilmiş bir ülkenin yönetim sorunuyla karşı karşıya kala-

caktır. Böyle bir ortamda, bir kara savaşı olmasa bile, duyarlı, anlayışlı ve mali açıdan iyi desteklenmiş bir yönetime gereksinim vardır. Böyle bir yönetimin kurulması ise pek mümkün değildir. Ayrıca tüm Rusya'yı sarmış olan ölümcül Kafkasyalı-karşıtı duyguların ya azaltılmaya başlatılması ya da Kafkasya'dan uzak tutulması gereklidir. Her iki alternatif de kolay görünmemektedir.

Bu kasvetli olaylardan sonra, Kafkasya'nın geri kalan bölgelerini etkileyen geleceğe yönelik bazı eğilimler ortaya konabilir. Ruslar [Çeçenya'da] bir darbe alırsa, Dağıstan'da genel bir ayaklanma ciddi bir olasılık haline gelir. Çeçenler ezilirse, Rusya klanları pasifize etmekle uğraşacak, bu iş için Kuzey Kafkasya'nın diğer kesimlerinden kaynak aktarılması mevcut sorunları daha da ağırlaştıracaktır. Örneğin, Prigorodni çatışmasından sonra oluşan yoksulluk ve kalabalık mülteci sorunu, yeni mülteci akımı ile İnguşetya'yı daha da kötü bir duruma itmiştir.

Güney Kafkasya her zaman, kontrol edilemeyen Kuzey'i elde tutmanın anahtarı olmuştur. Rusya geleneksel olarak Güney'i kontrol ederek Kuzey'i kuşatmış ve izole etmiştir. Rusya'nın Kuzey'deki kontrolü, zafer veya yenilgi sonucu, zayıflarsa, Rusya Güney'de de sorunların oluşmasını kışkırtacaktır. Çeçenlere silah yardımının Gürcüstan üzerinden sağlandığı şüphesinden dolayı bu ülke muhtemelen ilk hedef olacaktır. Burada Abhazlar, Osetler ve hatta belki Ermeniler Gürcüstan'a ve yeni boru hattına karşı kullanılabilir. Benzer şekilde Ermeniler ve hatta belki güney Lezgileri Azerbaycan'a karşı kullanılabilir. (Lezgileri kışkırtmak Dağıstan'da istikrarı bozma riski de taşımaktadır.) Açıkcası Rusya, oldukça zayıfladığı bir durumda bile, Gürcüstan, Azerbaycan ve Hazar Denizi'ndeki petrol kaynaklarını işletmek isteyen herhangi biri için ciddi sorunlar yaratabilecek güce sahiptir.

Tersi durumda, Rusya bir şekilde Çeçenya'yı pasifize edebilir ve Kuzey Kafkasya'da istikrarı sağlayabilirse, Güney'de istikrarsızlığı arttırma ihtiyacı ortadan kalkacaktır. Tabii ki bu durum, Rusya'da siyaseti kontrol eden kesimler rasyonel politikacılar ve uzun süren bir savaşın kazanç sağlamıyorlarsa geçerli olacaktır. Fakat şimdi Rus ordusu tamamen kontrolü elinde tutuyorsa, Rus politikacıların tamamen sivil bir gündeme geri dönmesi çok zor olacaktır. Rus ordusu muhtemelen, Gürcüstan'a karşı ilerleyerek ve Azerbaycan'da istikrarı bozarak Kafkasya'daki rolünü sürdürmek isteyecektir. Batı'da pek çok insan, Rusya fiilen iflas etmiş olduğu, ordunun ekonomik temelini oluşturacak harcayabilecek artığı (serveti) olmadığı için Rusya'nın böyle bir askeri politika izleme imkanının

olmadığını düşünmektedir. Fakat bu yaklaşım bir kapitalist piyasa ekonomisinin olduğunu varsayar, fakat Rusya'nın kapitalizme geçişi feci bir şekilde eksiktir. Rusya hala bir komuta ekonomisine sapma imkanına sahiptir, en azından ordu göz önüne alındığında, popüler destek bulan yeniden güçlenmiş şanlı ordunun tekrar kurulması amacıyla halkın kısa süreli bir özveride bulunması beklenebilir. Böyle bir senaryoda, Rusya ne kadar şovenist ve saldırgan olursa olsun, kısmi bir şekilde de olsa komuta ekonomisine dayalı yeni bir emperyalizmin gelişmemesi ve piyasa güçlerine bağlı kalması için Batı Rusya ile ilişkilerini sürdürmelidir.

Yeni imzalanan Bakü-Ceyhan petrol boru hattı anlaşması, Rusya'yı Hazar'dan çıkarmaya ve tekrar güç kazandığında eskiden kendisine bağlı bölgeleri tekrar almasını engellemeye yönelik büyük stratejinin sonucu olarak sunulmuştur (New York Times, 19 Kasım 1999). Böyle bir yorum, Moskova'daki sivil yöneticileri bile ordu ile birlikte olmaya ve Güney Kafkasya'daki Amerikan etkisini silmek değilse bile azaltma yönünde kıskırtacaktır. Bu boru hattı anlaşması, Rusya'yı küçük düşüren olayların sonuncusu olabilir: önce ideolojik çöküş, sonra ilk Çeçen savaşında yenilgi ve süper güç konumunun yitirilişi, sonra NATO'nun genişlemesi, sonra mali kriz, sonra dal budak sarmış yozlaşma, sonra Sırbistan'da askeri ve diplomatik marjinalleşme. Rusya'nın her yanında şimdi yaygın olan şovenizm Moskova ve Volgodonsk'daki bombalar ile filizlendi fakat şovenizm son sekiz yıldır ekilmiş ve beslenmişti. Bu küçük düşme bağlamında, şimdiki Çeçen savaşı, sadece Rus ordusunun değil, tüm Rusların kurtuluşu için umutsuz bir gayret olarak görülmelidir.

Son altı yıldır Hazar petrol politikasını izleyen bizler için, İstanbul'da anlaşmanın imzalanması, bölgedeki uluslar için yeni ve kesin bir siyasi düzenden çok bir ilk adım olarak görünmektedir. İlk olarak, bu protokol sadece boru hattına finansman aramak için yapılan bir anlaşmadır. İkinci olarak, Hazar ham petrolünün taşınmasına ilişkin gerçekçi

bir değerlendirmede, gereğinden fazla boru hattından oluşan bir sistem görülecektir. Çeçenya'nın içinden veya etrafından geçen kuzey hattı sadece mümkün değil, aynı zamanda tercih edilebilir bir hattır. Aynı şey güneyden geçen İran hattı için de söylenebilir.

Bu durum üçüncü konuyu gündeme getirmektedir: Güney Kafkasya ulusları coğrafi olarak izole edilmiştir. İstikrarlarını, refahlarını ve hatta varlıklarını güvence altına almak için Batı bu ulusların batı ve güneylerindeki komşuları, Türkiye ve İran ile bağlarını güçlendirmek istemelidir. Bu amaç doğrultusunda gelecek on yılda Batı iki politika izlemelidir. İlk önce Batı, Türkiye'nin, Kürtlerin yaşadığı bölgeden geçen ve bu toplumla sorunlara yol açan Fırat ve Dicle nehirlerini kontrol etme arzusunu azaltmanın yollarını aramalıdır. Kendi başına bu hidrolojik politika son kertede Orta Doğu'daki tüm uluslar için bir tehdit unsurudur ve istikrarsızlık yaratma potansiyeli yüksektir. İkinci olarak Batı, hem reformistler hem de tutucular ile, İran'ı farklı ve ortak çıkarları kapsayan bir dialoğa çekmenin yollarını aramalıdır. Nihai amaç Hazar'dan petrol ve gaz transferini güvence altına alacak şekilde ilişkilerin normalleştirilmesi olmalıdır. Güvenlik kaygıları Batı tarafından giderilirse, Ermenistan Rusya'nın kenetlerinden kurtarılabilir. Yunan-Türk rekabetini Kafkasya'ya taşıma riskine rağmen, Avrupa Komisyonu dinamikleri ile Ermenistan'ı Yunanistan'a informal müvekkili olarak bağlamak ve Kremlin'in salonları dışında taleplerinin dinlendiği başka bir forum oluşturmak mümkün olabilir.

Güney Kafkasya sadece istikrarlı, Batı-yanlısı bir jeopolitik ortama ulaştığında, Rusya'nın istikrarı bozma çabalarına direnebilecektir. İstikrarlı ve güçlü bir Güney Kafkasya olduğu durumda, en azından bölgede çıkabilecek bir karmaşadan çıkar sağlayamayacağı için, Rusya'nın Kuzey Kafkasya'da tarafsız ve istikrara yönelik politikalar izleme olasılığı artacaktır. Hazar'da ve çevresinde ne kadar petrol olduğu henüz kesinleşmemiştir (New York Times, 20 Kasım 1999) fakat şu anda oynanmakta olan yeni büyük oyunun, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Strobe Talbott'un söylediği gibi, sıfır-toplam oyun olmamasına yetecek kadar çok petrolun bulunduğu açıktır. Bölgedeki refah potansiyeli mevcut savaşı daha da trajik kılmaktadır. Refah potansiyeli, acı çekmekte olan Çeçen halkına, uzak da olsa, bir gün nihayet barış içinde yaşayacakları umudunu vermektedir. Bu potansiyel, doğru tercihleri yaptıkları taktirde, kızgın Ruslara bile, beraber yaşamak zorunda oldukları insanları tehdit etmeden, kararlı şanlarının bir kısmına yeniden sahip olma şansı verebilir.

Rusya-Çeçenya İlişkileri ve Uluslararası Hukuk

Francis Boyle

Rusya Federasyonu ve Çeçen İçkerya Cumhuriyeti arasında
BARIŞ VE KARŞILIKLI İLİŞKİLERE DAİR ANLAŞMA
12 Mayıs 1998

Anlaşmaya varan yüksek taraflar;

yüzyıllardan beri sürdürülmekte olan hüsumete son vermek, her iki taraf için yararlı, sağlam, eşit düzeyde ilişkiler kurmak amacıyla aşağıdaki konularda anlaşmaya varmış bulunuyorlar:

1. Her türlü anlaşmazlıklar konusunda, tehdit ve güç kullanımından vaz geçilecektir.
2. Karşılıklı ilişkiler, uluslararası hukukun tanıdığı ilke ve normlara uygun olarak yapılandırılacak; bu durumda taraflar, söz konusu anlaşmalarca belirlenmiş olan alanlarda işbirliği yapacaklar.
3. Bu Anlaşma, karşılıklı ilişkilerin değişik konularına dair ileride yapılacak olan diğer anlaşma ve sözleşmeler için temel oluşturacaktır.
4. Anlaşma, iki nüsha halinde düzenlenmiş olup, her iki nüsha aynı derecede hukuki geçerliliğe haizdir.
5. İşbu Anlaşma, imzalandığı tarihten itibaren geçerli olacaktır.

B. Yeltsin, Rusya Federasyonu Başkanı

A. Meşhadov, Çeçen İçkerya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Rusya Federasyonu ve Çeçen İçkerya Cumhuriyeti Arasında Yapılan Barış ve Karşılıklı İlişkilere Dair Anlaşma ile İlgili Olarak **ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRME**

12 Mayıs 1998 pazartesi günü; Çeçen Parlamento-su üyeleri, 12 Mayıs 1997 tarihinde imzalanmış olan Barış Anlaşmasını onayladılar. Parlamento üyeleri karşısında bir konuşma yapan Meşhadov, onu tarihi belge olarak nitelendirdi. Meşhadov televizyon konuşmasında, bu belgenin "İçkerya bağımsızlığının fiilen tanınması" olarak değerlendirilebileceğini söyledi.

Çeçen liderin fikrine, "Anlaşmanın ikinci maddesi, Çeçenistan ile Rusya arasındaki karşılıklı ilişkileri, iki devlet arasındaki ilişkiler olarak ele almaktadır; ki, bu ilişkiler Uluslararası hukuk ilke ve kurallarına göre yapılandırılacaktır".

Meşhadov bir hususu vurguladı: "Başlıca amacımız bağımsız İslam devleti kurmaktır; bu yolda karşımıza çıkacak olan zorluklara rağmen (ki Allah'ın yardımıyla bunları aşmasını başaracağız) bu amacımıza ulaşacağız".

Bu Anlaşma, Çeçen İçkerya Cumhuriyeti'nin (ÇİC), Rusya Federasyonu tarafından uluslararası hukuk ve

uygulamalar doğrultusunda fiilen tanınmış olduğunu tespit etmiştir. Dolayısı ile ÇİC hükümeti bu Anlaşmayı, bağımsız bir devlet olarak diğer devletler tarafından fiilen veya hukuken tanınmak yönünde kullanabilecek-tir. Rusya, ÇİC bağımsız bir milli devlet olarak fiilen tanımış olduğuna göre, diğer devletler de aynı adımı (hatta daha fazlasını da) atabilirler. Bunun için aşağıdaki nedenlerin var olduğunu görüyorum: Anlaşmanın en önemli parçası onun başlığıdır: "Rusya Federasyonu ve Çeçen İçkerya Cumhuriyeti arasında barış ve karşılıklı ilişkilere dair anlaşma". Uluslararası hukukun başlıca ilkelerine göre; anlaşma, iki bağımsız milli devlet arasında yapılır. Diğer bir deyişle, Rusya Federasyonu, Çeçen İçkerya Cumhuriyetini uluslararası hukuk ve uygulamalar doğrultusunda bağımsız bir milli devlet olarak görmektedir.

Bir karşılaştırma yaparsak; Dogovoryonost (compact) veya Soglaşenie (accord) tanımı, örneğin Rusya Federasyonu gibi bir federe devlet ve onun bir parçası

arasında yapılan anlaşmalarda kullanılmaktadır. Compact (dogovoryennost) yerine "treaty" (Dogovor) kelimesinin kullanılması göstermektedir ki, Rusya Çeçenya'ya kendisinin bir parçası olarak değil, bağımsız bir milli devlet olarak yaklaşmaktadır. Ayrıca normal durumda, Rusya gibi bir federe devlet ile onun bir parçası arasında "barış anlaşması" diye bir olay yoktur; bu noktadan hareketle ben şu sonuca varıyorum ki, Rusya ÇİC'ne, kendine ait bir parça olarak değil, fiilen bağımsız bir milli devlet olarak yaklaşmaktadır.

Keza "karşılıklı ilişkilere dair anlaşma" tabirinin kullanılması da gösteriyor ki, Rusya ÇİC'ne Rusya Federasyonunun bir parçası olarak değil, bağımsız milli devlet olarak yaklaşmaktadır. Normal durumda, örneğin Rusya gibi federe bir devlet ile onun parçaları arasında karşılıklı ilişkiler, federe devletin anayasası ile düzenlenmektedir. Bu belge, RF anayasasına hiçbir atıfta bulunmamaktadır. Buradan da şu sonuca varıyorum ki, RF, ÇİC'ni bağımsız milli devlet olarak mütaalaa etmektedir. ..

Elbette ki, Anlaşma başlığında en önemli husus, Çeçen İçkerya Cumhuriyeti teriminin kullanılmasıdır. Bu, Çeçen halkının ve Çeçen hükümetinin kendi devleti için belirlemiş olduğu dakik isimdir. Diğer bir deyişle, Rusya Federasyonu, Çeçenlerin kendi terminolojisini kullanarak, bağımsız milli devletin tanınmış olduğunu ifade etmiştir.

Bunun ötesinde, söz konusu Anlaşma Rusya Federasyonu ile Çeçen İçkerya Cumhuriyeti arasında yapılmıştır. Uluslararası hukuk ve uygulamalar doğrultusunda, RF'nun bağımsız milli devlet olduğu herkesçe eskiden beri kabul edilmiştir. Uluslararası hukuk ve uygulamalara göre, Rusya sadece diğer bağımsız milli devletlerle anlaşma yapabilir. Diğer taraftan, Rusya Federasyonu bağımsız milli devlet olarak, Rusya'nın bir parçası ile anlaşma yapamaz. Bu nedenle bir kez daha vurguluyorum ki, RF bu anlaşma ile ÇİC'ni uluslararası hukuk ve uygulamalar doğrultusunda bağımsız devlet olarak fiilen tanıdığını itiraf etmiş bulunuyor.

MADDE 1: Anlaşmanın 1. maddesi, esasen BM Tüzüğü 2.4. maddesinin "BM üyesi olan devletler uluslararası ilişkilerde tehdit veya güç uygulamalarından kaçınacaklar" mealindeki hükmü ile örtüşmektedir. BM Tüzüğü 2.3. maddesi de BM üyesi olan devletlerin aralarındaki anlaşmazlıkları barışçı yollardan çözmelelerini öngörmektedir.

Böylece Rusya Federasyonu, ÇİC'ne BM Tüzüğü'nün bu iki başlıca hükmü doğrultusunda yaklaşmak hususunda yükümlülüğünü bu anlaşma ile itiraf etmiş bulunuyor. Ve yine normal durumda; bu tür bir yükümlülük, bir bağımsız milli devlet tarafından diğer bağımsız milli karşısında üstlenilebilir nitelikte olup, federasyon hükümetinin, kendi parçalarından biri karşısında üstlendiği türden bir yükümlülük değildir.

MADDE 2: Anlaşmanın 2. maddesi çok önemlidir: "Karşılıklı ilişkilerimiz, uluslararası hukukun genel kabul görmüş olan ilke ve kurallara uygun olarak yapılandırılacaktır".

Yeltsin açıkça beyan etmiştir ki, uluslararası hukuk ilkelerinden birisi, devletlerin (herhalde Rusya Fede-

rasyonu kast edilmektedir) toprak bütünlüğünün korunmasıdır. Ama bence, böyle bir açıklamayı yapmasının sebebi, şimdiki ortamda Anlaşmanın açıkça eleştirilmesinin karşısına geçmek gayreti olmuştur. Bir uzman olarak eminim ki, Anlaşmanın önceki kısımlarında açıklanmış olan hususların ışığında, onun 1. Maddesinin doğru anlaşılabilmesi sadece bir sebepten dolayı mümkün görülmektedir: Rusya Federasyonu ÇİC'ne uluslararası hukuk ve uygulamalar doğrultusunda fiilen sanki bağımsız bir milli devlet olarak yaklaşmaktadır.

Yalnız bağımsız milli devletler "genel kabul görmüş uluslararası hukuk ilke ve normlarına" uymaktadırlar. Ve anlaşmalar, federe devlet ile onun parçaları arasında değil, bağımsız milli devletler arasında yapılmaktadır.

MADDE 3: "Bu Anlaşma, karşılıklı ilişkilerin değişik konularına dair ileride yapılacak olan diğer anlaşma ve sözleşmeler için temel oluşturacaktır". Diğer bir deyişle bu Anlaşma ileride yeni ek anlaşmaların da yapılabilceğini öngörmektedir. Ama, ileride yapılacak olan aktitlerin türünü tanımlamakta olan "anlaşmalar" (treaties) kelimesinin ekspresif bir tarzda kullanılmış olduğuna dikkat edin. Anlaşmalar, federe devlet ile onun parçaları arasında değil, bağımsız milli devletler arasında yapılmaktadır. Buradan hareketle, ben diyorum ki, bu anlaşmanın yardımıyla, Rusya Federasyonu ÇİC'ne sanki fiilen uluslararası hukuk ve uygulamalara göre bağımsız bir milli devletmiş gibi yaklaşmaktadır.

MADDE 4 ve 5: Anlaşmanın 4 ve 5. maddeleri; federe devlet ile onun parçalarından biri arasında yapılan herhangi bir uzlaşmadan (compact) farklı olarak iki bağımsız milli devlet arasında anlaşmalar yapılmasına ilişkin prosedürü takip etmektedir.

İMZALAR: Bu Anlaşma, devlet başkanı olarak iki cumhurbaşkanı tarafından imzalanmış ve hemen yürürlüğe konulmuştur. Cumhurbaşkanları, sadece kendi devletleri adına hareket edebilirler. Bu Anlaşma, her iki devleti ve onların başkanlarını yükümlülük altına sokmaktadır.

SONUÇ: Yukarıda açıklanmış olan hususlardan hareket ederek; ben şu sonuca varıyorum ki, bu Anlaşmaya katılmakla Rusya Federasyonu Çeçen İçkerya Cumhuriyetini uluslararası hukuk ve uygulamalar doğrultusunda bağımsız bir milli devlet olarak tanıdığını itiraf etmiş bulunuyor. Dolayısı ile Çeçen hükümeti; ÇİC'nin uluslararası platformda diğer devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından fiilen veya hukuken tanınması amacıyla bu belgeyi kullanabilir. Rusya Federasyonu, ÇİC'ne uluslararası hukuk ve uygulamalar doğrultusunda bağımsız bir milli devlet olarak yaklaşmış olduğuna göre; diğer devletlerin ve uluslararası kuruluşların da aynı davranışta (belki de daha fazla) bulunmamalarına hiçbir sebep yoktur.

[Ekrem Atbakan'ın marje@egroups.com'a gönderdiği mesajdan alınmıştır.]

HELSINKİ YURTTAŞLAR MECLİSİ'NDEN MEKTUP

Rusya'nın Kuzey Kafkasya'daki politikası ile ilgili Boris Yeltsin'e hitaben yazılan bu mektup, yerel Helsinki Yurttaşlar Meclisi üyeleri tarafından Avrupa ülkelerindeki Rusya Federasyonu elçiliklerine gönderilmiştir.

Sayın Boris Yeltsin
Rusya Federasyonu Başkanı
Moskova,
Kasım 1999.

Sayın Başkan,

Biz, sivil toplum düzeyinde Avrupa'nın bütünleşmesini amaçlayan bir organizasyon olan Helsinki Yurttaşlar Meclisi (hYm) Uluslararası Ağı üyeleriyiz. hYm'nin, Rusya ve Kafkasya'nın çeşitli yerlerinde aktif, yerel kolları ve hYm için birinci elden bilgi sağlayan temas halinde olduğu insanlar vardır. Bugünlerde, Kuzey Kafkasya'da, özellikle Çeçenya'da olan gelişmeleri büyük ilgiyle takip ediyoruz.

Sınır tanımayan komutanların, mafyanın ve savaşın elele verdiği ve yaklaşık 3000 rehine ve ailelerinin bunların acımasız tavırları sonucu kurban edildiği, Çe-

lerdeki terörist eylemleri ve Çeçen komutanların Dağıstan'daki işgal ve savaşını kınıyoruz. Kurbanların aileleri ve yakınları için dayanışma ve moral desteğimizi ifade ediyoruz. Rus otoritelerinin yurttaşlarını terörist eylemlerden koruması ve hukuk dahilinde gerekli bütün önlemleri alması gerektiğine inanıyoruz.

Rusya ve özellikle Kuzey Kafkasya'daki son insani, politik ve askeri gelişmeleri gözlemlediğimizden dolayı, krizi çözmek için Rus otoriteleri tarafından seçilen yöntemle ilgili büyük endişelerimiz var. Şimdiye kadar, kitlesel insan hakları ihlallerine yol açtığı, Çeçenya'daki savaş kızıştırdığı ve bütün Kafkasya'daki politik ve sosyal durumun dengesini bozduğu için, bu metodların Kuzey Kafkasya'da uzun süreli çözüm, barış ve istikrar getirebileceğinden şüpheliyiz.

Özellikle, krizin şu yönlerine dikkatinizi çekmek istiyoruz:

Kuzey Kafkasya'daki İnsani Durum:

Kuzey Kafkasya'daki artan mülteci problemine Federal otoritelerin tepkisi yetersizdir. Şu anda (sadece İnguşetya'da 180.000 olmak üzere) İnguşetya, Dağıstan ve Stavropolski Eyaleti'nde 200.000'in üzerinde mülteci bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ve insani yardım organizasyonlarının İnguşetya'ya ulaşımı Rus otoriteleri tarafından kısıtlanmışken; yerel ve federal otoriteler şu anda İnguşetya'da kalan 180.000 mültecinin yalnızca küçük bir bölümüne yardım sağlayabilmektedir. Buna ilaveten, mültecilerin İnguşetya'dan Rusya'nın diğer bölgelerine gitmelerine

çenya'daki kanunsuz durumun farkındayız. Moskova, Volgodonsk ve diğer şehir-

izin verilmemektedir ve Çeçenya'yı Rusya Federasyonu'nun komşu bölgelerine bağlayan sınırların kapalı olduğu bildirilmiştir. Eğer mülteci akını artmaya devam ederse ve bunlara yardım sağlanması konusunda karşılıklı çaba gösterilmezse, İnguşetya'da bir insani kriz ortaya çıkabileceğinden endişeliyiz. Ayrıca, eğer Çeçenya'dan ayrılmak isteyen yurttaşlara (İnguşetya'ya bile) gitmeleri için izin verilmezse, bu insanlar savaşla karşı karşıya kalacaklardır.

Rusya Hükümetinin Çeçenya ile İlgili Eylemleri:

Moskova ve Volgodonsk'taki terörist eylemlerin, Meşhadov ve Çeçen hükümetiyle ilgisi olduğu ispatlanmadığı halde, Rus otoriteleri, seçilmiş Çeçen temsilcilerle görüşmeyi reddettiler. AGİT'in anlaşmazlığa arabuluculuk etme gayretleri, Rus hükümeti tarafından kesinlikle reddedildi. Müzakere yoluyla politik çözüm aramak yerine, bir yandan Çeçen sivillerin ve bir yandan da askere alınmış tecrübesiz gençlerin hayatını tehdit ederek Çeçenya'da askeri işgal uygulanmaktadır. Grozni'deki pazar yerine havadan saldırılması sonucu 120 kişi ölmüştür. Rus hükümetinin Kuzey Kafkasya'daki şu anki politikasının; kendi yurttaşlarına karşı askeri harekete dayandığını, sivil ölüm riskini göz önüne almadığını, diğer diyalog yöntemlerini ve uluslararası arabuluculuk çabalarını reddettiğini, Çeçenlerle Ruslar arasındaki anlaşmazlığı kızıştırdığını ve tüm Kafkasya'daki politik ve etnik dengeleri bozduğunu düşünüyoruz.

Anti-Kafkas Kampanyası:

Rus otoriteleri, Çeçenleri terörist eylemlerin sorumlusu olarak göstererek, Moskova'da ve Rusya Federasyonu'nun çeşitli yerlerinde bir "anti-Kafkas kampanyası" başlatmışlardır. Kafkasya'dan binlerce insan Moskova'da kayıt edilmemiş ve terketmeye zorlanmıştır, hiçbir ka-

yıt yapılmadan zorla sürülenlerden bahsetmiyoruz bile. Kafkasyalılara karşı kamuoyunda önyargı oluşturmak ve hükümetin Çeçenya'daki sert eylemlerine destek sağlamak amacıyla, "Çeçen" kelimesi, resmi devlet memurları tarafından "suçlu" ile eş anlamlı kullanılmaktadır. Bu hareketler yasaya aykırı, temelde ırkçı hareketlerdir ve legal otoriteler tarafından yasaklanmalıdır. Kamuoyunda yaratılan bu kasıtlı ayrımcılık ve çarpıtma, Kuzey Kafkasyalı insanların ve Rus yurttaşların bir arada yaşamasını çok daha zorlaştıracaktır.

Medyanın Kapsamı ve Bilgiye Ulaşım:

Başının ve yurttaşların bilgiye ulaşması çok sınırlıdır ve iki ana bilgi kaynağı Rusya da Çeçen otoriteler tarafından kontrol edilmektedir, bunun sonucu; Kuzey Kafkasya'daki gelişmelerin tarafı ve çarpıtılarak yansıtılmasıdır. Bağımsız medya mensupları istenmemektedir. Çeçenya, İnguşetya ve Dağıstan'daki son durumla ilgili çok az bilgi mevcuttur. Anlaşmazlığı Rusya'da son zamanlarda yaşanan olaylar bağlamında analiz edecek, krizin nedenine varan derin analizlerden bahsetmek zaten söz konusu değildir. Helsinki Yurttaşlar Cemiyeti (hCa) olarak, bu enformasyon tekelinin, iki tarafın kamuoyunu savunmasız ve tamamen kendi hükümetlerince yapılan manipülasyonlara bağımlı kıldığına inanıyoruz

Sivil Halk:

İki tarafın güç ve enformasyon tekellerini yurttaşlar için açmak isteksizliklerinden dolayı, sivil halkın anlaşmazlığa alternatifler sunmada oynadığı rol çok marjinaldir. Resmi düzeyde yapılan anlaşmaların yurttaşlar tarafından desteklenmeyeceğinden, yurttaşların haklarını düşünmeyeceğinden, bölgede daha fazla dengesizlik ve insan hakları ihlalleriyle sonuçlanacağından endişeliyiz.

Kısaca, Kafkasya'daki durum, özellikle insanların hayatı bakımından felakettir. Savaş devam ettikçe bölge daha da kötü duruma gelecektir. Aslında bu bir kısır döngüdür. Çeçenya'ya atılan her bomba daha fazla masum insan hayatına, daha fazla nefrete ve Çeçen komutanlara sempati duyulmasına neden olmaktadır. Tersine, her terörist saldırı daha fazla masum insan hayatı, daha fazla nefret ve Rus bombalamalarına sempati duyulmasına neden olmaktadır.

Bu kısır döngü kırılmalıdır. Kanuna ve düzene dayalı barışı tesis etmek için, bütün tarafların kabul edebileceği bir çözümün aranmasında uluslararası arabuluculuk gereklidir. Sayın Başkan, biz sizden sadece AGİT'e görevini yapması için izin vermenizi değil, AGİT'i cesaretlendirmenizi ve ülkenize davet etmenizi istiyoruz. Sivil toplum örgütlerinin AGİT'in arabuluculuk görüşmelerine katılmalarını ve böylelikle birinci el bilgiye ulaşabilmelerini ve politikacıların yurttaşların görüşlerini dinlemelerini sağlamanızı istiyoruz. Sizden özellikle şunları rica ediyoruz:

1. Çeçenya'daki askeri hareketleri bitirmenizi,
2. Çeçenya'nın Rusya Federasyonu içindeki gelecekteki statüsü konusunda tatmin edici bir çözüm bulmak amacıyla, Rus otoriteler ve Başkan Meşhadov'un Çeçen hükümeti arasındaki görüşmelerde arabuluculuk etmesi için AGİT'i davet etmenizi istiyoruz. Yurttaşların katılımıyla yapılan ve onaylanan görüşmeler, beraber yaşayacak olan yurttaşlar açısından en iyi çerçeveyi sunacağından; AGİT'in katılacağı görüşmeler, iki taraftan sivil toplum örgütlerini ve yurttaş hareketlerini de içermelidir.
3. İnsan hakları örgütlerini Kuzey Kafkasya'ya davet etmenizi ve AGİT'ten, büyük bir insani yardım kampanyası başlatacak olan ulusal ve uluslararası insani yardım kuruluşlarını korumasını rica etmenizi,
4. AGİT'ten, uluslararası yönetim altındaki AGİT Polis kuvveti ve Rus ve Çeçen katılımıyla insani yardım operasyonlarının korunmasını istemenizi. Ay-

rica, Kuzey Kafkasya'da uluslararası savaş suçları mahkemesi, Interpol, Rus, Çeçen ve diğer ülkelerin otoriteleri ile yakın işbirliği halinde, terörizm konusunu halletmek amacıyla, AGİT polis kuvveti özel anti-terörist birimler içermelidir.

5. AGİT'ten, uluslararası yönetim altındaki bir AGİT Barış Gücünü getirmesini istemenizi. AGİT Barış Gücü; bütün askeri birliklerin kışlarına çekilmesi, bir birliğe bağlı olmayan savaşçı grupların dağıtılması ve AGİT polis kuvveti için koruma alanı yaratılması şeklinde bir ateşkese nezaret etmelidir.
6. Kuzey Kafkasya'da her iki taraf açısından savaş suçlarını araştırarak ve Çeçen komutanların ne Kuzey Kafkasya'da ne de sığınma isteyebilecekleri diğer ülkelerde soruşturmadan kaçmamaları için bütün uluslararası önlemleri alacak bir uluslararası savaş suçları mahkemesi kurulması için Birleşmiş Milletler'e başvurmak.
7. Çeçenya'dan ayrılmak isteyen yurttaşlara bu hakkın tanınması, halen İnguşetya'da yaşayan mültecilerin Rusya Federasyonu'nun diğer bölgelerine gitmelerine izin verilmesi.
8. Yasaya aykırı olarak Rusya'daki Kafkaslı insanlara uygulanan zorla çıkarma ve ayrımcılığı durdurmak ve efektif bir şekilde yerel otoritelerin yasaya aykırı hareketlerini feshederek bu gibi ırkçı kampanyaları önlemek.
9. Hükümetin Kuzey Kafkasya politikalarını şeffaflaştırmak ve medyanın anlaşmazlığın her iki tarafında birinci el bilgiye ulaşmasını garanti altına almak.

18 Kasım'da AGİT'e üye ülkeler İstanbul'da bir zirve toplantısı için bir araya gelecekler. Bu fırsatı yakalamanızı ve dünyaya, Kafkasya'da barışa giden yoldaki niyetinizi ve liderliğinizi göstermenizi ısrarla tavsiye ediyoruz.

Uluslararası Helsinki Yurttaşlar Meclisi
Kasım 1999

[İngilizce'den Çeviren: Nejan Huvaj]

Kamuoyuna Açık Mektup

Şamil Basayev

Benim hakkımdaki yanlış söylentiler ve bana karşı yapılan suçlamalar Çeçen halkını bölmek, Çeçenya'daki Rus askeri hareketine karşı yapılan tepkinin gerçek nedenlerini dünyaya yanlış aktarmak, korku salmak, Rus insanları arasındaki Çeçen karşıtı fikirleri körüklemek ve her iki taraf için de kazanma ihtimali bulunmayan bir durum yaratmak için kullanılıyor. Bu durdurulması gereken tehlikeli bir oyundur. Hemen barış görüşmelerine oturmamız lazım. Aksi taktirde Çeçenya'da ve tüm Kuzey Kafkasya'da istikrar ulaşılması güç bir hedef olarak kalmaya devam edecektir.

İnsanlarımız öldürülüyor, sürülüyor ve Rus basını tarafından hakaretlere maruz kalıyor. Ruslar kadın, çocuk, yaşlı demeden çarşı, okul, köy ayrımı yapmadan her tarafı bombaladı. Beş haftadan daha kısa bir süre içinde 2000 sivil öldü, binlercesi yaralandı ve nüfusumuzun beşte biri kaçtı. Dünya ile ilişkimiz kesilerek sınırlar kapatıldı. Çok az gazetecinin girmesine izin veriliyor. İletişim çok zayıf. Anlayışımıza ve ricalarımıza rağmen, Ruslar görüşmeye yanaşmıyorlar. Rusların bize yaptıkları, daha büyük zulüm uygulanarak, ABD'nin Sırlara yapmalarını eleştirdikleri şeydir.

Ruslar tarafından suçlamalara maruz kaldığımdan dolayı savunmamı sunmak zorundayım:

Her şeyden önce, ben bir Müslümanım, fundamentalist ya da aşırı uçta bir insan değilim. İkinin arasında büyük bir fark var. Şiddete ve teröre yol açtığı için her türlü aşırılığa karşıyım. Bağımsızlık, barış ve insan hakları için son nefesime kadar çarpışacağım gibi, aşırılıklara, suçlulara ve teröristlere karşı da mücadele edeceğim. Başbakan yardımcısı olduğum günden beri, insanlarımızı korkutan ve yabancıların gelmelerini engelleyen suçluları bulup çıkarmak ve cezalandırmak için çok çalışıyorum. Onları yakalamak için Başkan Meşhadov ile birlikte yaptığımız çalışmaları durdurmak için etkin kampanyalar düzenlendi.

Ben bir terörist ya da suçlu değilim. Rusya'daki patlamalardan sorumlu değilim. Bunların arkasında olanların aynı zamanda şu anda Çeçenya ve Kuzey Kafkasya'da devam eden bir-

çok terör olayından da sorumlu olduklarına inanıyorum. Patlamalardan dolayı benim suçlanmam, yeniden canlanan Kremlin'deki güç çatışmaları, seçimler öncesi ortaya çıkan rüşvet skandalları ve diğer sorunları ümitsiz çabalarla başka yöne çekme gayretidir.

Şu anda yaşananlar ben olsam da olmasam da yaşanacaktı. Bu bir yıldan fazla bir zamandır planlanıyordu. Maalesef hakkında gerçeklerin anlatılması gereken Dağıstan hareketi zaten başlamış olan ateşi körükledi. Dağıstan olaylarını ben başlatmadım. Ben günah keçisi oldum.

Bazı resmi makamların iddia ettiği gibi param, silahlarım veya bağlantılarım yok. Eğer olsaydı, ya da adamlarımdan birinde olsaydı, Ruslar şu anda sınırlarımızın içinde olamazlardı.

Savaş bir çözüm değildir. Birçok farklı noktamız olmasına rağmen, olağandışı kısıtlamaların sergilendiği, insanlarımızın öldürüldüğü bir zamanda Başkan Meşhadov ve ben barışçıl, eşit ve adil bir yolda konusunda hemfikiriz. Misillemeye bulunmak için bizi bekleyen birçok insan var. Yapabiliriz ama yapmadık. Ben, Rusların iddia ettiği gibi, bir savaş lordu veya terörist olsaydım, dürüst olarak hiç kimse çekileceğimize kanaat getirir miydi? Dünyanın parasına ya da silahına sahip olsaydım, şu anda onları kullanıyor olurum. Feryatlarımız bir kez daha duyulmayacak mı?

Çeçen insanının varlığı tehlikededir. Topraklarımızı korumak için sonuna kadar mücadele edeceğim. Silahlarımız veya paramız olmayabilir ama Ruslar bizi birleştirdi ve cesaretimizi daha da artırdı. Barışçıl anlaşmalar yapılmasını teşvik ediyorum, ancak Ruslar bu savaşın uzamasını istiyorlarsa, öyle olsun. Ben hazırım.

Son olarak, bağımsızlığa, demokrasiye ve insan haklarına çok bağlıyım. Bu sadakatim için Ruslara teşekkür etmeliyim. Kuzey Kafkasya'da yaptıkları şeyler benim kaderimi çizdi.

Rusya'nın bize yaptığına bakın. Son savaş sırasında yapılan insan hakları ihlallerinin hiç hesabı verilmedi. Savaşın sonra halkımızın güvenini ve iyi niyetini kazanmaya dair hiçbir çalışma olmadı. Aksine, Rus resmi makamlarının etnik hakaretlerine ve tehditlerine maruz kalıyoruz.

Bu ay Rus bombardımanında ölen 2000 masum vatandaş veya önceki savaşta ölen 100000 insan için hiçbir özür gelmedi. Dahası halkımızın çoğu hasta, açlıktan ölüyor ve insanın yaşayamayacağı ortamlarda yaşıyorlar. Bu durum suç, rüşveti ve kanunsuzluğu körüklüyor. Bizim için yeni ama Rusya için bilinen bir şekilde. Bu nedenle birisinin dört küçük çocuğuma ve sevdiklerini kaybetmiş ailelere neden Rusya'nın bir parçası olmamız gerektiğini anlatmasını istiyorum.

Bugün Rusya insanlarımıza karşı etnik bir kampanya yürütüyor. Rus ordusuna Çeçenya'daki kirli savaşını bitirmesi için son bir kez daha açık çek verildi. Ruslar nesiller önce başladıkları, Stalin zamanında da devam eden, başarısız harekete devam ediyorlar: Çeçen insanının olmadığı bir Çeçen toprağı. Rusların bize yaptıkları ve yapıyor oldukları şey bize nasıl muamele etmek istediğinin en güzel örneğidir. Bizi bölmek, bizi açlıktan kırmak, bizi öldürmek ve bizi esaret altına almak. Dünyayı dışarıda bırakmanın yollarını bul, böylece hiç kimse savaş sırasında ve sonrasında ne olduğunu bilmesin, hiç kimse bugün askeri operasyonun arkasındaki gerçek nedenleri ve Rusların neden konuşmaktan kaçtıklarını öğrenemesin... Benimle alakası yok. Dağıstan ile de bir alakası yok. Bunun bütün dünyaya bir uyarı olması gerekir.

Son zincirleme olayların uzun süredir planlama aşamasında olduğuna ve Çeçenya veya benim şahsımla çok az alakası olan amaçlar için hazırlanmış olduğuna inanıyorum. Aynı zamanda, Rusya barışçıl çözümler için yaptığımız teklifleri dinlemeyi ve onlara cevap vermeyi reddediyor. En zor şartlar altında iyi niyet gösteriyoruz. Bize kimse inanmıyor. Rus liderlerinin görüşme önerilerine cevap vermemeleri herkes için kötü sonuçların habercisi olacaktır. Askeri çözümler bölgemize barış getirmenin yolu değildir. Toplu yanlış bilgilendirme kampanyaları ve şu anda devam eden haber akışını kesme çabası Rusya'nın geleceğı için tehlikeli olacaktır. Gerçek er ya da geç ortaya çıkacaktır. Ruslar kendilerini mahvetme yolundalar.

Bu nedenle benim bir teklifim var. Rusya dünyadan terörizmle mücadele etmek için destek

istiyor. Tamam ben bu mücadeleyi başlatacağım. Çeçenya içindeki terörist saldırılar gibi (pazar yerindeki son katliam da dahil) Rusya'daki bombalamalardan sorumlu olanların adalet önüne çıkarıldığını görmek istiyorum. Sınırlarımıza son yıllarda girmiş olan suç çetelerinden kurtulmak istiyorum. Terörizm bizi böldü ve açlıkla yüzyüze bıraktı. Barış ortak bir zemin bulmakla başlar. Rusların ve Çeçenlerin konuşacak çok şeyleri var. Ruslardan ve uluslararası kuruluşlardan çok geç olmadan acil olarak bizimle beraber

çalışmalarını rica ediyorum. Ruslar bombardımanda ısrarcı olurlarsa, sonuna kadar savaşa-
cağız ve Rusya sadece askeri alanda değil diğer alanlarda da bu savaşı kaybedecek. Bu nedenle Rusları şunları yapmaya davet ediyorum:

Bombardımanı durdurun, Rus kuvvetlerini geri çekin ve yasal yollarla seçilmiş Çeçen otoriteleriyle tarafsız, uluslararası arabulucular kontrolünde görüşmelere başlayın. Barış gü-

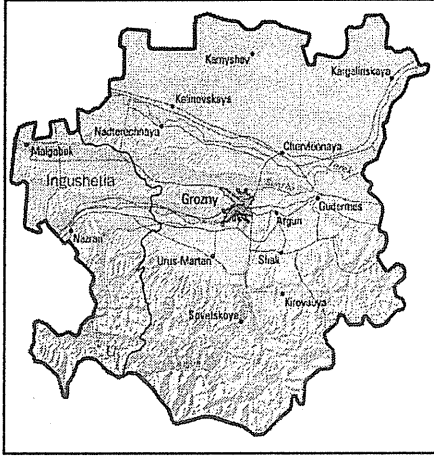
cü kuvvetlerinin yardımı gelmelerine izin verin.

Çeçenya ve Rusya'daki suç çetelerine ve terörizme karşı güçlerimizi birleştirelim. Moskova'daki ve şu anda Grozni'deki patlamalardan sorumlu olanların bulunup çıkarılmasında bizimle beraber çalışın. Rus otoriteleri gerçekten günahsız olduklarına inanıyorlarsa, o zaman bu işleri yapanları bulup çıkarmada beraber hareket edelim.

Bu savaşa harcanan para yeniden yapılanmaya yardım, hastalarımızın bakımı ve karşılıklı her iki taraf için de iyi ilişkilerin başlaması için kullanılmalıdır.

1994-96 savaşı bize çok şey öğretti. Umarız Rusya hatalarını tekrarlamaz. Umarız dünya güzlerini kapalı tutmaz. Çeçenya'da olanlar, Rusya'nın başka yerlerdeki sorunlarda da nasıl hareket ettiğinin göstergesidir. Terörizm dünya barışı için büyük bir tehlikedir. Ama biz terörizm yapmıyoruz. Ruslar beni en büyük düşman olarak görüyor. Ben dedikleri gibi değilim. Bu düşüncüyü biraz irdelemenin, gerçeğı ve barışı bulmanın zamanıdır. Masum insanların hayatları, Rusya'nın, Kafkasya'nın ve dünyanın geleceğı için beraberce çalışma zamanıdır.

[İngilizce'den çeviren: Cankat Yıldız]

Savaşın nedenleri:

Jeopolitik çıkarlar, ordunun tutkuları ve dar-görüşlülük

Ruslan Alihacıyev, Çeçenya Meclisi Sözcüsü

L. Alkhazurov tarafından yapılan bu söyleşi İnguşetya'nın başkenti Nazran'da yayım yaşamını sürdüren *Groznsky rabochiy* gazetesinden alınmıştır.

Çeçen Meclisi Sözcüsü Ruslan Alihacıyev, yeni savaş arefesinde Çeçenya'da oluşan karmaşık ve çelişkili süreçlere ilişkin olarak hep oldukça dengeli ve ciddi bir yaklaşım gösterdi. Bu söyleşi, Alihacıyev Şali'deki evine isabet eden bomba ile yaralandıktan bir kaç gün sonra yapılmıştır. Söyleşide son Rus-Çeçen Savaşı'nın kökenlerini tartıştık: kim sorumlu, savaşın nedeni nedir?

Alkhazurov: *Taraflar arasında herhangi bir sorunun çözümüne yönelik olarak zor kullanılmayacağını belirten 1997 Barış Anlaşması'na rağmen Çeçenya'da tekrar savaş başladı. Niçin?*

Alihacıyev: Son savaşın bitmesinden sonra, uluslararası gözlemcilerin gözetiminde Devlet Başkanlığı ve Meclis seçimleri yapıldı. Meşru bir hükümet seçildi. Çeçenya'da durum, her yönden istikrara kavuşmaya başladı. Ekonomik canlanma belirtileri bile vardı. 1997'de 6 ay içerisinde bütçe için 40 milyar ruble toplandı. Askeri faaliyetler sırasında acı çekmiş olan halka yardım edilmesinin mümkün olduğu görüldü.

Fakat bu durum Moskova ve Çeçenya'daki bazı siyasi çevrelerin işine gelmedi. 1998'deki hükümet-karşıtı gösterileri ve bazı liderlerin kışkırtıcı konuşmalarını hatırlarsınız. Sonra Şamil Basayev, başbakanın tüm yetkilerine sahip olacak şekilde "Başbakan Vekili" olarak atandı. Birkaç ay içerisinde bütçe gelirleri 40 milyar rubleden 5 milyar rubleye düştü. Basayev daha sonra istifa etti, fakat ekonomideki yıkıcı süreçler devam etti. Durumu daha da kötüleştirmek için Rusya bir ekonomik ambargo başlattı. Örneğin 1998'de bir damla petrol bile boru hattından geçmedi. Kendimiz de tüm sosyo-ekonomik alt yapımızı çarçur etmeye başladık: utanc verici bir olgu olan adam kaçırmalar yaygınlaştı, suç büyük adımlarla büyüdü. Üstüne üstlük Çeçen mentalitesine yabancı bir ideoloji yaygınlaştı, halkın en değerli varlığına, moral değerlerine karşı bir saldırı başlatıldı. Şüphesiz bu saldırının ardında gizli servisler vardı. Bütün bunlardan

kimin kazançlı çıktığını görmek zor değil. Hasavyurt anlaşmasının imzalanmasından hemen sonra Rusya delegasyonundaki pek çok kişi, yeniden güçlendikten sonra Çeçenya'ya tekrar gelmeyi planladıklarını açıkca ifade etmişti.

İçkerya'da çıkarı olan sadece Rusya değil, Batı ve Doğu'nun da çıkarları var. Bir anlamda Çeçenya'nın Kafkasya'nın anahtarı olduğu gerçeği ve Hazar petrolü önemli faktörlerdir. Gizli servisler bu yıkıcı faaliyetlerine bazı Çeçen liderleri de bulaştırmakta başarılı oldular. Bu liderlerin bazıları satılmıştı, bazıları da kandırılmış.

Tabii ki Çeçenya'nın işgali çok önceden planlanmıştı. Vladimir Putin Güvenlik Konseyi Sekreteri olduğu zaman bu planların yapılmasında çalışmıştı. Fakat Moskova operasyonu daha geç bir tarihte başlatmayı planlıyordu. Bizim yerli "liderler"imiz bu süreci biraz hızlandırdı. Stepaşin'in, Rusya'nın Dağıstan'ı kaybettiği şeklindeki yorumunu hatırlayın. Stepaşin Rusya yöneticilerinin gizli planlarını bilmeseydi böyle bir açıklama yapmazdı. Stepaşin planı desteklemiş ve daha sonra görevden alınmış olabilir. Veya böyle haşin bir görevi yerine getirebilecek bir kişi olarak görülmemiştir.

Savaşı engellemek mümkün müydü, savaş kaçınılmaz mıydı?

Rusya'yı parçalara ayırmak isteyenlerin Basayev'in Dağıstan baskınında maddi çıkarı vardı. Ve bunu yoğun bir şekilde finanse ettiler. Şüphesiz Berezovsky Batı'nın adamlarından biridir.

Kafkasya'da istikrarı bozma politikasının finansmanı ve yönlendirilmesine, Wahhabizmi bölgede etkinlik sağlamak için kullanan Doğu'lu yıkıcı güçler de katılmıştır. Sonuç olarak [Doğu ve Batı'ya] hizmet eden kendi liderlerimiz tüm dünyada kötü bir Çeçen ve Çeçenya imajı yaratmışlardır ve gizli servisler tarafından kontrol edilen Rusya medyası halkın bu imajı benimsemesini sağlamıştır.

1997'de Basayev'in Dağıstan'da eylem yapmayı planladığı haberini duymuştum. Planın özü,

Şamil'in bir yerel zafer kazanması, daha sonra belirli bir bölgeyi kontrol etmesi ve daha sonra Çeçenya ve Dağıstan İmamı olarak ilan edilmesine dayanıyordu. Böyle bir senaryonun hazırlandığı düşünülebilir. Çünkü, her şeyden önce, bu, bazı Çeçen liderlerin yapmak istediği gibi, Meşhadov'u yönetimden uzaklaştırmak için tek yoldu.

Diğer yandan, dünyanın gözü önünde Çeçenya'ya karşı gerçekleştirilen askeri rovanş, saldırıganlara ve teröristlere karşı operasyon maskesi altında meşrulaştırmak için gizli servislerin Basayev'i Dağıstan macerasına zekice çektiği düşünülebilir. Bu durum, Rusya'da apartmanların bombalanmasına kimin ihtiyacı olduğunu da açıklayabilir. Hatırlayın, Çeçenya'da askeri hareket başlatılırken teröristleri kontrol altında tutmak için bir güvenlik bölgesinin oluşturulmasından bahsediliyordu, fakat şimdi bütün dünya barışçı nüfusun katledildiğini görüyor ve Moskova'daki politikacılar ve askerler Rusya'nın bölgesel bütünlüğünden bahsediyorlar. Teröristler işgal için zorunlu bir bahaneydi. Fakat Rusya'nın amaçları çok farklıdır: amaçları Çeçenya'nın bağımsızlık hareketini kırmaktır.

Rus generalleri arasında rovanşist duygu yaygın olmasına karşın bence savaş engellenebilirdi, eğer biz daha dengeli ve tutarlı davransaydık, eğer iç ve dış politikalarımız konusunda ciddi hatalar yapmasaydık.

Rus-Çeçen ilişkileri tarihinde ne kadar trajik sayfalar olursa olsun, bizler yan yana yaşamak zorundayız. Bizler komşuyuz ve komşusuyla insan sonsuza kadar düşman olarak yaşayamaz. Ne Çeçenya'yı, ne de Rusya'yı başka bir yere taşıyamayız. Yan yana yaşamayı öğrenmemiz gerekir. Ne kadar zor olursa olsun.

Barış Anlaşması imzalandı. Fakat anlaşmayı somut anlaşmalar, belki bir kaç taviz pahasına ilişkilerin iyileşmesi izlemedi. Moskova'nın engeller çıkardığının farkındayım, fakat biz bu engelleri aşmak için gerekli her şeyi yaptık mı? Sınırım yapmadık. Rusya ile ilişkilerimizde belirli bir sorunu çözmek için meşru hükümet ne zaman bir girişimde bulursa, bizim "yurtsever"lerimiz protesto ettiler: işte Başkan ve Meclis kendilerini Rusya'ya sattılar, ve benzeri şeyler. Böyle pek çok örnek verilebilir. Sadece birine bakalım: Raduyev'in sürekli gösterilerinde iki yıl boyunca Meşhadov'un Moskova-yanlısı konumundan yakındılar. "Kadro" katılımcıların talepleri tamamen saçmaydı: Rusya ile hiçbir anlaşma yok;

Rusya'nın tam yıkılışına kadar savaş. Bunun provokasyondan başka bir şey olmadığı açık. Bizim bilinen pek çok liderimiz benzer şeyler yaptılar.

Bütün komşularımız ile, hatta komşu Rus bölgeleri ile, bizim konumumuz onlardan daha yüksekmış gibi bir tutum takınmadan, siyasi ve diplomatik bağlar kurulmalıdır.

Fakat Meclis de sık sık hükümeti eleştirdi ve hükümetin devlet yapısında bazı reform önerilerini onaylamadı.

Kendi yanlış hesaplarımızın mevcut sorunlarımızın pek çoğuna neden olduğunu kabul etmeliyiz. Devlet Başkanı'nın [Aslan Meşhadov'un] en büyük hatası İçkerya Cumhuriyeti Anayasası'nı çiğnemek olmuştur. Bütün devlet yapısı düzensizlik içindeydi. Hükümet, bazen devletin mevcut temel yasasına aykırı olarak, devlet yapısının şurasına burasına yama yapmaya çalıştı. Örneğin, şeriata dayalı devlet, nitelikli tavsiye alınmadan, yeterli istişare yapılmadan ilan edildi.

Meclis mevcut Anayasa'yı tanınmış alimlere, bilgili teologlara verdi ve görüşlerini sordu. Bu alimlerin hiç biri, anayasamızda İslami normlara aykırı tek bir madde bile bulmadı.

Şeriat konusunda en yüksek sesle bağırانların kafalarında başka amaçların olduğu açıktır. Onlar kendi ideolojilerini yayıyorlar ve amaçları yönetimi ele geçirmektir. Çeçenya'yı kendi deneyleri için bir deneme tahtası haline geitmek isteyen güçlerin bulunduğu bazı İslami devletler ile ilişkileri var. Ve burada, gerçek Müslüman olarak görmediğim, adamları var. Bir Müslüman başka bir Müslüman'ı ezer mi, döver veya öldürür mü, rehin alır mı, fidye ister mi, soyar mı? Ve tam bu tip insanlar şu ya da bu nedenle burada bir İslami devlet kurmak istiyorlar!

Tabii hükümet pek çok hata yaptı. Fakat hükümeti kenara, uçurumdan aşağı itmeye çalışan da pek çok insan vardı. Kendi sınai işletmelerimize, kendi sosyo-kültürel kurumlarımıza, kendi sosyal destek sistemimize ne yaptığımıza bakın. Kendi sosyo-ekonomik yapımızın tamamını kendi ellerimizle yıktık! Saldırı karşısında devletin iflas etmesinin nedeni budur.

Şimdi savaş içerisindeyiz, meclis herhalde şimdi farklı önceliklere sahiptir.

Şüphesizki, savaş hepimizi farklı davranmaya zorladı. Meclis askeri duruma ilişkin bir yasayı

[Devamı 34. sayfada]

Grozni'nin 1812 Uvertürü

Boris Kagarlitsky

Doğu'da, "Savaşa giderken övünme" derler. Boris Yeltsin'in generalleri farklı düşünüyor. Çeçenya'da henüz önemli bir muharebe kazılmadı, ciddi bir çatışma da olmadı. Fakat Rusya medyası askeri yetkililere övgüler ile taşıyor. Çeçenya'daki bu yeni savaş ordunun "1994'de yaptığımız hataları tekrarlamayacağız" yolunda propagandası ile dolu. Fakat kimse bu hataların gerçekte ne olduğunu açıklamadı.

General Pavel Graçev'in 1994'deki stratejik planı (tek bir darbe ile) Grozni'yi işgal etmek ve gerilla birliklerini organize etmeden önce Çeçenleri yenmekti. Graçev'in planları, o zamanlar söylendiği gibi ne pervasız ne de caniceydi, sadece askeri bakış açısından anlamlı olan tek plandı. Uygulama ise rezildi: Grozni'nin işgali başarısız oldu ve şehrin uzayan kuşatması Başkan Cohar Dudayev'e güney Çeçenya'da politik ve askeri üslerini kurması için gerekli zamanı verdi. General Graçev'in planları suya düştü çünkü Politikacı Graçev, başarısız 1993 darbesinde en yüksek teklifi verene satmak istediği orduyu küçük düşürdü ve moralini bozdu. Bir yıl sonra askerlerin çoğu, Çeçenya'daki savaşı Moskova caddelerinde başlayan iç savaşın devamı olarak görüyordu.

1994-96 dağ savaşı başından kaybedilmişti. Savaştan sonra generaller, Moskova'nın tutarsız politikaları ve olumsuz kamuoyu yüzünden savaşı kaybettiklerine hem kendilerini, hem de politikacıları inandırdı. Bu hikayeden çıkardıkları ders, askeri bir operasyonun başlamasından önce politik elitlerin tam desteğinin sağlanması ve

muhaliflerin susturulmasının gerekli olduğuydu. Yeni savaş başlarken, Rusya'da kamuoyu bir propaganda dalgası ile çarpıldı. Savaş karşıtları ya medyada görünemiyordu, ya da akıntıya karşı çıkmaya çekiniyordu. Generallerin tamamen serbestti.

Bu durum sahneyi muzaffer bir sefer için değil, ciddi bir yenilgi için hazırlamaktadır. Ordu ciddi bir çatışma ile karşılaşmadan yavaşça ilerliyor. Çeçen askerler mevzilerinde topçu ateşi ve hava saldırıları ile sıkıştırılıyor. Böyle her saldırıdan sonra -eskisinden daha sık- Rus askerleri geri çekiliyor. Sonra bir zafer kazanıldığı ilan ediliyor ve tekrar direnişle karşılaşana kadar iki kilometre ilerleniyor. Bu taktikler düşmandan ölümcül şekilde korkulduğunu gösteriyor.

Generallerimiz Mao Zedung ve Che Guevara'nın gerilla savaşına ilişkin kitaplarını okumamış olabilirler, fakat Rusların Napolyon'u hezimete uğrattıkları 1812 Savaşı'nı mutlaka biliyor olmalı. Sovyet askeri okullarından mezun olan Aslan Meşhadov bu savaştan çıkan dersleri kesinlikle hatırlıyordur.

1812'de Mikhail Kutuzov komutasındaki Rus ordusu çekilirken Fransızlar Rusya'nın içlerine yavaşça ilerliyordu. Fakat Fransızlar Moskova'yı alıp zaferlerini ilan ettiğinde işgal edilen bölgelerin tamamında bir partizan savaşı başladı. 1812 Savaşı ile şimdiki Çeçenya Savaşı arasındaki fark, Napolyon'un Rusları nihai bir meydan savaşına zorlamasıdır. Çeçenya'daki Rus generaller bunu yapmaya çalışmıyorlar. Meşhadov Grozni'yi savaştan terketmeyecek -aynı Kutuzov'un savaştan Moskova'dan ayrılmadığı gibi. Fakat -1812'deki yarım-ağz Moskova savunmasını hatırlarsak- Çeçenler Grozni'yi ellerindeki tüm imkanları kullanarak savunmayacaklar. Çeçenlerin tek amacı ilerleyen Rus ordusuna mümkün olan en büyük zararı vermek. Bu nedenle Ruslar kente büyük bir saldırı düzenlemeye zorlanacak ve bu saldırının şiddeti zaferin kanıtı olacak. Fakat Grozni'nin alınmasının savaşın seyrine fazla bir etkisi olmayacaktır. Rusya birlikleri bu kadar yavaş ilerlediği için Çeçenlerin Grozni'yi savunması için bir neden yoktur. Çeçenler savunmalarını güneyde yükseltecekler.

Grozni'de sergilenecek direniş tamamen sembolik olacaktır - tıpkı Kutuzov'un Borodino muhabesi gibi.

Daha sonra olacakları tahmin etmek kolay. Rus ordusu Çeçenlerin kışı dağda geçirmesinin zor olduğunu düşünüyor. Fakat kimse aynı şeyin Ruslar için zor olup olmadığını düşünmüyor. Ulaştırma hatları kötü bir durumda ve işgalden sonra Grozni'nin yıkıntıları komanda merkezi için uygun olmayacak.

Üç yıllık yarı-bağımsızlık Çeçenleri hayal kırıklığına uğrattı. Çeçenler yoksulluk, dini aşırı akımlar, ve kontrol edilemeyen, yozlaşmış komutanlarla baş başa kaldı. Kremlin Çeçenlerin bir karşılaştırma yaparak Rus

yönetimini tercih edeceğini varsayıyor. Fakat mülteci sınır kapılarında Rusların yarattığı kaos, Rus sivil ve askeri yetkilileri arasında yaygın olan yozlaşma ve ırkçılık, Rusya'ya sempati duyan Çeçenleri bile şok ediyor. Tersine, Çeçen askerler kahraman gibi görünüyor. Bütün bu başarısızlıklar, ilk bahar gelirken daha da belli olacak. Olası sonuçlar görünmeyen gerillalar ile uzun bir savaştan, 1812'de Fransızlara olduğu gibi, genel bir çekilme ve yönetimin tamamen çürümesine kadar uzanıyor.

Kaybedilmiş savaşlar her zaman Rus devrimleri ve reformlarının çekirdeği olmuştur. Bu anlamda Çeçen seferi Rusya'da yeni değişimlere yol açabilir. Görünürde mevcut savaşın adete oybirliği ile desteklenmesi, savaş kaybedildiğinde köklü bir ciddi krizin olmasını sağlayacaktır.

Bu arada Yeltsin'in generalleri neşe içinde kendileri için hazırlanmış tuzağa düşüyor. Bu hatanın bedelini ödeyecek olanlar ise sıradan askerler.

[Moscow Times (23 Kasım 1999) gazetesinden Türkçeye çevrilmiştir.]

Savaşın Nedenleri

[Baş tarafı 32. sayfada]

onayladı. Mevcut durum yetkilerin, özellikle içi ilişkiler konusunda, Devlet Savunma Komitesi ve hükümetin elinde toplanmasını gerektirmektedir.

Meclis çalışmalarını uluslararası alanda yoğunlaştırdı. Savaş öncesi dönemde sadece ilgili komite dış politika sorunlarıyla ilgileniyordu, şimdi hemen hemen tüm milletvekilleri bu konuda çalışıyor. Rusya'nın enformasyon ambargosu nedeniyle Çeçenya hakkında gerçekler dünya kamuoyuna ulaşmıyor. Bu ambargoyu delmek için elimizden gelen her şeyi yapıyoruz. Pek çok delegasyon şu anda yurt dışında. Meclis sözcü yardımcısı Selim Bishayev başkanlığında bir delegasyon şimdiden onlarca devleti ziyaret etti. Politikacı ve diplomatlarla toplantılarında ve basın konferanslarında, Çeçenya'da şahit olduğumuz şeyin bir anti-terörist operasyon olmadığını, haLka karşı bir savaş yürütüldüğünü söylüyorlar.

Milletvekilleri Akhyad Idigov and Abubekir Magomadov Tanınmayan Halklar Örgütü [UN-PO] merkezinde bir konuşma yaptılar ve bazı Avrupa devletlerini ziyaret ediyorlar. Vagap Tupakov başkanlığında üçüncü bir delegasyon İstanbul'daki AGİT Zirvesi için hazırlanıyor.

Milletvekillerimizin faaliyetleri sayesinde dünya kamuoyu, Rusya'nın Çeçenya'daki eylemlerine ilişkin daha dengeli bir tutum takındı ve barbar bombardımanları kınadı. Çeçen halkı dünya kamuoyuna umut ile bakıyor.

Savaş bir gün sona erecek. Sonra ne olacak? Bizi aynı kaos ve yasatanımazlık mı bekliyor?

Doğru, halkı yeni bir yıkıcı savaşa sürükleyenler, üç yıldır devleti içeriden yıkanlar herhalde aynı şeyi yapmaya çalışacaklar. Fakat halkı tekrar bu eşkiyalara teslim edemeyiz. Son adama kadar hepimiz yasatanımazlığa karşı durmalıyız.

Savaştan sonra Devlet Başkanı, Meclis ve tüm bakanların halka hesap vermesi gerektiğine inanıyorum. Bırakalım halk bizim hakkımızda karar versin. Devlet Başkanı'na yasa ve düzeni sağlamak için üç aylık bir süre verilmelidir. Üç ay içinde yasa ve düzeni sağlayamazsa istifa etmelidir. Halk isterse ben de öyle yapmaya hazırım. Fakat ne olursa olsun, rolüm ne olursa olsun, yasa ve düzeni sağlamak isteyenlerle birlikte çalışacağım.

ADIĞE BİLİMİNİN YOLU

Prof.Dr. Cebail Mekule

29 Ekim tarihinde Adıgey Cumhuriyeti İnsani Bilimler Deneme Enstitüsü'nün 70'nci kuruluş yılı kutlandı. Enstitü Müdürü Cebail Mekule'nin enstitünün kuruluşu ve gelişimi üzerine yazdığı makaleyi aşağıda sunuyoruz.

Enstitümüz başarılı bir yol izleyerek 70'nci kuruluş yılına ulaşmış bulunuyor. İlk günlerinde üç kişiyle işe başlayan enstitümüz şimdilerde Adıgey'in ekonomisini, dil, edebiyat ve tarihini araştıran ciddi bir bilim kurumu olmuştur.

70'nci yılını kutlarken onun zorlu 30'lu yıllardan başlayıp günümüze kadar katetmiş olduğu yolu anımsatmak istiyorum.

Günümüzde eski Sovyet düzeni için yapılan çeşitli değerlendirmelere rağmen, o dönemde Adıgeylerin kültür ve yaşam tarzlarının öğrenilmesi, folklor ürünlerinin derlenip yayınlanmasına önem verilmemiştir, diyemeyiz.

Söz konusu sorunların çözümü için bir yayın komisyonu oluşturulmuştu. Komisyon etnografik ve folklorik ürünlerin derlenmesi, halk şarkılarının kayda geçirilmesi için araştırma derleme gezileri düzenleniyordu. Adıgece'nin bilimsel olarak öğrenilmesi, gramatiğinin oluşturulması, alfabesinin seçimi gibi sorunları Sovyet ve parti organlarının önüne getiriyordu.

Adıge Özerk Yöresi'nde bilimsel çalışmalar yapmak üzere zamanın aydınları olan Seferbiy Sihu, İbrahim Navurza, Davut Aşhamafe, İbrahim Tsey'in yer aldıkları bir dernek 15 Mart 1925 tarihinde oluşturulmuştu. Üç yıl içerisinde bu dernek folklorik, etnografik ve arkeolojik ürünlerin toplanması, Adıge tarih ve kültürünün kaynaklarının belirlenmesi, çeviriler yapılması ve yayınlar çıkarılmasında önemli çalışmalar yapmıştı.

Ancak mevcut tüm sorunların bir dernek vasıtasıyla çözülemeyeceği de anlaşılmıştı. Derneğin başkanı 22 Aralık 1927 tarihinde Adıge Özerk Yöresi yönetme kuruluna gönderdiği yazıda şöyle diyordu: "*Çerkes dilinin ve gramatiğinin iyi bir şekilde öğrenilmesi, sözlü edebiyat ürünlerinin, etnografik ve edebi kitapların iki dilde de yayınlanması gerekmektedir. Çerkes ulusunun tarihi yazılıp yayınlanmalı, Adıgey'in ekonomik coğrafyası öğrenilmelidir.*"

İşte bu güç sorunların çözümü içinde bir bilimsel enstitünün kurulması gerekiyordu.

27 Aralık 1927 tarihinde Adıgey ülke yönetme kurulu bu sorunu görüşüp enstitünün kurulması kararını almıştı. Kuruluş çalışmaları 1929 yılına kadar sürmüştü ve 26 Şubat 1929 tarihinde enstitü kurulmuş ve direktörlüğüne Muhammet Huvaj getirilmişti. Kurulustan sekiz ay sonra 25 Ekim 1929 tarihinde Adıge ülkesi parti yönetiminin kararıyla enstitünün çalışmalarını yapacağı bina belirlenmişti. Bu tarihte direktörlüğe İsmail Baron, sekreterliğine Davut Aşhamaf, seksiyon başkanlığına Tembot Çeraşe getirilmişlerdi. 29 Ekim 1929 tarihinde Adıge ülke yönetme kurulunun aldığı kararla Bilimsel araştırma enstitüsü kurulmuş oldu.

Enstitünün ilk çalışma yılları ülkede kültür devriminin yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği yıllardı. Her yerde cehaletin yok edilmesi, ulusal eğitimin geliştirilmesi, kültürel organizasyonların kurulması, Sovyet aydınının yönetilmesi için önemli çalışmalar gerçekleştiriliyordu. Enstitünün bu günlerde yapmış olduğu çalışmalar çok değerlidir. 1934 yılında Adıge Bilim Araştırma Enstitüsü'nün adı Kültür Geliştirme ve Bilim Araştırma Enstitüsü olarak değiştirildi. Bu sadece bir isim değişikliği değildi ve enstitünün imkanlarının da geliştirilmesi demekti. Bu değişiklikte birlikte etnografya ve tarih bilimleri de açılmış, bu sayede yapılan bilimsel çalışmalar daha da üst düzeylere ulaşmıştı.

İlk kuruluş yıllarından İkinci Dünya Savaşı'na kadarki dönemde enstitünün en önemli uğraş alanı Adıge dilinin bilimsel olarak analiz edilmesi idi. 1930 yılında Prof. H.F.Yakovlev ve Davut Aşhamafe'nin ortaklaşa hazırladıkları "*Adıge (Batı) Dilinin Kısa Grameri*" adlı bilimsel çalışma Rusça Krasnodar'da yayınlandı. Bu kitap, Adıgece'nin bilimsel bir şekilde öğrenilmesi, ders kitabı ve monografilerin hazırlanmasına öncülük etti.

1938 yılında enstitü bilim adamları Rus alfabesini temel alarak Adıge alfabesini hazırlamışlardı. Bu gelişme Adıge halkının kültüründe önemli bir olaydı.

Bu yıllarda Adıgelerin bilim, eğitim ve kültürlerinin gelişmesini önemli katkıları olan bi-

lim adamlarının adlarını hiçbir zaman unutmayacağız. Bunlar Muhammed Huvaj, İsmail Baron, Tembot Çeraşe, İlya Defterau, Muhammet Hatko, Hacmos Brante, Meshab Bışteko, Asker Hut, Hacmet Vodejdoko, Mecit Tuv, Habeç Pçentleşu, Maliç Avutle, Fazıl Nepsev, Kim Hutij'dir.

Adıgelerin müzikal folklorlerini derleyip düzenleyen bilim adamları M.D.Ginesin, G.M. Kanseviç, A.F.Grebniyev ve N.N.Mironov'a müteşekkirimiz. Kurulan enstitünün bilim adamları ilk günlerden itibaren sözlü halk edebiyatının, dil biliminin, tarih ve etnografik materyallerin, ders kitaplarının, okul programlarının yayınlanmasına dikkat etmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı enstitünün çalışmalarını kesintiye uğrattı. Bilim adamlarından Asker Hut, Murat Pereniko, Muhammet Mezıv Jeko, Yusuf Levusten, İlya Defterev, Dimitriy Kesten, Asker Yevtih, Reşid Hasan savaşa katıldılar ve yiğitçe savaşılar.

1925 yılında enstitü Adıge Dil, Edebiyat ve Tarih Bilimsel Araştırma Enstitüsü olarak yeniden oluşturuldu. Enstitü bilim adamları savaş sonrası zorlukları ile mücadele ederek ve aralarına yeni güçlerde katarak kaybettikleri zamanı aralarına yeni güçlerde katarak kaybettikleri zamanı da tamamlamak gayretiyle yeneden işe koyuldular.

Enstitü 50'li yıllarda "*Rusça-Adıgece Sözlük*", "*Adıge Masalları*", "*Adıge Atasözleri*", "*Adıge-Sovyet Folklorü*", "*Bilim Notları*" ve M.V. Pakrovskaya'nın "*Rus-Adıge Ticaret İlişkisi*" isimli kitapları yayınlandı. Derleme çalışmalarının ilk ürünü olan ve ilk yıllardan 20. yüzyıl başlarına kadarki devreyi kapsayan "*Adıgey'in Kısa Tarihi*" yayımlandı.

60 ve 80'li yıllar enstitü için yeni bir dönem sayılabilir. Bu yıllarda önemli bilimsel eserleri yayınladılar. A.A.Hatane ve Z.İ. Çeraşe'nin ortaklaşa hazırladıkları "*Açıklamalı Adıgece Sözlük*", H.D. Vodejdiko'nun "*Rusça-Adıgece Sözlük*", H.D.Vodejdiko'nun "*Rusça-Adıgece Sözlük*", G.F. Rogova ve Z.İ. Çeraşe'nin yazdıkları "*Adıge Dilinin Gramatiği*" ve "*Adıge Özerk Yöresi'nde Kolhozlu Köylülerin Kültür ve Hayat Tarzı*" isimli monografi ve Maliç Avutle'nin yazdığı "*Erken Taş Devrinde Abzehlerin Duraklama Dönemi*" i-

simli monografi ve Asker Hadoğatlenin yazdığı *"Kahramanlık Destanı Nartlar ve Doğuşu"* kitabı ve aynı bilim adamınca derlenip yayınlanan yedi ciltlik *"Nartlar"* bunlardandır.

U.S. Zekoğu, Y.A.Tharkaho, H.Ğ.Ş.K.H. Meretiko'nun Adıgece'nin sorunları ile ilgili monografileri ile R.Mamıy ve Ş.Hut'un Adıge nesirinin kat ettiği yol ve Adıge masallarının oluşumu üzerine edebi eserleri yayınlandı. Enstitünün edebiyat ve folklor bölümü *"Adıge Folkloru"*nu iki kitap halinde, *"Adıge-Sovyet Edebiyatının Tarihsel Sorunları"* iki kitap halinde, *"Bilimsel Notlar"* adlı makaleleri dört cilt halinde yayınlanmıştır.

Tarih bölümü (tarih, arkeoloji, halk sanatı diye parçalara ayrılmaktadır) 17 kitap, 6 sayı arkeolojik, 8 etnografik derleme hazırlamıştır.

Sosyolog ve etnografyacı bilim adamları B.M.Cim, M.H.Şıbzıhu, C.H.Mekule, M.A. Meretiko, M.A.Candar, G.G.Tağapsov, S.H. Fıotko, R.B.Vunereko, N.Ğ.Lovpaçe, N.N. Denisov, G.P.Hilinin, R.A.Hanahu ve başkaları 20'den fazla monografi ile *"Adıgeyin Kısa Tarihi"*nin 2. cildini yayınlamışlardır.

Moskova, Tiflis, Rostov, Krasnodar ve başka şehirlerin bilimle uğraşan kurumlarının ve tanınmış akademisyen ve profesörlerin bitip tükenmeyen yardım ve destekleri sayesinde Adıgey'de bilim kökleşmiş ve gelişmiştir. Enstitümüz bilim adamları onlara müteşekkirdirler.

Enstitümüz 50. kuruluş yılında Adıge dilinin, edebiyat ve tarihinin araştırılması, Adıge ülkesinde kültür ve eğitimin geliştirilmesine yaptığı katkıardan dolayı "onur nişanı" ile ödüllendirilmişti.

1992 yılında enstitümüzün adı Adıge Cumhuriyeti İnsani Bilimler Deneme Enstitüsü oldu. Bu sayede Cumhuriyetimiz için büyük öneme sahip sorunların ortaya konulup çözümlenmesine katkıda bulunacak imkanlar elde edilmiş oldu.

Enstitümüz Adıgey Cumhurbaşkanı, parlamentosu ve bakanlar kurulunun büyük yardımlarıyla işlerini yürütmektedir.

1992 yılında enstitümüze açılan "Meotlar" adlı basımevi sayesinde Adıgeyle yetinilmeyip

kardeş Khabardey Balkar ve Karaçay Çerkes bilim adamlarının eserleri de yayınlanmıştır.

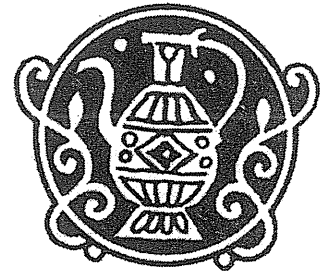
1993 yılında Adıgey bilim adamlarının ilk büyük kongreleri yapılmıştı. Rusya'daki bilim kurumları ve BDT ülkeleri bilim kurumları ile ilişkilerimizin geliştirilmesinde bu kongrenin büyük yararları oldu.

Enstitümüzün Adıgey'deki kültür ve sanat kurumları olan yazarlar, ressamlar ve kompozitörler birlikleri ile kurduğu ilişkilerden büyük yarar sağlamaktadır.

Enstitümüz yeni bilim adamlarının hazırlanmasına ve yetiştirilmesine de büyük dikkat göstermektedir. Son beş yılda enstitümüz bilim adamlarının dördü doktor, on beşi de bilim adayı olmuştur. Enstitümüz bilim adamlarından on birinci Dünya Çerkes Akademisi üyeliğine alınmış olmaları da enstitümüze verilen değeri göstermektedir.

Enstitümüzün 70 yıllık çalışmaları sevindiricidir. Ancak imkanları olduğu halde ele almamış olduğu konuların bulunması da düşündürücüdür. Adıgey bilim adamları ile Kuzey Kafkasya'daki bilimsel kurumlar, Rusya bilimler akademisi ile olan ilişkileri daha da güçlendirilmelidir. Adıgey Cumhuriyeti'ndeki sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar daha derinlemesine ortaya konulmalı, sosyal ve insani bilimler alanında yapılan denemeler daha da geliştirilmelidir.

Genç Cumhuriyetimizin geliştirilmesi, bilimin insanlığın hizmetine sunulması bilinciyle hareket eden bilim adamlarının büyük bir bilimsel özveri ile ve Adıgey halklarına karşı sorumluluk duyarak ilerlemeye devam edebileceklerdir.

YENİ YÜZYILA ADIM ATMAK

Kanıkue ZARINÇ

23 Nisan 1997'de ilk adımı atılan bir organizasyon... "ÇERKES"... Amaç tüm Çerkes Cumhuriyetlerine birer bilgisayar vererek internet kanalıyla iletişimin sağlanması... Diğer Cumhuriyetlere de Khabardey-Balkar Cumhuriyeti'nde olduğu gibi bilgisayar verilmesini ve geniş katılımı sanal iletişimin sağlanmasını bekliyoruz...

Nalçik'de geleneklerimiz ve toplumumuzla ilgili haber toplama çalışmalarının yapıldığı "ÇERKES" ismi verilen merkez birkaç yıldır çalışmalarına devam etmektedir. Bu merkezi oluşturan ve halen sorumluluğunu üstlenen genç, Gogunakue Zavur... Bu genç, DQB'nin 3. Kongresinden sonra böyle bir merkezin kurulmasının toplumumuza yararlı olacağına karar verildiğini bize hatırlattı. Zavur'un yapmak istediği şey, şu anda bütün dünyada en gelişmiş iletişim aracı olan internetin toplumumuz yararına kullanılmasıydı.

Zavur'a göre bütün dünyada tanınan halkımızın internette sayfasının olmayışı birçok insanı üzmemekteydi ve sağlıklı bir haberleşme gerçekleştirilemiyordu. Mühendislik okuyan Zavur bilgisayarla çabuk tanışıp bilgisayar konusunda birikim sağladı. Artık geriye kalan iyi bir yardımcı bulmaktı. Khabardey-Balkar Üniversitesi Fizik bölümünü

bu yıl bitiren kız kardeşini yardımcı olarak çalışmalara birlikte devam ettiler.

Zavur'un kız kardeşi Liza, başka ülkelerde yaşayan hemşehrilerimizle, özellikle yaşlılarıyla, onların yaşantıları ve dünyaya bakış açılarıyla yakından ilgili bir gençtir. Liza, iki yıl önce Türkiye'ye gelerek Ankara Kafkas Derneği gençleriyle ve büyükleriyle tanıştı. Anavatanda kurulan bu merkezle ilgili danışma toplantıları gerçekleştirdi ve bu konuda yardım istedi. Ankara'dan fikirsel destek yanında KAFDER yöneticilerinin organizasyonu ile bir bilgisayarla anavatana döndü, "Çerkes" merkezini oluşturarak ilk çalışmalarına başladı.

Zavur'a kız kardeşinden başka yardım eden gençler de bulunmaktadır: Bunlar Xekuj Mahmut, Staş Ahmet, Nakue Feliks'tir.

Xekuj Mahmut, başka ülkelerdeki hemşehrilerimizle olan iletişimden sorumludur. Nalçik'te bulunan Dizayn Koleji'nde öğre-

menlik yapan Feliks ile aynı okuldan bu yıl mezun olan Ahmet ise "Adıge Köyleri" adını verdikleri projeden sorumludurlar. Bunun dışında Adıge tarihi ile ilgili danışmanlık görevini ise Khabardey-Balkar Cumhuriyeti halk müzesinde çalışan Yehuteniç Hasan üstlenmiştir. DÇB'de gerekli desteği sağlamaktadır.

Yapılan bu çalışmaların özellikle toplumumuz açısından çok anlamlı olduğunu ifade etmek gerekir. Örneğin geçen yıl Krasnodar'da gerçekleştirilen DÇB'nin Dördüncü Olağan Genel Kurulu haberlerini ve tüm dernek başkanlarının konuşma metinlerini internet sayfamızda yayınladılar. En önemlisi bütün toplumların geleceği olan gençler arasındaki haberleşmeyi sağlıyor olmaları. Başka bir örnekse, başka ülkelerde yaşayan Adıgeilerin akrabalarını (ailelerini) bulmalarına yardım etmeleridir.

Dünyamızın her anlamda temiz kalmasını ve korunmasını sağlamak için oluşturulan "Dodo Kulüp" adını verdikleri çocuk organizasyonunu gerçekleştiren ortaokul öğretmeni Mısırcem Muayyet ile Gogunakue Zavur uzun süre birlikte çalışmış ve çocuk

kulübünün çalışmalarını bütün dünyaya internet kanalıyla tanıtmışlardır.

İlk baharda Çerkes Merkezi öncülüğünde Nalçık şehrinde bir gençlik toplantısı organize edilmiştir. Bilim adamları, politikacılar, sosyologlar, basın mensupları gençlerle tanıştırılmışlardır. Organizasyon, toplantı yerinden (Türkiye'den Nalçık'e yerleşen Yedic Nihai'nin açtığı "Tameris" adlı kafe), içeriğine kadar herkes tarafından ilgi ve beğeni ile karşılanmıştır. Katılan herkes, Khabardey Balkar Cumhuriyeti gençlerinin gelecekte toplumuna neler katabileceklerini ve önümüzdeki birkaç yıl içinde katedecekleri mesafeyi basın mensuplarına açıkça ifade etmişlerdir. Toplantıyı Khabardey Balkar Üniversitesi Fizik Fakültesi dekanı Prof. Hakuen Murat yönetmiştir. Toplantıya katılanlar bir sonraki organizasyon gerçekleştirilirse memnuniyetle tekrar katılacaklarını ifade ederek dağılmışlardır.

Nalçık'te bulunan Ticaret Enstitüsü Müdürü Hurey Feliks, "Çerkes Merkezi"ne bir oda tahsis etmiştir. Yakında aynı enstitüde bilgisayar ve internet eğitiminin verileceği bir sınıf açılması düşünülmektedir.

21.yüzyıla girerken dünyanın hızlı değişimi küçük halkları endişelendirmektedir. Akli başında, teknolojiye ayak uyduran insanlar toplum için sağlıklı çalışma yapabilirler. Bahsettiğimiz grup yani "Çerkes Merkezi"ni oluşturan gençler yaklaşan 21. Yüzyıla bir adım önde girdiler...

Gogunakue Zavur ve kızkardeşi Liza

[Nalçık'ta yayımlanan Adıge Psat'le gazetesinin 21 Ağustos 1999 tarihli sayısından alınmıştır. Khabardeyce'den çevirenler: Bayar Şırayder ve Sibel Soydan]

Abhazya'dan Anlaşma Çağrısı

Abhazya'dan yeni bir barış çağrısı

2 Aralık günü Sohum'da Birleşmiş Milletler Özel Temsilcisi Dieter Boden ile görüşen Abhazya devlet başkanı Vladimir Ardzinba, Abhazya ve Gürcüstan arasında barış anlaşmasının hemen imzalanmasını istedi. Bilindiği gibi 1998 Haziran ayında Abhazya ve Gürcüstan yetkilileri arasında yapılan görüşmelerde bir barış anlaşması tasarısı ve mültecilerin dönüşüne ilişkin bir protokol hazırlanmış, fakat Gürcüstan daha sonra bu anlaşmayı imzalamaya yanaşmamıştı. Boden ile görüşen Ardzinba, barış anlaşmasının imzalanması ile çıkmaza giren Abhazya ve Gürcüstan arasındaki ilişkilerde bir gelişme sağlanabileceğini vurguladı.

Ardzinba tekrar devlet başkanlığına seçildi

3 Ekim günü yapılan seçimde yeniden devlet başkanı seçilen Vladislav Ardzinba 6 Aralık günü yapılan törenle ikinci dönem devlet başkanlığı görevine başladı. Yemin töreninde bir konuşma yapan Ardzinba, önümüzdeki beş yıllık görev döneminde en önemli hede-

finin Abhazya'nın bağımsız bir devlet olarak uluslararası alanda tanınması olduğunu söyledi. Ardzinba, çok-uluslu Abhazya'da insan haklarının korunması ve refahın artması için çalışacağını vurguladı.

Oçamçıra'da terörist saldırılar

Abhazya'nın Oçamçıra bölgesinde gerçekleştirilen terörist saldırılarda Aralık ayı içinde dört kişi hayatını kaybetti. Abhazya yetkilileri saldırılardan Gürcüstan'ı sorumlu tutularak saldırgan politikalara bir an önce son verilmesini istediler.

IMF Gürcüstan'ı uyardı

IMF temsilcisi John Odling-Smee 8 Aralık günü Tiflis'de yaptığı açıklamada "vergi toplanması ve yolsuzluğun engellenmesi" konularında IMF'nin talepleri yerine getirilmedikçe Gürcüstan'a yeni bir kredi verilmesinin "anlamsız" olduğunu söyledi. Gürcüstan'daki ekonomik durumun "son derece zor" olduğunu söyleyen Odling-Smee, Gürcüstan'ın belirli bir hedefi olan ekonomi politikası izlemesi gerektiğini söyledi.

ÖZGÜRLÜĞÜN ALTINCI YILDÖNÜMÜNDE ABHAZYA ŞEHİTLERİNİ SAYGIYLA ANIYORUZ

Sıba Efkan Çağlı
Kozba Vedat Akar
Yeğoj Hanefi Arslan
Abağba Bahadır Özbağ

BELGELERLE ABHAZYA

MOSKOVA'DA İMZALANAN ANCAK UYGULANAMAYAN ATEŞKES ANLAŞMASI

3 Eylül 1992

Rusya Konfederasyonu Başkanı ve Gürcüstan Devlet Konseyi Başkanı, Abhazya Yöneticileri, Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri Yöneticileri ve Rusya Federasyonu Kray ve Oblast Yöneticileri'nin iştirakiyle, Abhazya'da oluşan durumu gözden geçirip, silahlı çatışma sahası haline gelen Abhazya'da en kısa zamanda ateşin kesilmesi, olağanüstü kriz durumunun ortadan kaldırılması ve siyasal düzenin tümüyle sağlanacağı şartların yaratılması amacıyla, BM Tüzüğü ruhuna ve dibacesine; AGİK Nihai Belgesi, Yeni Avrupa İçin Paris Şartı ve 1992 Helsinki Deklerasyonu Prensiplerine bağlılığımızı teyit ederek, Devletlerin toprak bütünlüğü ve sınırların dokunulmazlığı evrensel prensiplerinin her türlü ihlalini kabul edilmez sayarak, insan hak ve hürriyetlerine ve keza ulusal azınlıkların haklarına saygı duyarak, aşağıdaki hususlarda anlaşmaya vardık:

MADDE 1

Gürcüstan Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü garanti edilir.

Çatışmaya katılan tüm silahlı gruplar, 5 eylül 1992 günü saat 12:00'den itibaren ateş kesecek birbirlerine karşı güç kullanmaya son vereceklerdir. Taraflar, ateşkes yürürlüğe girene kadar herhangi bir saldırı eylemine girmeyeceklerini taahhüt eder.

Aynı zamanda Abhazya'nın da dahil olduğu Gürcüstan ve Rusya Hükümet organlarınca tayin edilecek temsilciler tarafından, kontrol ve teftiş amacıyla bir komisyon oluşturulacaktır. Bu komisyon, ateşkese ve anlaşmanın diğer hususlarına belirleyeceği prosedür çerçevesinde uyulmasını sağlayacaktır.

Komisyon üyeleri, komisyona verilen görevlerin yerine getirilmesi amacıyla, çatışma bölgesinde kesin bir denetim sağlamak için, yasa dışı silahlı grupların Abhazya'ya girişini önleyecek ve girmiş olanların silahsızlan-

dırılması, dağıtılması ve Abhazya'dan ayrılmasını sağlayacak gerekli ekiplerle, komisyonu takviye eder.

Komisyon, ateşkesten ve birliklerin yer değiştirmesinden sonra, çatışma bölgesindeki Gürcüstan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerin, bu anlaşmanın amaçlarına ulaşmasını sağlamak (demiryolları ve diğer belirli ünitelerin korunması) için gerekli olduğuna mutabık kalınan seviyeyi aşmamasını denetler.

Komisyonun tavsiyeleri, her seviyedeki yetkililerce gecikmeksizin dikkate alınacaktır.

MADDE 2

10 Eylül 1992 tarihine kadar tutuklular, rehinelere, esirler ve diğerleri, karşılıklı olarak "hepsi hepsiyle" ilkesine göre iade edilecektir.

MADDE 3

Taraflar her çeşit terör faaliyetini ve rehin almayı yasaklar ve engeller. Suçlular hakkında yasal kovuşturma yapar.

MADDE 4

Mal, hizmet ve yasal işlerle uğraşan insanların naklinde kullanılan yollardaki engelleri bertaraf etmek üzere acil önlemler alınır. Kara, hava ve deniz yollarının kesintisiz ve güvenli olarak işlemesi, sınırların korunması sağlanır.

Transkafkasya demiryolunun, belirlenen kısımlarında güvenliğin sağlanmasına, ortak bir mekanizma da kurularak, özellikle dikkat edilecektir.

Kontrol ve Teftiş Komisyonu, bu konuyla ilgili gerekli önerileri sunacaktır.

MADDE 5

Kaçmak zorunda kalanların devamlı i-kamet yerlerine dönmelerini sağlayacak şartlar oluşturulur. Bunlara gerekli destek ve yardım sağlanır.

Kayıp kişilerin bulunması ve Abhazya'dan ayrılacak isteyenlerin tahliyesi için önlemler alınır.

MADDE 6

İhtilaf sahasında zorbalık ve soygunları durduracak ve önleyecek, suçluları yasa önüne çıkaracak etkili önlemler alınır.

MADDE 7

Taraflar, zarar gören bölgelerin onarılması ve ihtilaf sırasında mağdur olan insanlara, uluslararası yardım da dahil olmak üzere, insani yardım yapılması için önlemler alır. Bu tür yardımın yerine ulaştırılması ve dağıtılmasını düzenlemeyi, Kontrol ve Teftiş Komisyonunun koordinasyonunda Kızılhaç örgütleri üstlenecektir.

MADDE 8

Taraflar insan hakları ve ulusal azınlık haklarıyla ilgili uluslar arası normlara uymanın gerekli olduğunu, etnik köken, dil ve din farklılığı dolayısıyla vatandaşlara farklı muamele yapmanın kabul edilemez olduğunu, serbest demokratik seçimlerin sağlanmasının gerekli olduğunu teyit eder.

MADDE 9

Abhazya'nın da dahil olduğu Gürcüstan Cumhuriyeti topraklarında geçici olarak bulunan Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri kesin tarafsızlığa uyar ve dahili ihtilaflara karışmaz.

Abhazya'nın da dahil olduğu Gürcüstan Cumhuriyeti'nin tüm iktidar ve yönetim organları, orada konuşlandırılmış Rusya Silahlı Kuvvetlerinin tarafsızlığına saygı göstermek ve askeri personel ile aile fertlerine ve askeri mallara karşı yapılacak yasadışı eylemleri önlemekle yükümlüdürler.

MADDE 10

Taraflar, Abhazya'da yasal iktidar organlarının, 15 Eylül 1992 tarihine kadar normal faaliyetine yeniden başlaması için işbirliği yapacaklardır.

MADDE 11

Rusya Federasyonu içinde bulunan Kuzey Kafkasya Cumhuriyet, Oblast ve Kray ve yönetim organları, kendi topraklarından kaynaklanan ve bu anlaşma şartlarına uymayan her türlü hareketi engellemek ve önlemek hususunda etkili önlemler alacaklardır. Bu anlaşmayı uygulamak ve bölgede barışı tesis etmekte, işbirliği yapacaklardır. Bun anlaşmayı kendi halklarına anlatmaya gayret edeceklerdir.

MADDE 12

Taraflar yukarıda ifade edilen düzenlemeleri desteklemesi ve bunların uygulanma-

sında işbirliği yapması için, durum tespiti ve gözlemci misyonları göndermek de dahil olmak üzere, BM ve AGİK'e başvururlar.

Moskova, 3 Eylül 1992

Rusya Federasyonu adına B.Yeltsin
Gürcüstan Cumhuriyeti adına E. Şevardnadze

Mutabık Kalanlar

G.S.Hija, A.V.Kozrev, P.S.Graçev, A.M.Mirzabekov, M.M.Magametov, V.M.Kokov, H. M. Karmokov, V.N.Savalyev, V.İ.Hubiyev, S. V. Hetagurov, A.H.Galazov, A.A.Camirov

V.G.Ardzınba, K.K.Ozgan, T.Nadareşvili

T.İ.Sigua, T.K.Kitovani, A.D.Çikvaidze

A.H.Tleuj, V.N.Dyakonov, Y.S.Kuznetsov, V. F. Çub

ABHAZYA'DA ATEŞKES VE ATEŞKESİ KONTROL ANTLAŞMASI

Soçi, 27 Temmuz 1993

İhtilafın tarafları, Rusya'nın arabuluculuğuyla aşağıdaki konularda mutabık kalmışlardır;

1- İhtilafın tarafları 28 Temmuz 1993 saat 12:00'den itibaren, bu yılın 20 Mayısında kararlaştırılmış olan ateşkese kesin olarak uyacaklar ve ihtilaf sahasında birbirlerine karşı kuvvet kullanmayacaklardır.

Savaş uçakları, topçu, yüzer vasıtalar, askeri teçhizat ve silah kullanılması yasaktır.

İhtilaf sahasına (Abhazya topraklarına) ilave askeri birlik ve diğer silahlı gruplar sokulmayacak, seferberlik uygulanmayacak; önceden mutabakat sağlanmadan askeri birlik ve silahlı gruplar yer değiştirmeyecek, silah ve cephane sokulmayacak, askeri alt yapı ile ilgili birimler inşa edilmeyecek.

2- 29 Temmuz 1993 tarihinden itibaren, Gürcü-Abhaz-Rus geçici kontrol grupları (3-9 kişilik) çalışmaya başlayacaktır. Bu grupların personeli taraflarca onaylanacaktır.

Geçici kontrol grupları ateşkese uyulup uyulmadığını denetleyecektir. Bu gruplar, Sohum, Gulriş, Oçamçıra, Gudauta, Novi Afon, Tkuarchal, Gagra, Gal'de yerleştirilir.

İhtiyaç halinde bu tür gruplar, tarafların onayıyla, başka yerlerde de yerleştirilecektir.

Kontrol grupları ihtilaf sahasında kendilerini ilgilendiren her yeri, karşı tarafı haberdar ettikten sonra, görme hakkına sahiptir. Taraflar kontrol gruplarının güvenliğini sağlarlar, iaseleri için gerekli önlemleri alırlar ve ulaşım aracı temin ederler.

Kontrol grupları, çeşitli problemlerle ilgili olarak ahalinin başvurularını inceleyebilirler.

Uluslararası gözlemciler geldikten sonra, kontrol grupları bunlarla sıkı ilişkiye girerler.

3- İhtilafın her bir tarafı, kendi birliklerinin, kontrol gruplarınca tespit edilmiş ateşkes ihlallerini derhal önleyecek etkili tedbirleri alır, kontrol gruplarının tavsiyelerine olumlu yaklaşır.

Bu anlaşmada tarafların mutabık kaldığı taahhütlere uyulmaması halinde, BM ve A-GİK'e haber verilir.

4- 5 Ağustos 1993'e kadar, Abhazya'da çözüm için birleşik komisyon kurulur. Komisyon tüzüğü taraflarca onaylanır. Komisyonun çalışmasına, kabul ederlerse, BM ve A-GİK'e haber verilir.

5- Taraflar, ihtilaf sahasına uluslar arası gözlemciler ve barış gücünün davet edilmesini gerekli görür. Uluslar arası barış gücünün miktarı ve kapsamı, tarafların da onayıyla BM Güvenlik Konseyi ve Genel Sekretere danışılarak belirlenecektir.

6- İhtilaf sahasının kademeli askeri güçlerden arındırılmasına (demilitarizasyon) başlanır.

En kısa zamanda uluslar arası gözlemciler ihtilaf sahasına sokulur ve ateşkes başlangıcından itibaren 10-15 gün içinde, Gürcüstan Cumhuriyeti'nin silahlı birimleri Abhazya topraklarından çıkarılır.

Aynı süre içerisinde, ihtilaf sahasında bulunan silahlı birimler, gruplar ve şahıslar dağıtılır ve Abhazya'dan çıkarılır.

Anayolların, önemli ünitelerin korunması için, 3 Eylül 1993 tarihli Moskova görüşmesi Nihai Belge uyarınca, ihtilaf sahasında yerli halktan, Gürcü tarafının Jandarma birliği teşkil edilir. Bu birlik kışla düzeninde bulunur. Daha sonra bu birlik aşağıda sözü geçen jandarma alayı ile birlikte, Abhazya'nın karma milliyetli jandarma gücüne dahil olur.

Abhaz tarafının silahlı birlikleri, jandarma alayına dahil edilir. Bu alay kışla düzeninde bulunur ve nihai çözüme kadar, jan-

darma görevini yapar (ana yolların, önemli ünitelerin korunması).

Bütün yukarıda sözü edilen bu işler, ortak komisyonun nezaretinde yürütülür.

Gumista, Psou ve İngur nehirlerine uluslar arası gözlemci yerleştirilir.

Ateşkestten hemen sonra ihtilaf sahasında kamu düzenini sağlamak için, kapsamı ve miktarı taraflarca belirlenecek karma milliyetli polis gücü kurulur.

Ateşkesin devamını sağlamak ve hukuk düzeninin korunması için uluslar arası barış gücü ve BM'e danışılarak, geçici olarak ihtilaf sahasında bulunan Rusya askeri birlikleri davet edilir.

İhtilafın tarafları, çokuluslu ahalinin haklarının korunmasını garanti ederler.

Mültecilerin devamlı ikamet mahallerine geri dönmeleri ve kendilerine yardım edilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Mültecilerin problemleriyle ilgili görevlerin hızla yerine getirilmesi için, ortak komisyon özel bir grup teşkil eder.

7- Abhazya topraklarında geçici olarak bulunan Rus birlikleri kesin olarak tarafsız kalacaktır.

Rusya Federasyonu askeri birliklerinin ve sınır birliklerinin geçici ikamet statüsü, çalışma şartları, geri çekilme tarihleri ve biçimi, ayrı anlaşma belgeleriyle belirlenecektir.

Taraflar Rusya askeri personelinin ve aile üyelerinin güvenliğini sağlarlar.

8- 3 Eylül 1992 tarihli Moskova Görüşmesi Nihai Belgesi uyarınca, taraflar, Abhazya'daki yasal hükümet organlarının normal faaliyetlerine yeniden başlaması için gerekli şartları sağlarlar.

9- Taraflar, BM himayesi altında ve Rusya'nın yardımıyla, Abhazya'daki ihtilafın geniş kapsamlı çözüm anlaşmasını hazırlamak için, ara vermeden görüşmelere devam ederler.

Bu anlaşmada, barışın korunmasıyla ilgili temel meseleler, ihtilaf sahasının askerden arındırılması, uluslar arası barış gücü kullanılması, ekonomik hayatın düzenlenmesi, hukuk düzeninin korunması, sivil halka karşı suç işleyen kimselerin kovuşturulması, mültecilerin ikamet yerlerine dönmeleri, insan haklarına, azınlık haklarına riayet edilmesi, Abhazya'nın politik statüsü ve devlet yapısının garanti edilmesi hususları ifadesini bulacaktır.

10- Bu anlaşmanın tarafları, anlaşma hükümlerini, ateşkes rejimini, taraflardan

herhangi birinin çıkarını zedeleyecek hareketler için kullanılmayacağını taahhüt ederler.

Gürcüstan tarafı adına V.Goguadze
Abhaz tarafı adına S.Djindjolia
Rusya Federasyonu adına A.Kozirev

ABHAZYA CUMHURİYETİ PARLAMENTO BAŞKANI V.ARDZINBA'NIN MEMORANDUMU Sohum, 7 Ekim 1993

14 Ağustos 1992 tarihinde, Abhazya barış içinde günlük hayatını yaşarken, Cumhuriyet parlamentosu, yapacağı oturumda Gürcüstan ve Abhazya arasındaki karşılıklı ilişkilerin esaslarıyla ilgili antlaşma taslağını ve Gürcüstan Devlet Konseyi'ne yapacağı çağrını onaylamaya hazırlanıyordu. Ama, Gürcü liderleri, daha önceleri yaptıkları ve daha sonra da tekrarladıkları gibi, meseleyi kuvvet yoluyla çözmeye taraftar oldukları gösterdiler, bu da Abhazların, Gürcülerin, Rusların, Ermenilerin, Rumların acı çekmelerine, yaşamlarını yitirmelerine neden oldu. Abhazya'da pek çok köy yok edildi. Devlet Arşivi, Bilimsel Araştırma Enstitüsü, Okullar, Tiyatrolar e daha pek çok kurum yakıldı. Bölgenin ekonomik alt yapısı tahrip edildi.

Savaş, ardında beraberlik ve yaralı yürekler bıraktı. Ama, ne olursa olsun, savaşın bitmesi, Abhazya'nın çok uluslu halkına, kendi vatanında barışı tekrar kurma şansı vermiştir. Ama bunun için, uluslar arası toplumun, moral, politik ve ekonomik desteğine ihtiyacımız var. Bu gün Abhazya yönetiminin, normal hayata dönüşünü engelleyen pek çok problemle karşı karşıya olduğunu saklamıyoruz; konutlar, ulaşım, haberleşme sistemleri tahrip olmuş durumdadır, ülkemizin bazı bölgelerine elektrik enerjisi akımı durdurulmuştur, Gürcüstan'daki istikrarsızlık da önemli bir engeldir. Bu zor ve Abhazya'nın kaderinin belli olacağı günde, dünya halklarını ve yöneticilerini, normal hayata dönüş için Abhazya'ya yardıma çağırıyoruz.

Ben, kendi adıma, bütün sorumluluğumla şunları beyan ederim:

- 1- Abhazya Cumhuriyeti liderliği, etnik kökenine veya politik görüşlerine bakmaksızın bütün Abhazya vatandaşlarının korunması prensibine bağlılığını teyit eder.
- 2- Silahlı kuvvetlerin, sivil halkı koruması için tarafımızdan direktifler verilmiştir.
- 3- Bütün Abhazya halkına, sükuneti muhafaza etmeleri ve öç almaya yönelik hareketlerin önleneyeceği konusunda daha önce yaptığım çağrını tekrarlıyorum. Bütün sorunlar mahkemelerde halledilecektir.
- 4- BM İnsan Hakları merkezi ve UNPO ile birlikte Birleşmiş Milletleri, "Barış ve Yeniden Kurma" konferansının organize edilip hayata geçirilmesi konusunda Abhazya'ya yardım etmeye çağırıyorum. Bu konferansın amacı, savaşın getirdiği ve insanları etnik kökenlerine göre bölmüş olan yaraları tedavi etme yollarını aramaktır. Ülkemizi imar edecek yolları, ancak birlikte bulabiliriz.
- 5- Uluslar arası Kızılhaç, Sınır Tanımayan Doktorlar Hareketi vb. örgütlere, Abhazya'ya ilaç ve diğer insani yardım sağlamaları konusunda ısrarla ricada bulunuyorum. Psikiyatri uzmanları göndermeleri çok yararlı olacaktır.
- 6- En kısa zamanda Abhazya Cumhuriyeti'nin demokratik anayasa taslağı ele alınacaktır. Temel prensipler şunlar olacaktır:
 - Çok partili demokratik parlamenter cumhuriyet,
 - İnsan haklarının ve demokratik hürriyetlerin korunması,
 - İhtiyaç duyan vatandaşların sosyal güvenceye kavuşturulması.
- 7- Amacımız, Abhazya'yı bir barış ve huzur köşesine dönüştürmektir, bunun için uluslar arası garantiler altında, silahsızlandırılmış tarafsız bir devlet kurma yollarını arayacağız. Abhazya, bölgesel ve küresel barışa katkıda bulunacak bir faktör olmalıdır.
- 8- Abhazya Cumhuriyetinde ve genelde bölgede barış ve demokratik normlar yeniden kurulur kurulmaz, Abhazya yönetimi, uzun süreli dostluk ilişkilerinin kurulması konusuyla ilgili olarak Rusya ve Gürcüstan ile ve diğer komşu ülkelerle görüşmelere başlamaya hazırdır.

VLADİSLAV ARDZINBA
Abhazya Cumhuriyeti Başkanı

GÖNEN-MANYAS

ÇERKESLERİNİN SÜRGÜNÜ

İzzet Aydemir

Mondros Mütarekesinin imzalandığı tarihlerde Marmara bölgesi son derecede karışıktır. Çok sayıda etnik gurubun birlikte yaşadığı yöre; kışkırtmalara, isyanlara ve her türlü anarşiye elverişlidir. Bir taraftan İngilizlerin, diğer taraftan da Milli Mücadele yanlılarına karşı tavır alan İstanbul Hükümetlerinin neden olduğu bir kargaşa vardır. İttihat ve Terakkicilere karşı bir tavır içindeki Hürriyet ve İtilaf Partisi yanlılarının da etkin oldukları bu kargaşada Çerkeslerin zarar görmemesi için İstanbul'dan Binbaşı Çerkes Sıtkı Getsev ve Mustafa Butbay nasihat heyeti olarak gönderilmişse de istenilen sonucu alamamışlardır. İşte böyle bir ortamda Ege'de temeli atılan Kuva-i Milliye çalışmalarına, Çerkes Ethem Beyin çağırışına uyup da en önce koşanlar yöre Çerkesleridirler. Bu hususu Yunan tarihçileri de açıkça yazmaktadırlar.

Yunanlıların ilerlemesini durdurduğu gibi Anadolu'yu bir yangın gibi saran isyanların bir bir Ethem Bey tarafından bastırılmasını takiben düzenli ordu kuruluşuna geçildiğinde yaşanan krizler sonucu iradesi dışında da olsa Ethem Bey'in geçiş protokolü ile Yunanlılara teslim oluştundan sonra serbest bırakılan adamları genellikle yöredeki köylere geri dönmüşlerdir. O ana kadar büyük fedakarlıklar gösteren ve düşmanın karşısına ilk dikilen yöre Çerkeslerinin aleyhinde bir hava hakim olmaya başlamıştır. Henüz yayınlanmamış olan Ahmet Haratoka'nın anılarında da yer aldığı üzere açıktan olmasa da Ankara'dan talimat verilmiş görünümlü içerisinde Çerkeslere karşı bir sindirme politikası uygulanmaktadır.

Kara Hasan ve Arnavut Çetelerinin terörü, Ahmet Anzavur'un bu muntıkada

İstanbul Hükümeti lehine çalışmalara ve isyanlara başlamış olması, kimi parayla kandırılarak kimi de hatır zoru Anzavur'a uyan bir kısım Çerkesin ve Ethem yanlılarının ekseriyetini oluşturduğu, adamı olanların listelerden çıkartıldığı, sahipsiz ve savunmasız bir çok Çerkesin listeye konulduğu, sağlıklı olarak düzenlenmediğinde araştırmacıların mutabık bulunduğu 150'likler listesine 1924 yılında genellikle yöre insanları ve daha çok da Çerkesler alınarak mükerreren cezalandırılmışlardır.

Lozan Antlaşmasına göre af dışı bırakılan 150'likler listesine alınan Çerkesler için dikkate alınan gerekçelerin aynalarına ilaveten özellikle Bulgar göçmenleri başta olmak üzere ekonomik ve sosyal yaşam düzeyi Çerkeslerden geri olan diğer etnik kökenli köylülerin tahrikiyle ve tarihte örneği az görülen bir uygulamayla, 150'likler listesinin düzenlenmesinden bir yıl önce yöredeki 14 Çerkes köyündeki tüm insanlar suçlu-suçsuz, çoluk-çocuk, yaşlı-genç ayırımı yapılmadan cebren sürgüne gönderilmişlerdir. Üstelik Başbakan Rauf Bey ve bir çok Çerkes kökenli Paşanın varlığına rağmen. Çerkesler adeta oyuna getirilmiş ve bazıları için ikinci, bazıları için de üçüncü kez sürgün başlatılmıştır.

Savaştan galip çıkan Cumhuriyet Türkiye'sinin milliyetçi kadrolarından bazıların; Gönen, Manyas ve Bandırma'da yerleşik Çerkesleri; Afyon, Sivas, Tokat, Urfa, Muş, Bitlis, Konya ve Malatya taraflarına dağıtarak açıktan söylenmese bile onları asimile etmeyi amaçladıklarında bir mutabakat vardır. Sürgün uygulamalarının ilki 18 Aralık 1922 tarihinde Gönen'in Mürüvvetler (Çizemuğ hable) köyüne tatbik edilmiştir. Topluca sürülen bu

köyle ilgili etkin bir tepkinin olmadığı görüldüncede diğer 14 Çerkes köyünün sürgün kararnamesi 2 Mayıs 1923 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Her ailenin ancak bir kağı arabasının götürebileceği kadar eşyasını alabileceği sınırlamasıyla başlatılan sürgünde, Çerkesler mallarını yok fiyatına elden çıkarmak zorunda bırakılmışlardır. Jandarmalar tarafından kuşatılan köylere giriş-çıkışlar yasaklanmış, belirli alıcıların insafına bırakılan satışlarda; normal fiyatı 200 lira olan bir çift öküz en çok 30 liradan, koyunun çifti 7-8 liradan, en kaliteli atlar 20-25 liradan elden çıkarılmıştır.

GÖNEN'E BAĞLI KÖYLER VE SÜRGÜN TARİHLERİ

- 1- Üçpınar köyü 28 Mayıs 1923 Pazartesi
- 2- Muratlar köyü 5 Haziran 1923 Salı
- 3- Armutlu (Sızıköy) 9 Haziran 1923 C.tesi
- 4- Dereköy (Keçidere) 13 Haziran 1923 Çarşamba
- 5- Çınarlı (Keçeler) 17 Haziran 1923 C.tesi

Not: Gönen'in Çerkes köylerinden Karalar-çiftliği, Bayramıç, Hacı Menteş ve Ayvalıdere köyleri de tüm malları sattırılmış ve göçe hazır vaziyette uzun süre bekletilmişlerdir.

MANYAS'A BAĞLI KÖYLER VE SÜRGÜN TARİHLERİ

- 1- Boğazpınar (Mürüvvetler)Aralık 1922-Ocak 1923 arası
- 2- Kızılkilise (Kızılköy) 7 Haziran 1923
- 3- Yeniköy 7 Haziran 1923
- 4- Dümbe (Tepecik) 7 Haziran 1923
- 5- Ilıca (Ilıcaboğaz) 11 Haziran 1923 (Şimdi Susurluk'a bağlı)
- 6- Karaçalılık 13 Haziran 1923
- 7- Bolağaç 13 Haziran 1923
- 8- Değirmenboğazı 21 Haziran 1923
- 9- Hacıosman 21 Haziran 1923

Not: Manyas İlçesine bağlı Işıklar, Hacıyakup, Süleymanlı, Durak, Çakırca, Elkesen, Çavuşköyü, Kızık, Kulak, Eski-manyas, Tatarköyü, Haydar, Esen, Ergili, Salur, Hamamlı, Muradiye, Geyikler köyleri de mallarını hiç fiyatına satmış olup hazır bekletilmişlerdir.

SÜRGÜNE TEPKİ

14 Çerkes köyünün sürgünü olayına karşı, kitle hareketi olarak sayılabilecek bir tepki olmamıştır. Nitekim Mürüvvetler köyünün göçürülmesi sırasında bir karşı tepkinin olup olmayacağı adeta gözlemlenmiş, tepki olmayınca da diğer köylerin göçürülmesi kararnamesi yayınlanmıştır.

Buna karşın değerli bir düşünür, yazar ve Kafkas milliyetçisi olan MEHMET FETGEREY ŞOENU, peş peşe kaleme alıp Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunduğu iki önemli yazı ile ferdi tepkisini ortaya koymuştur.

-Çerkes Sorunu Hakkında Türk Kamuyu ve T.B.M.Meclisi'ne Sunu 1 (18 Ağustos 1923 tarihli ve 16 sahifeden ibarettir.)

-Çerkes Sorunu Hakkında Türk Kamuyu ve T.B.M.M'ne Sunu 2 (15 Kasım 1923 tarihli ve 20 sahifeden ibarettir.)

Çerkeslerin bu ülke için yaptıkları, Türk topraklarında Çerkes Devleti kurmak gibi bir amaçlarının olmadığı, Çerkeslerin özellikleri, Sürgün sırasında yaşanan ızdıraplar ve kayıplar, Meclisin ne yapması lazım geldiği gibi oldukça geniş ve okunması, bilinmesi gereken bu sunular sonucu yaşam boyu bir daha yayın yapmamak gibi bir cezaya çarptırıldıysa da F.Şoenu amacına ulaşmıştır. Çerkes aydınlarının (Rauf Orbay, Hunca Ali Sait Paşa ve diğerleri) gayretleri de eklenince sürgün olayı durdurulmuş ve bir yıl sonra per perişan ve ellerinde bir şeyleri kalmamış durumda 14 köyün sakinleri önemli zayıatlarla (Sadece Üçpınar köyü yollarda 45 zayıat vermiştir) köylerine geri dönmüşlerdir. Ancak bu sefer de başka aksiliklerle karşılaşmışlardır:

-Hacıosman köyü örneğinde olduğu gibi köylerine Bulgar göçmenleri yerleşmiş oldukları için onları evlerinden çıkartmakta sıkıntılar çekilmiş ve evleri, bağ-bahçeleri talan edilmiş bir manzarayla karşılaşmışlardır. Köy halkı toplu olarak dönemeyince bir komşu köyde toplanıp sayıları çoğalınca kendi köylerine geri gitmişlerdir.

-Dereköy örneğinde olduğu gibi geri dönenler uzunca bir süre kendi muhtarlarını dahi seçememişler. Kaymakamlıkça atanan yöneticiler tarafından idare edilmişlerdir. Ayrıca kendi düğünlerini milli

oyunları ve mızıka ile yapamamışlardır. Girişimde bulunanların mızıkalı parçalanmış ve "Burası Rusya değil" diyerek düğünleri dağıtmıştır.

SÜRGÜNDEN ÜÇPINAR VE DEREKÖY'ÜN ÖYKÜLERİ

Sürgün söylentileri başladıktan kısa süre sonra köy Jandarmalar tarafından kuşatılır ve tüm çevre köyleri ile irtibatları kesilir, acele toparlanmaları talimatı verilir. Gecedan götürebilecekleri eşyalarını tamamlayan köylüler eşyalarını arabalarına veya hayvanlara yüklerler. Sabahın erken saatinde hayvanlar ve insanlar karışık bir şekilde konvoyla köyden çıkarlar ve Edincek'e kadar gidilir. Burada verilen molada erkekler, çocuklar ve kadınlar ayrı ayrı öbekler halinde toplandıktan sonra tümüne diz çöktürülür ve uzun süre bekletilir. Mola sırasında, tuvalet ihtiyaçlarının görülmesi bile Jandarma gözetiminde olabilmıştır.

Bir süre sonra gelen bir habercinin ilgililerle görüşmesini takiben konvoy tekrar yola koyulur ve Bandırma'ya kadar gidilir. Burada insanlar ve hayvanlar karışık bir vaziyette vagonlara doldurulup Balıkesir üzerinden Afyon'a ulaşılır.

Afyon'da üç ay kalınır ve sonuçta tüm hayvanların satılması talimatlanır ve gereği yapılır. Oradan başlayan yolculuk önce Ulukışla'da iki ay molayla, sonra da Niğde'de bir ay mola verilerek kesilir ve nihayet bir kısmı BOR'da bırakılır, geri kalanlar Malatya'ya gönderilirler. Geri dönüş daha iyi koşullarda olmaz. Nitekim Hatko ailesi örneğinde olduğu gibi yaya olarak geri dönenler de olur. Giderken de gelirken de bir hayli insan ölür ve onlar da ölümleri yerlere gömülürler.

Dereköylülerin sürgünü sırasında da ancak bir kağınının alabileceği eşya yanlarına alabilecekleri kendilerine tebliğ edilir. Hareket zamanı belli değildir. Jandarma denetimindeki köyde adeta bir bit pazarı kurulmuştur. Mallar yok fiyatına satılır ve nihayet 13 Haziran 1923 tarihinde yolculuk başlar.

Komşu nahiye Sarıköy'e geldiklerinde nahiye halkı yollara çıkıp Çerkeslerle alay etmeye başlarlar. Bunun üzerine Thamateler gençlere talimat verir ve tüm gençler en güzel elbiselerini giyerler ve içleri kan

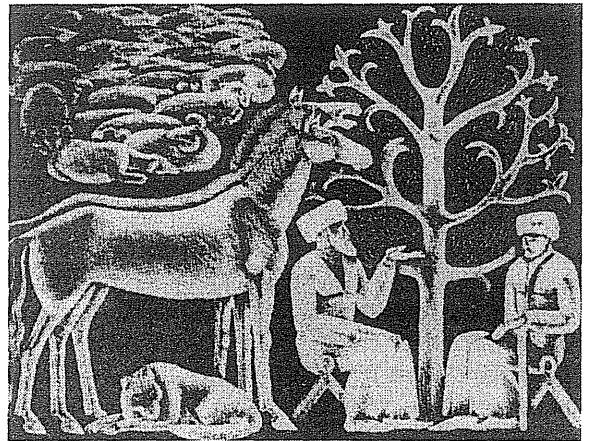
ağlarken Sarıköy mızıka çalınır düğün yapılarak geçilir. Bundan sonra Sarıköylüler "Bu Çerkeslerle başedilmez, ölüme bile düğün yaparak gidiyorlar" demek zorunda kalırlar.

İki gün yolculuktan sonra Bandırma'ya varılır. Burada hayvan nakil vagonlarına doldurularak önce Afyon'a sonra da Konya'ya götürülürler. Birkaç ay burada kalırlar ve nihayet Niğde'ye götürülürler ve burada çok yoksul bir yaşamla bir yıllarını doldururlar. Daha perişan bir halde de yakılmış ve yıkılmış köylerine geri dönerler.

Köyler topluca sürgüne gönderilirken, ayırım yapılmadığı için izinli askerler, Kurtuluş Savaşı şehitlerinin ve gazilerinin eş ve çocukları, asker aileleri gibi çok sayıda insanın itirazları ve hak arama istemleri dinlenilmediği için sonradan durumları anlaşılınca serbest bırakılmışlarsa da bin bir ızdırabı yaşamak zorunda bırakılırlar ve döndüklerinde de mal varlıkları kalmayan fakir insanlar durumuna düşerler.

Bu gün aynı köylerde yaşayan ve sürgün olayını çocukken yaşamış olan yaşlılar mevcuttur. Ne var ki olayları anlatmaktan ve yazılmasına katkıda bulunmaktan adeta çekinmektedirler. Kendilerine sebebi sorulduğunda verdikleri cevaplar birbirine benzemektedir ve özetle şöyledir: "Sizler şanslı ve rahat nesillersiniz. Yüce Tanrımız bizim çektiğimizi hiç kimseye yaşatmasın. Jandarma dipçığı nedir bilmeyenlerin bizi anlaması oldukça zordur. Lütfen mazur görün..."

[Bu yazı Sn. İzzet Aydemir'in gönderdiği belge ve yazılardan kısaltılarak hazırlanmıştır.]

Kahire'de Bir Köle

Çerkes Kızın

Hikayesi

EHUD R. TOLEDANO*

19. YÜZYILDA Osmanlı İmparatorluğu'nda en yaygın bağımlılık biçimi ev içi kölelikti. Yüzyılın ortasından itibaren İmparatorluğa ithal edilen kölelerin hemen hepsi yüksek ve orta sınıflardaki ailelerin evlerinde hizmet etmeye gönderildi. Kentlerdeki pazarlarda satışa sunulan kölelerin çoğunluğu kadındı. Erkek köleler hala ev-dışındaki fiziksel işlerde kullanılıyordu, fakat sayıları giderek azalmaktaydı. Hadımlar da sınırlı sayıda bulunabiliyordu. Hadımlar oldukça pahalıydı ve sadece çok zenginler onları satın alabiliyordu.

İncelediğimiz dönemde Osmanlı köle nüfusu, kölelerin ırksal bileşimini de belirleyen üç ana kaynaktan sağlanıyordu: siyah köleler Orta Afrika (Waday, Bornu, Bagirmi) ve Sudan'dan (Beyaz ve Mavi Nil havzası, Kordofan ve Darfun'dan) getirildi; Etiyopyalı köleler batı-Etiyopya'dan, özellikle Galla, Sidama ve Guraga yörelerinden ithal edildi; Çerkes ve Gürcü köleler İmparatorluğa Kafkasya'dan ulaştırıldı. 1850'lerden sonra Osmanlı bölgesine (sadece) iki kanaldan köle geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz: Afrika köle ticareti ve Kafkasya.¹ Ortalama yıllık ithalat, yüzde 87'si Afrikalı, geri kalanı da Kafkasya'dan 12.000 köleydi. Siyah, kahverengi ve beyaz köleler-özgür cinsleri gibi İmparatorlukta farklı toplumsal konumlara sahipti.

Ehud R. Toledano'nun "Slave Dealers, Women, Pregnancay, and Abortion: The Story of a Circassian Slavegirl in mid-Nineteenth Century Cairo" (Slavery and Abolition, 1981, Cilt 2, No. 1, s. 53-66) isimli makalesinin birinci bölümünden çevrilmiştir. Bu çalışma National Endowment for the Humanities vakfı tarafından finanse edilen daha geniş çaplı bir araştırma çerçevesinde hazırlanmıştır.

*Ayrıntılar için, bkz. Ehud R. Toledano, The Ottoman Slave Trade and its Suppression, Princeton University Press, 1982.

İslam Yasası; Şeriat, köleler arasında sınıf farklılıkları gözetmez, onları bir yasal kategori olarak kabul eder.² Bununla beraber, toplumsal koşullar ve kültürel tutumlar Osmanlı köleleri arasında kesin bir hiyerarşi oluşturdu. Bu hiyerarşi, (köle) fiyatları ve kullanım biçiminde olduğu kadar, toplumsal konumda da kendisini gösteriyordu. Hiyerarşinin en üstünde Çerkes ve Gürcü köleleri bulunur, daha sonra Etiyopyalılar gelir, piramidin en altında da siyah Afrikalılar olurdu. Buna uygun olarak, hemen her siyah köle ve Etiyopyalıların çoğunluğu, az sayıda beyaz köle ile birlikte el-işi gerektiren işlerde hizmet ettiler. Beyaz köle kızların büyük bir kısmı ve belirli miktarda Etiyopyalı köleler efendilerinin cariyeleri ve çoğu zaman eşleri oldular.

Cariyenin efendisinden bir çocuğu olursa, çocuk özgür olur; cariyeye başkasına satılamaz ve sahibinin ölümünden sonra özgür olabilirdi. Aslında, yasal olarak ümm veled (çocuklu kadın) konumunda olan bu durumdaki bir kadın, hamileliğinin anlaşıldığı andan itibaren başkasına satılamazdı. Özellikle çocuk erkek ise, efendiler genelde ümm veledi azad eder ve onunla evlenirdi. Böylece toplumsal hareketlilik (sınıf değiştirme), beyaz kadınlar için (hepsi bu isteklerini gerçekleştiremezse de) en azından bir olasılıktı. Beyaz olmayan kölelerin yolunda herhangi bir yasal engel yoksa da, sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlayan bu yöntem onlar için pek geçerli değildi.

Kölelik yoluyla bir kimsenin kendi toplumsal ve ekonomik konumunu iyileştirme umudu Kafkas köle ticaretinde özgül bir durum oluşturdu. Hem ebeveynler, hem de kızlar kendilerini köle tüccarlarına sunmaya ve böylece İstanbul, Kahire ve İmparatorluğun diğer büyük kentlerinde üst-sınıfların evlerinde servis hizmetlerinde çalışmaya genellikle istekliydiler. Kırım savaşı döneminde İngiliz ve Fransız baskıları sonucu Çerkes ve Gürcü köle gönderilmesi 1854'de geçici olarak yasaklandı.³ Fakat kölelerin, ailelerinin, tüccarların, müşterilerin ve Hükümet'in kendisinin -köle başına yaklaşık yüzde 10'luk gümrük vergisi düzenli olarak köle ticaretine uygulanıyordu- bu ticaretten çıkarları vardı ve böylece bu yasak kısa bir süre sonra kaldırıldı. Çerkes kadınlarının sa-

² İslam dininde köleliğin yasal yönleri R. Brunschvig, "Abd", Encyclopedia of Islam, İkinci baskı, Leiden, 1960, cilt 1, s. 26-31'de özetlenmiştir.

³ Başbakanlık Arşivi/İrade Tasnifi/Hariciye/5553, Baş Vezir'den Sultan'a, 28 Zilhicce 1270 (23 Eylül 1854), ve ekleri

tilması, Osmanlı toplumunun en önemli kurumlarından biri, Harem Sistemi için zorunluydu.

Harem sistemi, Müslüman toplumda kadınları ayırma ve aileye mensup olmayan erkeklerle ilişkilerini sınırlama ihtiyacından doğdu.⁴ Evler iki farklı bölüme ayrılmıştı: erkek aile üyelerinin kaldığı selamlık, ve kadın ve çocukların yaşadığı haremlik. Kadınlar kesimini, efendinin annesi veya (İslam dininin izin verdiği en fazla dört eşten) ilk eşi tarafından yönetiliyordu. Cariyeler de bütün hizmetçilerin kadın olduğu haremde kalıyordu. Efendinin erkek misafirleri haremde ağırlandı. Osmanlı kent ve köylerinde haremlik aktif ve oldukça gelişmiş bir toplumsal ağ ile birbirine bağlıydı; karşılıklı ziyaretler ve dış gezmeler yaygındı. Bu sistem en tepede Padişahın hareminden yayıldı ve onların yaşam-biçimi ve yapısı diğer bütün sınıflar tarafından, olanakları ölçüsünde, taklit edildi.

Padişah'ın Haremi Kapalı Kapılar arkasındaki politikanın da bir modeliydi. Osmanlı tarihinde bu yolla önemli saray politikalarının etkilenmesi sık sık görülürdü. En başta Sultan'ın annesi (Valide Sultan) bulunurdu. 19. Yüzyılda Valide Sultanlar, kendilerine bağlı yüzlerce kadın ve hadımlara hükmederlerdi.⁵ Yerel valilerin ve önemli kent merkezlerindeki üst-sınıfların evleri de, daha küçük ölçekte de olsa, benzer şekilde yapılanmıştı. Alt-sınıfların bu tip kurumlara oluşturmaya olanakları yoktu ve (haremlik/selamlık şeklindeki) ikili yapı ve ayırmadan genellikle tamamen vazgeçmek zorundaydılar. Bu durumda ayırım, peçe, erkek misafirlerin antrede veya evin dışında karşılanması gibi diğer biçimlerde korunurdu.

Çeşitli değişikliklerle yukarıda tasvir edilen sistem, bütün Osmanlı vilayetlerinde mevcuttu. Fakat bu sistem, vilayetlerin birkaçında ve hiçbir Arap bölgesinde Mısır'da olduğu kadar istekle taklit edilmedi. Bütün ayrılıkçı amaçlarına ve bağımsızlık gösterilerine rağmen, Mehmet Ali Paşa konağının Osmanlı karakterinde olduğuna hiç şüphe yoktu. Pek çok insanın gözünde modern Mısır'ın kurucusu olmasına rağmen Mehmet Ali kültürel ve toplumsal olarak bir Osmanlı valisiydi. Ardılları arasında herhalde en Osmanlı olanı,

1846-1849 yıllarında Mısır'a hükmeden torunu Abbas Paşa idi. Aşağıda Abbas Paşa dönemindeki Mısır'dan sık sık bahsedeceğiz.

Gabriel Bear, 1850'lerde Mısır'da, yaklaşık yarısı sadece Kahire'li olmak üzere 20.000-30.000 köle olduğunu tahmin etmektedir. O zamanlarda Mısır'ın toplam nüfusu 276.000'i Kahire'de olmak üzere toplam 5.000.000 olarak tahmin edilmektedir. Ülkeye ithal edilen kölelerin sayısı değişen ekonomik koşullara ve ihtiyaçlara göre farklılıklar göstermişti. Örneğin 1840 ve 1850'lerde yılda yaklaşık 5.000 köle ithal edilirken, pamuk talebindeki artışlar sonucu 1860'larda bu sayı % 400'den fazla artmıştır.⁶

Mısır vilayetinde kölelik, Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer bölgelerindeki köleliğe göre iki açıdan farklıydı. Diğer Osmanlı bölgelerinden farklı olarak Mısır'da, 19. Yüzyılda değişik dönemlerde hem askeri hem de tarımsal kölelik uygulanmıştır.⁷ Mehmet Ali'den 1863-1879'da hüküm süren İsmail'e kadar bütün Mısır valileri tarafından, özellikle Sudan'dan getirilen siyah köleler asker olarak kullanıldı. Köleler aynı zamanda hükümdarın ve sayıları gittikçe artan büyük toprak sahiplerinin şeker ve pamuk plantasyonlarında da çalıştırıldı. Fakat kölelerin çoğunluğu, kasabalarda ve Nil vadisi ve deltasındaki kentlerde ev hizmetlerinde kullanıldı. Mısır'da, aşağı-orta sınıflar bile en azından bir siyah köleye sahip olabilirlerdi. 19. Yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer kesimlerinde olduğu gibi Çerkes kızlar zenginlerin haremlerine ulaşmaya devam ederken, Mısır'dan her ırktan erkek kölelerin sayısı, İmparatorluğun diğer kesimlerinden daha çoktu.

Osmanlı dönemi Mısır'daki "günlük yaşam" üzerine bilgilerimizin çoğu Osmanlı ve yabancı devlet arşivlerinden ve gezginlerin anılarından gelmektedir. Resmi belgeler tarihi "insansızlaştırma" eğilimindedir ve genellikle bürokratik konular, maliye ve devlet aygıtı ile ilgilidir. Öte yandan gezginler, yüzeysel izlenimlerin ötesine geçmelerini sağlayacak dil ve yerel kültür bilgisi gibi araçlardan genellikle yoksunlardı. Manes and Customs of the Modern Egyptians kitabında "harem"e bütün bir bölüm ayıran ünlü oryantalist Edvard Lane bile haremdeki kadın yaşamının özel yanları konusunda adeta sessizdir. Bununla birlikte, şansımıza Kahire'de, Abbas Paşa zama-

⁴ Bu kurumun bir tartışması ve Batı ve Doğu ile yapılarının karşılaştırılması için; bkz. Marshall G.S.Hodgson, *The Venture of Islam*, Chicago, 1974, Cilt 2, s. 140-6, 354-5; Mısır için, bkz. Nada Tomiche, "The Situation of Egyptian Women in the First Half of the Nineteenth Century" W.R.Polk ve R.L.Chambers'ın editörlüğünü yaptığı *Beginnings of Modernization in the Middle East* kitabında (Chicago, 1968, s. 171-84).

⁵ 1880'lerin sonlarında İmparatorluk Haremi'ndeki kadın sayısı yaklaşık 400'dü: 1903'de bile Osmanlı ailesinin sahip olduğu hadımların sayısı 193'tü.

⁶ Köle nüfusu için, bkz. Gabriel Baer, *Studies in the Social History of Modern Egypt*, Chicago, 1969, s. 167-8; Mısır ve Kahire'nin genel nüfusu için, bkz. Justin McCarthy, "Nineteenth Century Egyptian Population", Elie Kedourie'nin editörlüğünü yaptığı *The Middle Eastern Economy* kitabında (Londra, 1976, s. 30, 33).

⁷ Baer, age, s. 164-6

nından Osmanlı harem sisteminin bazı özelliklerini aydınlatan özgün bir belge kalmıştır: bu belge makalenin temelini oluşturmaktadır.

Mısır ulusal arşivleri (Dar'ül Vesaikü'l Kavmiye) Kahire hisarında bulunmaktadır. Araştırmacılar tarafından hala kısmen incelenmiş olan Türkçe ve Arapça koleksiyonları⁸ 19. Yüzyılda Mısır'daki yaşamın bütün (özellikle sosyo ekonomik) yönleri üzerine zengin bir bilgi kaynağıdır. Belgeler bölümünden ayrı olarak kayıtlar bölümü, değişik devlet kollarına karşılık gelecek şekilde 5-6 bölüme ayrılmıştı. L olarak tanımlanmış dördüncü alt bölüm yerel yönetim kayıtlarını kapsamaktadır; bunun "2" olarak tanımlanmış ikinci alt kesimi Mısır polisinin (zaptıyyat Mısır) kayıtlarını içermektedir. En çok ve düzenli Türkçe polis kayıtları, Abbas Paşa (1849-1854) döneminden kalmaz. Şemsigül ismindeki Çerkes köle kızın hikayesi polis araştırma raporlarında kayıtlıdır.⁹ Hisardaki polis merkezi, merkezden görüşülen her vak'a için bir soruşturma raporu (jurnal) düzenlerdi. Raporlar daha sonra önerilerle birlikte, bir çeşit idari mahkeme olan Meclisü'l Ahkamü'l Mısıriye, karar verilmesi için gönderilirdi.

Polis raporları Mısır toplumsal tarihinin incelenmesinde en ilginç ve önemli kaynaklardan biridir. Bu raporlar aşağı sınıflardan insanların günlük yaşamları ile ilgili ifadelerini içermektedir. Bu insanların çoğu yazma bilmediği için yazılı kayıt bırakmamışlardır; bizimle "konuşabilmele-ri"nin tek yolu, yazma bilen sorgucularının aracılığıdır. İfadeler orijinal dillerinde kaydedilmiştir, yani Türkçe, kitabî Arapça ve Mısır Arapçası. Bu ifadelerin çoğu oldukça detaylıdır. İfadelerin içeriği davalıların sözüyle kısıtlı değildir; aşağı sınıfların yaşamının bütün bir resmini sunarlar.¹⁰ Şemsigül'ün hikayesi 13 sayılı polis raporunun konusudur ve 12 Temmuz 1854'te idari mahkemeye gönderilmiştir. Osmanlı Türkçesi ile hazırlanmış rapor el yazısı, her biri 35 satırlık 9 sayfadır ve köle kızın kendi ifadesi ile başlamaktadır. Yukarı sınıfların haremlelerinde yaşamış -sonradan büyük hanımlara dönüşmüş Çerkes kölelerinin anıları yayınlanmışsa da,¹¹ elimizdeki gibi

kayıtlar oldukça azdır. Bu nedenle Şemsigül'ün hikayesini yakından inceledikten sonra, bu olay aracılığıyla iki konuyla ilgileneceğiz: (a) köle tüccarlarının dünyası: (b) hamilelik, kürtaj ve kadınların dünyası.

Şemsigül İstanbul'da polis raporundan iki yıl önce (1852'de) Deli Mehmet adında bir köle tüccarı tarafından satın alındı. Deli Mehmet onu gemiyle İstanbul'dan Kahire'ye getirdi. Gemide onunla cinsel ilişkide bulundu. O zaman kaç yaşında olduğu bilinmemektedir, fakat Çerkes köle kızları İmparatorluk'ta 13-15 yaşlarında satılıyorlardı. Şemsigül kendi mülkü olduğu ve onu yasal olarak cariyesi kabul edebileceği için Deli Mehmet bu davranışıyla İslam yasasını çiğnemiyordu. Fakat, kızın bakireliğini bozduğu için, onu başkasına satmak istediğinden önemli bir miktarda para kaybetmeyi kabullenmişti. Mısır'a ulaştıklarında köle kız efendisine adet görmediğini, bu nedenle hamile olabileceğini söyledi. Fakat Deli Mehmet onu satmayı kafasına koymuştu; hamileliğin planlarını bozmasına izin veremezdi. Bu nedenle kızı kullanması için bazı ilaçlar verdi, sonra da çocuğu düşürmesi için onu dövdü. Fakat doğa baskın çıktı, istenmeyen hamilelik devam etti.

Osmanlı Padişah Sarayı yaşam biçimini taklit eden Mehmet Ali Paşa yönetici ailesi pek çok beyaz köleye sahipti. Bu köleler aile üyelerine ait değişik saraylarda ve konaklarda kalıyordu. Bu nedenle Deli Mehmet'in Şemsigül'ü bu konaklardan birine satması oldukça normaldi. Fakat müşterilere kızın hamile olduğu söylenmeden satış işlemi gerçekleştirildi. 5 aydan az bir zaman içinde haremdeki bayanlardan biri gerçeği anladı ve kızı muayene etmesi için bir ebe çağırdı. Ebe bayanın şüphelerini doğruladı. Deli Mehmet Saray'a çağrılıp kölesi geri verildi ve bir daha saraya köle satmaya kalkmaması söylendi. Böylece Deli Mehmet kızı aldı ve onu bir köle tüccarı arkadaşının, Hacı Mustafa Ağa'nın evine gönderdi. Fakat Şemsigül'ün sorunları bitmekten uzaktı; sorunlar daha yeni başlıyordu.

Deli Mehmet'in eşi köle kızın hikayesini duyar duymaz Hacı Mustafa'nın evine durumu düzeltmek için acele gitti. Yasaları bilip, Şemsigül'ün hamileliğinin kendi konumunu tehlikeye düşürdüğünü farketmiş olmalıydı. Köle çocuğu doğurursa, çocuk özgür olacak ve Deli Mehmet'in mirasına hak kazanacaktı. Çocukları varsa, yasal eşin

⁸ Koleksiyonların ayrıntılı bir listesi için, bkz. Helen Rivlin, *The Dar al-watha'ig in "Abdin Palace at Cairo as a Source for the Study of the Modernization of Egypt in the Nineteenth Century*, Leiden, 1970; Mısır Kültür Bakanlığı, *Ulusal Arşivler, Lists Regarding the Organization of Registers at the Archives* (yayınlanmamış Arapça katalog, Şubat 1970.)

⁹ L/2/67/4, Soruşturma Raporu N. 13, s. 44-54 (alıntılar Arapçadan çevrilmiştir).

¹⁰ Abbas Paşa döneminden kalma bu malzeme yazar tarafından incelenmektedir.

¹¹ Birkaç iyi kaynak için, bkz. Melek Hanım, *Thirty Years in the Harem*, Berlin, 1872, 2 cilt; Emine Fuat

Tugay, *Three Centuries: Family Chronicles of Turkey and Egypt*, Londra, 1872, 2 cilt; Emine Fuat Tugay, *Three Centuries: Family Chronicles of Turkey and Egypt*, Londra, 1878, 2 cilt; Lucy Garnett, *The Women of Turkey and Their Folk-Lore*, Londra, 1891, ve *Home Life in Turkey* New York, 1909; ve Grace Ellison, *An Englishwoman in a Turkish Harem*, Londra, 1915.

çocuklarının payı azalacaktı; eğer yasal eşin çocuğu yoksa, kocası önündeki konumu sarsılacak, özellikle köle erkek çocuk doğurursa zamanla evin metresi olarak onun yerini alabilecekti. Bu nedenle Hacı Mustafa'nın evine hamile kıza hakaret ve tahrik ederek daldı, fakat onu dövmek istediğinden Mustafa'nın eşi araya girerek onu engelledi. On gün sonra Mustafa'nın eşi Şemsi-gül'ü Deli Mehmet'in evine ve adeta kaçınılmaz akıbetine gönderdi.

Köle kız eve geldiğinde Deli Mehmet'in karısı bir ebe getirtti ve bebeği düşürttürmesini istedi. Hamilelik o zaman altıncı ayına ulaşmıştı. Kızı muayene eden ebe hamileliğin çok ilerlemiş olduğunu, fetüsün (oğulcuğun) çok büyük olduğunu ve kürtajı yapamayacağını söyledi. Buna rağmen Deli Mehmet'in karısı isteğinden vazgeçmedi. Kocasına eve geldiğinde, kızı çocuğu düşürene kadar dövmesi düşüncesiyle kocasına yaklaştı. Kocasına bu işi yapmayı reddedince bir ütü ve oklava getirdi ve Şemsi-gül'ün midesine ve sırtına vurmaya başladı. Yoldan geçen bir köylü kadın gürültüyü ve çığlıkları duyarak içeri baktı ve ne olup bittiğini anladı. Kıza acıdığı için komşu eve koştu ve durumu Selim Bey'in karısına anlattı. Selim Bey'in karısı Deli Mehmet'in evine hemen gitti ve onun eşine kızı kendi evine alacağını ve kürtajı orada yapacağını söyledi. Beriki bunu kabul etti ve Selim Bey'in eşi Şemsi-gül'ü kendi evine aldı fakat köle kızın durumunda hiçbir değişiklik olmadı. Deli Mehmet'in karısı hamileliğin ne olduğunu sorduğunda Selim Bey'in karısı kızın çocuk düşürmesini sağlayacak ilaçları aldığını belirterek yalan söyleyecekti. Üç ay sonra Şemsi-gül sağlıklı bir erkek çocuğu dünyaya getirdi.

Doğum sırasında Şemsi-gül, Deli Mehmet'in eşinin yatağının başucunda beklediğini gördü. Bebek doğduğunda bu ihtiraslı kadın bebeği aldı. Geleneksel evlat edilme sembolüne uygun olarak bebeği cübbesine sardı. Annesine bebeğin öldüğünü söyleyerek evine götürdü; bebek daha sonra bir süt anneye verildi. Polis ifadesinde Şemsi-gül bir defa Selim Bey'in eşinin bebeği görmesi için kendisine getirdiğini ve sonra bebeği tekrar süt annesine geri götürdüğünü söylemişti. Doğumdan yirmi gün sonra köle kız Deli Mehmet'in evine döndü ve orada yaklaşık yirmi gün kaldı; bu arada bebek kendisine gösterilmedi. Şemsi-gül bebeği daha sonra da hiç göremedi, çünkü bebek bir yıl içinde ölecekti. Bundan sonra Şemsi-gül tekrar sahip değiştirmeye başladı.

İlk önce Deli Mehmet onu Tanta'daki yıllık fuara götürmesi ve orada satması için bir başka köle tüccarına, Timur'a teslim etti. Tanta'daki fuar Mısır'daki en büyük fuardı. 19. Yüzyılın ilk yarısında 100.000-150.000 kişi bu fuara katılıyordu; 1860 ve 1870'lerde ziyaretçilerin sayısı yarım mil-

yonla ulaşmıştı.¹² Köleler bu pazarda satılan "mal"lardan sadece biriydi. Böylece Timur Şemsi-gül'ü Kahire'nin kuzeyindeki Tanta'ya götürdü; burada birkaç müşteri onunla ilgilendi, fakat hiçbirini satın almadı. Deli Mehmet daha sonra Tanta'ya geldi, onu kendisiyle birlikte Kahire'ye geri götürdü ve üç buçuk ay kalması için onu tekrar bir başka arkadaşının evine gönderdi. Bu arada Hindistan'a bir iş için gitti. Döndüğünde onu Hacı Mustafa'nın -daha önce bahsettiğimiz köle tüccarı- evinde önemli bir Hintli'ye gösterdi fakat anlaşmaya varılamadı. Tekrar yola çıkmadan önce, (bu sefer Hicaz'a gidiyordu), Deli Mehmet Şemsi-gül'ü Mustafa'ya verdi ve onu kendi adına satmasını istedi. Buna rağmen Şemsi-gül'ün hikayesini bilen Hacı Mustafa onu hiçbir müşterisine göstermedi. Deli Mehmet'ten bir çocuğu olduğu için Şemsi-gül yasal olarak bir ümm-ü veleddi ve satılamazdı. Deli Mehmet Hicaz'dan döndüğünde onu Timur'a sattı. Timur'un yanında iki buçuk ay kaldıktan sonra, bir arkadaşı Timur'a Şemsi-gül'ün Deli Mehmet'ten bir çocuğu olduğunu söyledi. Kız da bu durumu onaylayınca, Timur onu derhal köle tüccarları loncası başkanı Ali Efendi'ye durumu araştırması ve düzeltilmesi için götürdü.

Ali Efendi Deli Mehmet'i çağırdı ve bir "soruşturma" toplantısı düzenledi. Önce Deli Mehmet her şeyi inkar etti ve Şemsi-gül'ün yalan söylediğine yemin etti. Daha sonra, eğer arkadaşı Hacı Mustafa'da kızın ifadesinin doğru olduğunu onaylarsa kızı azad edeceğini söyledi. Mustafa kızın dediklerini onaylayınca satış işlemi iptal edildi. Satış evrakları geri verildi ve Şemsi-gül Lonca'nın başı Ali Efendi'nin himayesinde kaldı. Olay daha sonra soruşturmanın derinleştirilmesi ve iddianamenin hazırlanması için polise havale edildi. Bütün ilgili şahıslar 30 Haziran 1854'te polis merkezinde hazır bulunmaya çağırıldı. 4 gün süren işlemler süresince Deli Mehmet Şemsi-gül'ün hikayesini inkar etti. Şemsi-gül'ün bu hamilelik masalını yönetici ailenin hareminden çıkarmak için uydurduğunu inkar etti. Buna rağmen kızın hikayesi pek çok görgü tanığı tarafından onaylandı ve merkez Şemsi-gül'ün anlattığı olayların idari mahkeme tarafından doğru kabul edilmesini tavsiye etti. Daha sonra, köle sahibinin kölesini azad etmesine sadece (kararlarında yalnız İslam yasasını göz önünde tutan) Şer-i mahkeme karar verileceği için olsa gerek, dava Mısır baş müftüsüne devredildi. Elimizde son karar ile ilgili bir bilgi yoktur, fakat benzer davalarla karşılaştığımızda, köle kızın azad edileceği ve Deli Mehmet'in birkaç ay hapis cezasına çarptırılacağı açık gibidir.

[Tarih ve Toplum dergisi, Haziran 1990, Sayı 78' den alınmıştır. Çeviren: Erol Taymaz]

¹² Baer, age, s. 138-9, 176.

FIRTINA

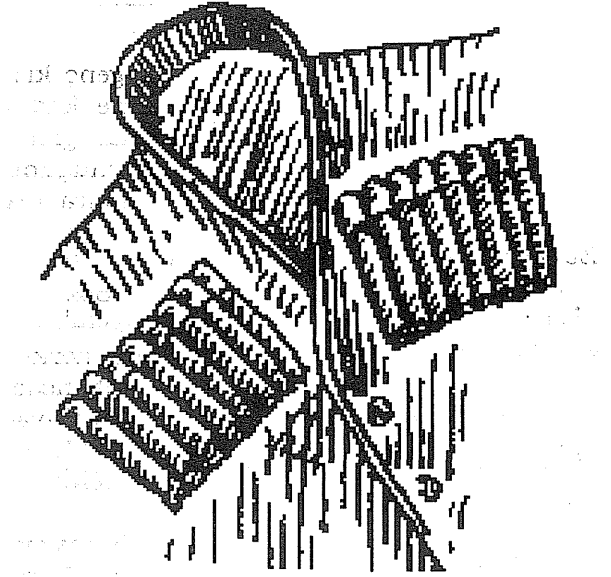
Özdemir Özbay

Yola çıkarken açıldı hava, kış güneşinin parlattığı gökyüzünde bir yumak bulut bile yoktu. Doğa, beyaz kar yorganının altında mışıl mışıl uyuyordu. Çıt bile yoktu çevrede. Ölümcül bir sessizlik, ürperiyordu Zübeyr. bu sessizlikten korkmuştu. Koskoca evrende bir kendisi bir de beyaz kar örtüsünü parlatarak göz bebeklerini acıtan kış güneşi... Adımlarını hızlandırarak, arkasına bakmadan yürüyordu. Buz tutmuş, kabuk bağlamış karın üzerinde gıcırdayan kendi ayak seslerinden başka ses yoktu. Giderek daha da hızlanıyor, yürüyor değil, koşuyordu sanki... Daha hızlı daha hızlı yol alması gerekiyordu. Komşu köye ulaşmaya çok yol vardı, akşam olmadan ulaşmalıydı...

Bu ıssız ve sonsuz beyazlığın içerisinde yolun sıkıntısını azaltmak için güzel şeyler düşünmek istemişti hep... Tek başına yaptığı yolculuklarında, hayal gücünü çalıştırır, tatlı düşünceler içerisinde yolun nasıl geçtiğini fark etmezdi. Şimdi de aynı yolu deniyordu, Köye ulaşıyor, Sıcak bir ocak başına buyur ediliyor, Sıcacık, buğular tüten bir çorba, Karbeyazı yumuşacık ekmek, sıcak çorbayı höpürdete höpürdete içiyordu. Bir taraftan da midesi guruldamağa başlamıştı. "-Aman.. Bu tür hayal kurma iyi gelmedi, başka şeyler düşünmeliyim," diye geçirdi içinden. Yemek bittikten sonra odaya girenler hoş geldin diyorlardı, oturulup çaylar içiliyor, daha sonra Zübeyr'i alıp Kaşeni'nin evine, oturup sohbet etmeye götürüyorlardı.

Bu tatlı hayaller dalıp giderken batı ufkunda yükselen bulutların güneşi yutmaları ile ortalık kararmıştı. Zübeyr neden sonra farketti yaklaşan fırtınayı,

"-Aman Allah!.. Ne yaparım!.. Nereye sığınırım?" Arkadaşları bu karda kışta yola

çıkmasını istememişlerdi... Ne var ki Zübeyr'in muhakkak Naşho'yu görmesi gerekiyordu, dayanamamıştı kızın özlemine de düşmüştü yollara.

"-Şu dereciği aşsam, tepenin, hemen tepenin arkasında köy görünüverecek." Görünmekle, yol tükenir mi Uzunyayla bozkırında?, hele bir de kış günü yayan yapıldak düşmüşsen yollara..

fırtına hızla yaklaşıyordu. Önce savrulan karlar, buz zerreleri gibi yüzünü kamçılardı. Arkasından tipi gittikçe arttı, kudurdu sanki, yeryüzüne inmiş milyarlarca kartenise toplanıp Zübeyr'in çevresinde bir hortum gibi dönmeye başlamıştı. Artık önünü arkasını sağını solunu göremiyordu. İlerisini seçemiyordu. Düşüyor, kaıkıyor, emekleyerek sürünüyor, fırtınanın önünde top olmuş yuvarlanıyordu. Artık içgüdüğü ile seçtiği bir yolda ilerlemeye çalışıyordu. Derken ayaklarına ıslaklığın geçtiğini, kalın keçe sargıların altında bile parmaklarının uyuşmaya başladığını duyuyor, üşüyordu. Hem de ölürcesine üşüyordu. Donuyordu. "Elveda yaşam, elveda yeryüzü, elveda anneciğim, ölüm bu mu?.. Bu ise tatlı bir uyuşukluktan başka bir şey değil diye düşündü. Kar yığınları giderek gözünde şekil değiştiriyordu. Kah beyaz yumuşacık bir yatak, kah sırma işlemeli kuş tüyü bir yastık, oooooohh.. Ne kadar da uykusu var. .. Uzanıp yatsa, rahatça sıca-cık...

"-Oooohh donma belirtisi bunlar. Kendimi çekip alayım bu tehlikeli düştün diye düşündü." Silkinip biraz daha yürüdü. Artık bir adım ötesini bile göremiyordu. Tekrar düşlere dalıyor, gözünde bir serap biçimleniyor, Yahya Bey köyünde bir düğün var. Oooohh... ne tatlı çalışıyor mızıka. Sırma giy-

siler içerisinde süzülerek oynuyor genç kızlar. Kızın başındaki sirmalar da ne kadar parlıyor, güneş gibi parlak buzullar gibi... Buzul mu? Titreyerek donmakta olduğunu tekrar algılıyordu. Aman Allah... sonra tek başına bozkırın ortasında bu katı gerçek Zübeyr'i kendisine getiriyor. Aklına bağır-mak geliyor, haykırıyor avaz avaz. Bozkırın ortasında kim duyar ki tilkiden, çakaldan, kurttan gayrı. Onlar bile inlerinde korku-dan, açlıktan titriyorlardır. Bir tabancası olduğunu anımsıyor. Silah sesi belki duya-bilir bir, iki, üç derken tabancayı boşaltıyor. Artık göz kapaklarını açamıyor. Ooohh ne tatlı bir uyuşma, kendinden geçiyor.

Arada bir bağırان erkekler silah sesleri, köpek havlamaları. Bütün bunları parça parça hatırlıyordu Zübeyr... gözlerini sıcak bir odada, bir yataкта açıyor. Köşede alev alev yanan bir ocak. Yanı başında temizlenip ütülenmiş elbiseleri. Zübeyr şaşkın, Zübeyr sessiz. Derken dışarıdan sesler duyuyor. Bakınız delikanlı kendisine geldi mi? Bu ses? Evet, evet bir yerden tanıyorum bu se-si. Bir an yaşayıp yaşamadığını düşünüyor. Silkinip ayağa kalkıyor. Bedenini dinliyor. Deminki ses yeniden duyuluyor. Yıllar önce babasının öldürüldüğü gün duyduğu yaşam boyu unutamayacağı o ses. Babasını öldü-ren Zavur'un sesi. Fırlayıp arkasını duvara veriyor. Tabancasını alıyor eline. Ama ne? Fırtınada kurşunlarını tükettiğini anımsıyor hemen. Ne yapmalı. Eline bir şey almak için bakınıyor. Derken duvardaki asılı kamayı görüyor. Kapıp kendini savunmaya hazırla-nıyor. Açılan kapının gıcirtısı ile yana sıçı-ıyor. Yaşlı Zavur yüzünde hiç düşmanca duygular taşımayan bir gülümsemeyle giri-yor.

"-Ooohh genç konduğumuz kalkmış bile. Ne o? Koy o kamayı yerine. Geçti o günler. Babanda bende cahillik ettik. O olayı baş-latarak bana bilerek zarar verdi. Bende hır-sımı yenemeyerek o felaketi başıma getir-dim. Çok pahalıya ödedim. Aynı hataya se-nin de düşmeni istemiyorum. Koy yerine Hadi koy. Burada benim evimde üstelik ya-tağında yatarken beni öldürecek misin? Hadi delilik etme bakalım.

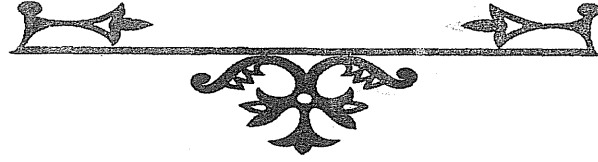
Zübeyr yerinde donup kalmıştı. Babasını öldürenler kendi yaşamını kurtarmışlar. - Aman Allah'ım iki gündür nasıl da şanssız-lıklara uğramaktayım. Bunlar beni kurtara-cağına keşke ölseydim. Olayların karmaşa-sından kurtulamıyordu. Ne yapacaktı. Nasıl davranacaktı? Yazılı mıydı başına gelenler.

Kaşenin köyüne giderken düşmanların eline düşmüştü. Ama canını kurtaranlar? Onlar düşman mıydı gerçekten? Artık her şeyi karıştırıyordu. Yüzünden, şakakların-dan terler süzülüyordu. Gözleri karardı. Da-ha direnemeyerek duvarın dibine yığılıver-mişti. Yaşlı Zavur kapıya doğru seslendi. İçeri giren iki genç ile birlikte onu yatağına taşıdılar.

"-Dehşete kapıldı körpe delikanlı. Hiç beklemediği bir zamanda beni karşısında gördü. Hayret beni tanıyamaz diye düşün-müştüm. Tahmin ettiğimden daha dikkat-liymiş. Burada biriniz bekleyin. Kendisine gelince bana haber verin. Zavur odadan söylenerek çıkıp gitti. Zübeyr yeniden gözle-rini açınca elindeki havlu ile terlerini silen yaşlı Zavur ile göz göze geldi. odayı düzenle-yip ocağı harlandıran iki genç kız arka arka giderek çekildiler. Zavur delikanlının arka-sını yastıklarla besledikten sonra yatağın ucuna ilişip konuşmaya başlamıştı:

"-Anladın mı çocuğum. Yok yere düşman olduk babanla. Hem ben düşman bile ola-madım. Kendimi savunmak zorunda kaldım o yüzden şu anda dışarıdayım ya. Her neyse bütün olanlar dil götürüp getirenler yüzün-den. Bundan böyle baba oğul seninle yazgı-mız böyle. Oğullarım seni ölümün ağzından kurtarıp bana getirdiler. Ben babanım, onlar da ağabeylerin artık" Zübeyr'i kucaklayıp alnından öptü içeri giren iki genci göstere-rek;

"-Hadi.. sarıl onlara da kucaklaşın bakıyım. Kardeşsiniz artık. Bir tür kan kar-deşi oldunuz. Delikanlılar Zübeyr'i kucakla-yıp öptüler. Zübeyr'in nereye giderken tipiye tutulduğunu duymayan kalmamıştı. Yaşlı Zavur köyün imamı ile muhtar ve birkaç yaşlıyı göndererek Naşho'yu babasından is-tedi. Kız babası kışta kıyamette delikanlıyı yollara düşüren bu temiz aşkı anlayışla kar-şılıyıp peki dedi. Onlara söz verdi. Naşho artık Zübeyr'in nişanlısıydı. Birkaç gün son-ra bir iki delikanlının eşliğinde kendi köyü-ne doğru yol alırken hala şaşkıncı Zübeyr, bir taraftan mutluluk duyuyor, yıllardır beynini kemiren kini, intikam zehrini bo-şaltmış, bu ilkel düşünceden kurtulmuştu. Öte yandan Naşho'suna kavuşacaktı artık." Babacığım.. Mutluyum, mutluyum. Beni anladığını, duyduğunu biliyorum baba. Se-nin ölümün yıllar sonra benim mutluluğu-ma neden oldu"diyerek atını mahmuzladı, uçsuz bucaksız boşluğa doğru.

ADİGE

Dörtbin yaşında bir atlıyım ben,
Çelik bedenli, kanatlıyım ben.
Ben bir meşe ağacıyım
BEN umudun inancıyım
Karanlıktan kurtulmuş,
Bir kurtarıcıyım.

Benden sonra
Irmaklar, denizler, dağlar...
Ateşi ve aydınlığı aldım ellerinden
İnsanlaştı Tanrılar.

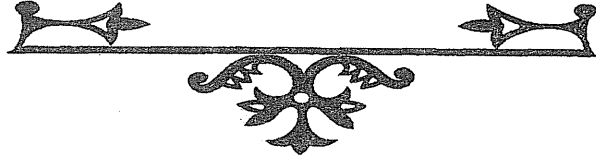
İzimi değil,
İmzamı taşır bu yüzden
Gelmiş ve gelecek uygarlıklar.

Bir yanımla Hatti benim
Bir yanımla Hitit.
Hattuşili,
Midas,
Neferitit...

Biri dayım,
Amcam biri.
Biri kardeşim.
"Güneşin Oğlu" değilim ben,
Güneşim.

Bir yanımla Mısır,
Frig bir yanımla.
Bir yanımla Babil.
Roma,
Germen,
Bizans,
Yabancımla değil.

Ben Avrupa,
Ben Asya,
Ben Kafkasya,
Ben Anadoluyum.

Ben Abrek,
Ben Sosruk, Promete, Spartaküs...
Ben Setenayoğlu'yum.

Ben Kuzey,
Ben Güney,
Ben Batı,
Ben Doğu'yum.

Adem
ki
Büyük Dedem.
Önce Havva iken Ninem.
Adı kondu yeniden: *Nise
Cennetten kovuldu ikisi de.
Nedeni kızıl bir *Mıarise.

Zebur,
Tevrat,
İncil,
Kur'an...

*"Yege!" dedi Tanrı Tha
Benim ilk okuyan

Ben Davut;
Golyat'a sapanıyla karşı koyan.

Ben Nasıralı İsa;
Haçını sırtına vuran.

Ben çağdaş bir yalvaçım
Bütün putları kıran.

Ben Adige.
Yani,
İnsanoğlu "İNSAN" !

Çetin ÖNER '99

* Nise: Gelin / Mıarise: Elma / Yege! : Oku !

“davet

**bir boşluğa düşsen de
tutun bilime...
tutun özgürlüğe...
iyi insanların sevgisine...**

**çocukların yumuşacık ellerine
tutun!**

**sor sorularını
hangi konuda olursa...
neye mal olursa...
kaçı mal olursa...**

**yeter ki!..
beyaz yüreğin rahat olsun!”**

e. açıyba

Kafkas Derneği Ankara Şubesi'nden Müzik Ziyafeti...

Kafkas Derneği Ankara Şubesi Müzik Grubu olan "Grup Badin", yapmış olduğu özverili çalışmalar sonucunda enstrümantal bir kaset çıkarmıştır. 11 kişiden oluşan Grup Badin, gerek otantik ve gerekse batılı müzik aletlerini kullanarak var olan Çerkes ezgilerini enstrümantal olarak seslendirmişlerdir. Gelecek günlerde de, Faik Kanşat'ın akordeon ile kayıt edilmiş olan; mahalli parçalarımızı içeren iki kaseti de satışa sunulacaktır.

Haydi...
Bir hayal dolusu hayat getirdik size.
kimisi coşkudan,
kimisi hüzünden,
kimisi aşka dair, kimisi de hasrete.

Haydi...
Ağaç dallarından alkış toplayın.
Çocukluğunuzun gülüşlerini takın yüzünüze.
Ve yüreklerinizi yüreklerinize yaslayın
Karadeniz'e dönün yüzünüzü.

Sonsuz bir halka olup
Düğünlerin en büyüğünü kurun.
Bir Zümrüt-ü Anka'nın "haydi" deyip
Sizden bir kucak almasını bekleyin.

Şogen Ümit

...bir yanım hasret taşır, bir yanım sürgün; biri
birinden acı biri birinden bıçak sırtı.

işte bundandır...

kılıç, kınından sürgün; yürek, coşkusundan yetim ve
şarkılarda hasret çeken Elbruz'un vadilerine; ezgilerin
yürek atışındadır sürgün.

...dedim ya nefretin adını bilirim sadece.

gelin el ele tutuşup karanlığı yırtan bir kuyruklu
yıldızın peşine düşelim.

...ve bir dilek turalım geleceğe
dair...

İKİ DÜZELTME

OKUYUCU MEKTUPLARI

"Abreklerin Günlüğü"ndeki bir haber üzerine **AJANS ABREK**

9 Haziran 1999 tarihinde Abhaz Dayanışma Komitesinin organizasyonu ile Sn. Vladimir Ardzinba ve Türkiye'deki Kafkas derneklerinin katılımı ile bir toplantı yapılmıştır. Toplantıya Kafkas Derneği Samsun Şubesi ve Ajans Abrek adına Eyüp Baloğlu katılmıştır.

Bu toplantı ile ilgili olarak, Samsun Bileşik Kafkas Derneği yayın organı olan, *Abreklerin Günlüğü* bülteninde çok çirkin bir yazı yayınlanmıştır.

Bunun üzerine Eyüp Baloğlu kendilerine bir yazı göndererek gerekli bilgilendirmeyi yapmış, bu çirkin yazının tekzip edilmesini istemiştir.

Ancak; bültenin Temmuz ve Ağustos sayılarında bu konu ile ilgili tekzip yapılmamıştır.

Bunun üzerine bizler de bu konuda tüm hemşehrilerimizi haberdar etmeye karar verdik.

En çok birlik ve beraberliğe ihtiyacımızın olduğu bir dönemde bizden birilerinin, bizim insanımıza ve kurumlarımıza bu şekilde saldırmasını ve hasmane davranmasını anlamak mümkün değildir.

Bu konuda bilgisi olan herkesin gerekli bilgilendirmeyi çevresine yapması ve gerekli tepkiyi göstermesi gerektiğine inanıyoruz.

Saygılarımızla;

Ajans Abrek Grubu

**SAMSUN BİRLEŞİK KAFKASYA DERNEĞİ
YÖNETİM KURULU'NA VE "ABREKLERİN
GÜNLÜĞÜ" YETKİLİLERİNE,**

Sizlere bu yazıyı Haziran 99 sayınızdaki "Not Defteri" köşesinde yer alan açıklamalar üzerine gönderiyorum.

Köşe yazısı 9 Haziran 1999 günü İstanbul'da Sn. Ardzinba ile yapılan toplantıyı konu almakta ve çok yanlış bilgiler içermektedir.

İ.Tolustan'a bilgi veren kişi büyük bir yanlış içinde değilse, bu toplantıyı kasıtlı olarak yanlış aktarmıştır.

Ben toplantıda bulunmuş bir kişi olarak toplantıyı size olduğu gibi aktarmak istiyorum.

Bizlere toplantının 13.00'da başlayacağı söylenmişti. Dolayısıyla o saatte dernek temsilcileri de salona girmeye başladı. Salonda 39 dernekten temsilci vardı. 25 dernek de faks çekerek katılım sağladı. Yani toplantıda 64 derneğimiz temsil edilmiş oldu. Bu arada o toplantıya katılan Türkiye'deki tüm dernek temsilcilerini "Dernekçi tahife" gibi basit ve düzensiz bir şekilde nitelenizi doğru bulmadığımı ve size yakışmadığını belirtmek isterim.

Sn. Ardzinba toplantıya iki buçuk saat gecikme ile geldi. Delegasyondan birkaç kişi daha önce gelmişti. Bazı kişilerle ayak üstü görüşmeler yaptılar. Sn. Ardzinba geldiğinde ise herkes yerini almıştı ve protokol masası tamamen boştu. Sn. Ardzinba ayakta ve alkışlarla karşılandı. Protokol masasında kendisine ayrılan yere oturdu. Delegasyonu da sağına ve soluna olmak üzere yerlerini aldı. İtiş kakış olduğu ve protokole oturamayanların küstüğü tamamen yalan ve kötü niyetle söylenmiştir.

Ayrıca bu güne kadar bağımsızlığın adını ağzına almayan hatta muhalefet edenlerin olduğu söylenmektedir. Bu kişiler isim isim açıklanmalıdır. Zira toplantıda altmış dört derneğimiz temsil edilmiştir. Yani Türkiye diasporası orada temsil edilmektedir. Bu nedenle bu köşede ya isimler açıklanmalı ya da bir tekzip yazısı ile özür dilenmelidir. Bu kadar kasıtlı ve yanlış söylemi Çerkes'im, Çerkes davasına hizmet ediyorum diyen birine yakıştıramıyorum. Gereğinin mutlaka yapılacağına inanıyorum.

"Hatadan dönmek insan olmanın erdemlerindendir."

Sayın Ardızınba'nın salonun ciddiyetsizliğine bakarak konuşmasını kısa tuttuğu söylemi de tamamen yalandır. Salondaki herkes gerçek bir Çerkes terbiyesi ile davranmış ve yakışsız bir durum olmamıştır.

Ancak Sn. Ardızınba iki buçuk saat geç gelmiş, saat 17.30'da Türk Dışişleri ve BM yetkilileri ile bir görüşmesi olduğu için o saatte ayrılmak durumunda olmuştur. Sn. Ardızınba köşenizde yazılan aksine, tüm dernekleri bir arada görmekten çok mutlu olduğunu, Kafkasya'da oluşturulmaya çalışan Konfederasyonun burada oluşturulduğunu ve bundan da çok mutluluk duyduğunu, gururlandığını dile getirmiştir. Dernekler tek tek tanıtılırken de çok mutlu ve gururlu bir şekilde dernek temsilcilerini ayakta alkışlamıştır.

Yığınla, bir sürü ciddiyetsiz sorunun sorulduğu da tamamen yalandır. Zaman sorunu nedeni ile sorular kısa tutulmuştur. Sorulan sorular özetle şunlardır.

1-Gürcüstan'la yaptığınız görüşmeler sizin açısından tatmin edici midir?

2-Abhazya'ya şu anda (ve yıllardır) acımasız bir ambargo uygulanıyor. İnşallah bir sonuca varamayacaklar. Ambargonun kaldırılması yönünde bir gelişme var mı?

3-Abhazya için çözüm önerileri ileri sürülürken Bosna modelinden de söz ediliyor. Bir takım dayatmaların olduğunu da biliyoruz bu konuda sizin tutum ve düşünceleriniz nedir?

4-Biliyorsunuz spor evrenseldir ve ülkelerin tanıtımında da önemli bir faktördür. Örneğin Gürcüstan'ın birkaç futbolcusu Türkiye'de top oynamakta ve başarılı olmaları sonucunda da Gürcülere sempati duyulmasını sağlamaktadırlar. Abhazya'nın da bu şekilde başarılı sporcuları var mı? Bu sporcularımızı başka ülkelere gönderme imkanı var mı?

Bu sorulardan hangisi saçmadır. Son soruda niçin kasıt aranmıştır, anlamak mümkün değildir. Ayrıca bu soru sayesinde Sn. Ardızınba sporla ilgili Abhazya'daki gurur verici olayları anlatma fırsatı bulmuştur.

Toplantıda başka soru sorulmamıştır. İki temsilci birkaç cümle ile Sn. Ardızınba'ya şükranlarını bildirmişlerdir.

Toplantıda (Sn. Ardızınba'nın salona girişinden son ana kadar) konuşulan her şey tarafından Ajans Abrek adına kaydedilmiştir. İste-

nildiği takdirde ses kayıtlarını verebilirim. Özgür Kafkasya gazetesinde yayınlanan konuşma metni, Sn. Ardızınba'nın ses kaydından alınan konuşma metnidir.

Tam bilgilensin, o ortamda bulunmadan, yaşananları görmeden, kötü niyetli birinin söylediklerinden hareketle, bu kadar ağır bir yazı yazılması doğru değildir. Türkiye'de sizin dışındaki tüm dernek temsilcilerini dolayısıyla da tüm Çerkes'leri adeta hainlikle suçlamanızı anlamam ve kabullenmem mümkün değildir.

Gelecek sayınızda yani Temmuz 99 sayınızda bir tezkir yazısı yayınlamanızı ve yanlış bilgilendirme sonucu böyle bir yazı yazdığınızı söyleyerek Türkiye'deki tüm Çerkeslerden özür dilenmesini bekliyorum. Gerçek bir Çerkes yakışan da budur.

Aksi takdirde üzerime düşen görevi yapacak ve bülteninizde de yer alan basın bildirisine imza koyan seksen beş dernek ve sivil toplum örgütünü bilgilendirmek üzere mektubumu, "not defteri" köşe yazısını ve Sn. Ardızınba'nın konuşma metnini (gerekirse ses kayıtları ile birlikte) gönderecek ve dernek yönetim kurullarından üye ve tabanlarını mutlaka bilgilendirmelerini isteyeceğim.

Ayrıca Alein'in dediği gibi "gerektiği yerde açıklamayan aptaldır" durumuna düşmek istemiyorum. "Hatadan dönmek insan olmanın erdemidir"

Bir başka konu da yanlış bilgilendirme sonucu, sizin de aynı çizgide hareket eden Bursa Birleşik Kafkas Derneği ve İstanbul Birleşik Kafkas Derneğini de aynı şekilde suçlamaktasınız.

Bültenlerimizde yazılan yazılar çok önemlidir. Kamuoyumuzu doğru bilgilendirmek zorundayız. Bizzat kaynağından alınmayan haberler yanıltıcı olabilir. Kaldı ki kendi dışındaki kimseyi, hiçbir kuruluşu kabul etmeden, herkesin yaptığında bir takım hatalar bularak hiçbir yere varamazsınız. Bu tarzı, bu davaya inandığını söyleyenlere yakıştıramıyorum.

Unutmayın Birleşik Kafkasya'yı yaratırken, basın bildirisinde yer alan seksen beş dernek ve sivil toplum örgütüne de ihtiyacımız olacaktır. Türkiye'de birliği sağlayamadan, Kafkasya adına çok iyi şeyler üretebileceğine inanmıyorum.

Özellikle "Not Defteri" köşesinde daha ciddi, seviyeli ve doğru yazılar yazılması dileği ile.

Eyüp Baloğlu, 11.07.1999

"Sabah"da yayımlanmış olan Kılıç Ali'nin anıları üzerine Behzat Güvercinci

Sayın SABAH GAZETESİ
Yazı İşleri Müdürlüğüne;

Mersin, 12 Kasım 1999

Beni tanımazsınız. Sıradan bir okuyucunuzum. "Kılıç Ali'nin Anıları" isimli yazı dizinizi, dikkatle izledim. Özellikle, Çerkez ethem ile ilgili kısımlarını hem üslup ve hem de içerik bakımından doğru bulmadığımı bildiriyorum. Hem Türk, hem Çerkez ve hem de dürüstlüğü önem veren bir insan olarak üzüldüğümü bilmenizi istiyorum.

Hiç ilgim ve de günahım olmadığı halde beni böyle çocukluğumdan beri üzüyorlar. Daha ilk okul sıralarındayken başladılar. Sınıfta, Kurtuluş Savaşımızı işliyorduk. Çerkez Ethem adını ilk defa o gün duydum. Öğretmenimiz vatan haini olduğunu ve düşmanla anlaşma yaptığını söylüyordu. İlk sarsıntıyı o zaman geçirdim. Sanki herkes ayıplayarak bana bakıyormuş gibi geldi. hele, dört katır yükü altınla Yunanistan'a kaçtığını duyduğumda, utancım son haddine yükseldi. Başımı önüme eğdim. Sıranın altına doğru nasıl yavaş yavaş kaydığımı ve çocuk kalbimle, nasıl kaybolmak istediğimi, bu gün gibi hatırlıyorum. Bütün kitaplar aynı şeyi yazıyordu. O kadar savaşan insanın içinde, bir tek vatan haini çıkmıştı ve o da, benim gibi bir Çerkez'di. Senelerce, onu içimden lanetleyerek ve Çerkez olduğumu gizleyerek, utanç içinde yaşadım. Ruhumda iz bırakan bu utancı, üniversite yıllarıma kadar, gizli gizli taşıdım. Nihayet, değişik kitaplar bulabilmeye başlamıştık. Önce kendi anılarını okudum. Onu diğerleri takip etti. O tarihlerden bu yana, Kurtuluş Savaşımız ile ilgili ve Çerkez Ethem bağlantılı, ne bulursam okuyorum. Okuduklarını karşılaştırıp mantık bağlantılarını kurdukça, nelerin neden olduğunu çok daha iyi anlıyorum. Çoktandır artık onun bir vatan haini değil de, Atatürk'e gönülden bağlı, davasına inanmış ve çok büyük hizmetler başarmış mert bir insan ve gerçek bir milli kahraman olduğuna inanıyorum. Çoktandır artık ondan değil, ondan şüphelendiğim için, kendimden utaniyorum. Şu

anda bile belki bu utancın diyetini ödemeye çalışıyorum.

Bana göre;

1- Kılıç Ali, niyetini "Çerkez Ethem, Bandırma'da oluşturduğu bir çete ile eşkıyalık yapıyordu" diyerek, baştan belli etmiştir. Çünkü, Ethem Bey'in bir eşkıya ya da çeteci olmadığını, en iyi bilenlerdenim. Olayları, kendi devrinin şartlarında değerlendirmek gerekir. Çete başka, eşkıyalık başka, çete savaşı ise çok daha başka bir şeydir. O, eğitilmiş bir asker ve şerefli bir Teşkilat-ı Mahsusa mensubuydu. Özel olarak yetişmiş ve kendisini defalarca kanıtlamış, usta bir örgütlenme uzmanı ve tecrübeli bir gerilla lideri idi. Bizzat Atatürk tarafından bilerek seçilip görevlendirilen, profesyonel bir savaş ustasıydı. Seçildikten sonra kahraman olmadı. tam tersi, tescilli bir kahraman olduğu için seçildi. Kimseyi küçültmek, kimseyi büyültmez.

Atatürk'ü, İstiklal Savaşı'na taşıyan Bandırma vapuru Samsun'a doğru yol alırken, Rauf Orbay da, Bandırma'ya gelir. Irak hareketinden yaralı ve hasta olarak dönmüş bulunan Ethem Beyi istirahat ettiği evinde bulup, görevlendirir. Olay başlangıcının doğru hikayesi budur.

2- Kendisi de bir Çerkez olan Rauf Bey onu, Teşkilat-ı Mahsusa Reisi Kuşçubaşı Eşref Beyin Çiftliğine götürür. Çiftlikteki para, silah ve teçhizatı faydalanmasını sağlar. Ethem Bey de hemen kendi imkanları ile küçük bir kuvvet oluşturup çalışmaya koyulur. Kısa zamanda güçlenir ve ünü her yana yayılır. İşbirlikçi kalplere korku salar. Dost gönüllere ümit ve cesaret aşılar. Bölgedeki efeleri ve dağlardaki çeteleri kendisine bağlar. Ani baskınlarla, düşmana büyük zararlar verir. Kuvay-i Seyyare komutanı olarak ilk cepheyi kurar. Düşman ordularını ihtiyata zorlar, ilerlemelerini durdurur. Atatürk ve arkadaşlarına, milleti örgütleyinceye ve nizami ordu kuruluncaya kadar, gerekli olan bütün zamanı kazandırır. Kuvay-ı Milliye'nin güçlenme ortamının kaderini, en az bir buçuk yıl, namuslu ellerinde taşır. Bütün bunları ve Ethem Bey'in neleri neden yaptığını ve hiç birinin de Ankara'dan gizli olmadığını, Kılıç Ali nasıl bilmez?

3- Sadece düşman orduların karşı değil, i- çeride patlak veren çeşitli isyan hareketlerine karşı da, milletin koruyucu gücü olarak bütün Anadolu'da yalnız o vardır.

Gerçekten de; Bolu, Düzce ve Adapazarı a- yaklanmaları ile Anzavur olaylarının her biri,

genç kurtuluş hareketimizi başlamadan bitirecek kadar büyük dertlerdi. Atatürk bunu büyük nutkunda "...İsyanların müthiş olan ve aylarca devam eden boğucu dalgaları, Ankara'daki karargahımızın duvarlarına çarpıyordu..." diye vurguluyor. O dalgaların hepsinin üstüne Ethem Bey gönderildi. Ve o da, gönderildiği her görevden zaferle dönmeyi bildi. Prof. Dr. Toktamış Ateş "...Ethem Bey olmasaydı, Ulusal Kurtuluş Savaşımız, iç isyanlar nedeniyle, daha başlangıcında boğulabilirdi..." Yozgat Çapanoğlu olaylarında tehlike daha da büyük boydadır. Çünkü bu defa felaketin tüfek sesleri Ankara'dan bile duyulmaktadır. Araştırmacı-Yazar Cemal Şener'in kitabından okuyalım. "...Mustafa Kemal, Ethem'e şöyle der: -Ethem Bey, bu ayaklanışı da bastırabilerseniz vatana tahmin ettiğinizden çok daha büyük bir yararlıkta bulunmuş olacaksınız." Bu emir üzerine Ethem Bey gider ve o milli meseleyi de halleder.

Aynı olayla ilgili olarak sayın Altemur Kılıç ise şöyle yazıyor. "...Kılıç Ali...Kurtuluş Savaşı'nın en kritik döneminde, Yozgat'ta Çapanoğulları'nın çıkardığı isyan üzerine, askeri kuvvetleri ile birlikte bölgeye intikal etmiş. Aynı amaçla gönderilen Çerkez Ethem kuvvetleriyle birlikte, söz konusu isyanın bastırılmasında çok önemli bir rol oynamış..." Kitap ise, aynı kanatte değildir. "...Çerkes Ethem, Yozgat'a vardığında isyancıların elinde sayılan yerlere, yeni yerlerin de dahil olduğunu görür. İsyancılar üzerine Boğazlıyan'dan gönderilen Kılıç Ali Bey kumandasındaki piyade taburu ile atlı kuvvetler de, zayıf isyancı topluluğu karşısında tamamen dağılmıştır..." diye yazıyor. İfadeler arasındaki farklar açıktır. Yorumu okuyanlara bırakıp, devam ediyorum. Aradan seneler geçer. Bir 1935 yılı akşamında, Yalova Kaplıcalarında, Atatürk'ün sofrasındayız. Cemal Kutay anlatıyor. Sohbet sırasında Atatürk, Ethem Bey hakkında olumlu konuşmuş ve ona acıdığını söylemiştir. Kılıç Ali ise "-Aman Paşam... Bu kadarı da fazla... Benim elime geçse o adamı çiğ yerim" diye itiraz eder. Bundan sonrasını ünlü tarihçimizin kaleminden okuyalım. "...Kılıç Ali'nin, Ethem'i savunan Atatürk'e karşı "Benim elime geçse, o adamı çiğ çiğ yerim" cevabının, ibretli bir geçmişi vardır: Yozgat Çapanoğlu isyanında, ayaklananlara karşı gönderilen Kılıç Ali'yi Ethem, bir samanlıkta saklanır bulduğunu ve "-

Bu adam bir daha karşıma çıkarsa asarım" tehdidi ile Ankara'ya geri gönderdiğini anlatır..."

4- Kılıç Ali devam ediyor: "...Sözde, Anadolu'da bir Çerkez Devleti kurulacak ve başına da Çerkez Ethem getirilecekti. Bu vaadlere kanan Ethem, Gazi'yi bir engel olarak görmeye başladı..." diyor. Ama, bahsettiği bu devleti kimler, nasıl kuracakmış, söylemiyor. Devlet kurmak, dernek kurmak gibi üç beş kişilik bir teşebbüsün işi değildir. Atatürk bile devlet kurmak için neler çekti. Konu ile ilgili o kadar kitap okudum. Böyle bir teşebbüsün ortamını, ya da izini veya işaretini göremedim. Pes doğrusu diyorum. Nice uyduruk hikayeler dinledim. Bu kadar inanılmaz olanına rastlamadım. Böyle bir fanteziyi ancak, kendi vatani düşman çizimleri altında ezilirken, "...Orta Asya'ya gidelim de vatani o yaldan, Turan'ı gerçekleştirerek kurtaralım..." diyebilen biri yaratabilir, diye düşünüyorum.

Sayın Baylar;

Kılıç Ali'nin anıları, bu seviyede devam edip gidiyor. Hepsine cevap vermeye kalkmanın zor olmasa da, fazla bir anlamı yoktur. Ben sadece, bu vesile ile, biraz deşarj olmak istedim. Maruzatımı Rahmi Apak'ın "Garp Cephesi nasıl kuruldu" isimli kitabındaki bir tespit ile bitireceğim. "...Ethem ve kardeşleri, Yozgat isyanını bastırdıktan sonra, kuvvetleri ile birlikte, Ankara üzerinden geriye döndükleri zaman, Ankara'da kendilerine yapılan gösterilerle, Anadolu'nun başkentinde dahi biricik güç, şeref ve iktidar sahibi adamlar olduklarını gösterdiler..." Acaba diyorum, başarılı olmak ve işini en iyi yapmak suç mudur?

Sözün burasında, beni asıl ilgilendiren ve içimde ukde kalan başka bir hususu da vurgulamadan geçemeyeceğim. Ethem Bey hayatının hiçbir döneminde Çerkes lakabı ile anılmamıştır. Buna rağmen, bu isim ile vatan haini ilan edilmiştir. 36 yaşına kadar, önce Osmanlı adına, sonra da Misak-ı Milli uğruna, cepheden cepheye koşarak savaşmış bir kahraman, acaba vatanına, bir anda ne yaparak, nasıl hain olur? Prof. Dr. Toktamış Ateş, şöyle ifade ediyor. "...Ancak, bir noktada Ankara'yı kurtaran Ethem Bey'in, daha sonra gidip, asıl düşmana sığınması, gerçekten elem vericidir, anlaşılması çok güç bir olgudur..." Bana göre, mesele bu kadarlık değildir. Asıl sebeplerin, gerçekten merak edilip ciddiyetle araştırılmasını isterdim. Hangi şartlar altında, ne yapmış da, aniden

Çerkez adı ile hain ilan edilmek lüzumu doğmuş? Hep merak etmişimdir. Mesela "Ethem Bey Vakası" dense olmaz mıydı? Neden ihanet? Ve asıl önemlisi, neden Çerkez? Anlaşılır gibi değil. Savaş sonrasında bütün detaylar unutuldu. Mutlu sonu herkes paylaştı. Ethem Bey de öldü kurtuldu. Ama biz, bir türlü "Hain Çerkes"ten kurtulamıyoruz. Şu anda sizin de şahit olduğunuz gibi, hala uğraşıyoruz. Neden?

Çocukluğumda "Çerkez Ethem" töhmeti yüzündün çok kavga ettim. O günlerden bu yana da, ne zaman birisi ucuz kahramanlık edip Çerkes Ethem'e ve onun adı ile birlikte, bana vurmaya kalksa kahrolurum. Karşı çıktığımda kıvrırırlar, kudururum. Çaresizce fırlayıp yükseklere koşmak isterim. Ellerimi gökyüzüne kaldırarak ta derinden "Çerkez Ethem Vatan Haini Değildir... Bu gereksiz husumet neden... Ne istiyorsunuz bizden..." diye bağırarak gelir içimden.

Sayın Baylar;

Hiçbir ard niyetim yoktur. Bu yazıyı yayınlamayacağınızı da biliyorum. Gerci, bir cevap

hakkım doğmuşsa, mutlaka kullanmak isterim. Ama, sorunum bu değildir. Çerkez'i, Laz'ı ve Kürd'üyle, Arab'ıyla, Arnavud'u, Ermeni'si ve Rum'uyla bir bir milletiz. Şu sıralarda da çoğumuz farkında olmasak da, bizi birbirimizle uğraştırıp insanca yaşama şansımızı kısan, çeşitli iç ve dış güçlere karşı çok kalles bir platformda, dağınık bir milli mücadele veriyoruz. Milli birlik ve beraberliğimize, her zamankinden fazla ihtiyacımız vardır. Lütfen, Sn. Altemur Kılıç'a selam söyleyiniz. Aradan seksen sene geçmiş. Dünya milenyum lafları ediyor. Üstelik hiçbir tarihi ağırlığı olmayan, kullanılmaya müsait böyle bir yazıyı yayınlamaya acaba neden lüzum görmüş? Ethem ölmüş, Çerkez de çektiklerinin acısını içine gömmüş. Bu saatten sonra bir şeyleri kurcalamanın ve bizimle, yani benim ve çocuklarımla onuruyla uğraşmanın ne alemi var?

Cevaben, bilgilerinize arz ediyorum.

Saygılarımla...

Behzat GÜVERCİNCİ

KAF-DER KUTLAMA MESAJI

*Kafkas Derneği şube yönetimlerinin ve üyelerinin,
NART dergisi okurlarının,
Tüm Kafkas dernekleri ve vakıflar yönetimlerinin ve
üyelerinin,
Kafkasya'da, Türkiye'de ve dünyanın değişik ülkelerinde
yaşayan tüm hemşehrilerimizin,*

*21. yüzyıla girerken yeni yıllarını ve Şeker Bayramlarını
gönülden kutluyor, sağlık, mutluluk ve
güzellikler dolu gelecekler diliyoruz.*

*Saygılarımızla,
Muhittin Ünal
Genel Merkez Adına*

Hollanda Seminer Notları

Almelo Çerkes Kültür Derneği'nin, düzenlediği "Genelde Avrupa'daki Çerkeslerin sorunları, özelde Çerkes Gençlerinin sorunları" konulu seminere, Hollanda ve Almanya'nın değişik şehirlerindeki derneklerden 60'ın üzerinde davetli katıldı. İki gün süren toplantıda çeşitli konularda tartışılmışlar yapıldı, sorunların çözümü konusunda fikir beyan edildi. Konunun çeşitli yönleriyle ele alındığı seminerde, oluşturulan tartışma grupları ile önce sorunların neler oldukları, daha sonra ise çözüm ile ilgili neler yapılabileceği saptanmaya çalışıldı.

İki günlük programın birinci gününde dernek başkanı İlkay Güçlü yaptığı açılış konuşmasında dernek çalışmaları hakkında bilgi verdi, Türkiye'deki depremde zarar görenler için yardım çalışmalarını anlattı. Daha sonra Hollandalı Kafkasolog Egbert Wesseling "Kafkasya'daki son güncel gelişmeler" konulu bir konuşma yaptı.

Doç. Weseling konuşmasında Çerkeslerin gelecekle ilgili kendi değerlendirmelerini yaptı. Weseling'in çıkardığı karamsar tabloya rağmen toplantıda; çalışmalara hız verilerek, Çerkeslerin kendi geleceklerini çizmesi, kültür ve dillerini koruması için yapılabilecek çalışmaların gözden geçirilmesi kararı alındı. Toplantının ikinci gününde dernek temsilcileri söz alarak, dileklerini ve kendi çalışmalarını anlatan konuşmalar yaptılar. Almanya bu aşamada, Kafkas Dernekleri Federasyonu'nda dernekler arası koordinasyonun sağlanmasında üzerine düşen görevi yerine getirebilmesi için, dernek yöneticileri ve federasyon görevlilerinin birliktelikte bir toplantı yapmasını istedi. Federasyonun işleyişi ile ilgili fazla bilgi olmadığı anlaşıldı.

Son dönemde, Türkiye'deki KafDer Genel Merkezi ile Almanya'daki dernekler arasında başlayan yardımlaşmanın daha da güçlenerek devam etmesi, KafDer'in Almanya'daki Çerkesler için projeler üretmesi ve yaşama geçirmesi sevindirici olarak değerlendirildi.

Bağlarbaşı Derneği'nde Genel Kurul

24.11.1999 günü İstanbul Bağlarbaşı Derneği'nin Yönetim Kurulu seçimleri yapılmıştır. Yönetim Kurulu üyelerinin listesi aşağıda belirtilmiştir.

Yönetim Kurulu:

Asım Berzeg, Günseli Avcı Şurdum, Mahmut Nedim Özel, Yücel Öztekin, Kerametdin Özel, Muharrem Çurey, Enver Sağlam

Denetleme Kurulu:

Rahmi Tuna, Hazim Berzeg, Esat Özen

Onur Kurulu:

Ömer Büyüka, Sait Şurdum, Yaşar Bir, Hakkı Kurmel, Elmas Eşsiz, Meliha Çelikkıran, Kemal Duman, Yaşar Bağ

Aslan Carım Fahri Profesör Oldu

Moskova'daki Dış İlişkiler Devlet Enstitüsü Aslan Carım'a fahri profesörlük ünvanı verdi. Bu ünvan Carım'a sosyo ekonomik gelişmelere ve bilimsel çalışmalara yaptığı katkılardan dolayı verildi. 28 Ekim günü Enstitü de düzenlenen törenle Carım'a diploma ve madalyası verildi. Bu ünvan daha önce Tataristan Cumhurbaşkanı Mintimer Şaymiyev'e verilmişti.

Kafkas Derneği Bursa Şubesi'nde Genel Kurul

5 Aralık 1999'da yapılan Genel Kurul seçimleri sonucunda görev alan hemşehrilerimiz şu şekilde olmuştur.

Emel Bezek, Başkan
Sebahattin Özden, Başk. Yrd.
Orhan Gökten, Sayman
Jale Yavuz, Genel Sekreter
Oya Aydın, Üye
Bülent Aydemir, Üye
Metin Caha, Üye

Köln Çerkes Kültür Derneği'nde Genel Kurul

31.10.1999 günü Köln Çerkes Kültür Derneği Genel Kurul toplantısını yapmış ve yeni dönem yönetim kurulunu seçmiştir.

Seçim sonunda yeni yönetim kurulu aşağıdaki gibi oluşmuştur.

Başkan : Faruk Kanşat
2. Başkan : Kenan Genel
Sayman : Serap Alpsoy
Sekreter : Özden Senger
Üye : Hatice Bora
Üye : Hülya Alok
Üye : Merih Bocuk

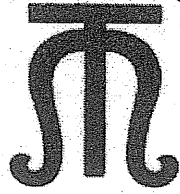
Denetleme Kurulu:

Sinan Alpsoy, Ela Caymaz, Rıza Nağo, Aslan Çelik

Disiplin Kurulu:

Ayten Kanşat, Şafı Genel, Hilmi Aksoy

TURİZM VE HAVACILIK HİZMETLERİ İÇİN DOĞRU ADRES
THE RIGHT ADDRESS FOR TOURISM & AVIATION

NART TOUR
TOURISM & AVIATION

- UÇAK BİLETLERİ
- VİZE HİZMETLERİ
- OTEL REZARVASYONLARI
- KONGRE VE SEMİNERLER
- TRANSFER HİZMETLERİ
- GRUP TURLARI
- HAVACILIK HİZMETLERİ
- KARGO HİZMETLERİ
- RENT A CAR

Merkez : M. Kemalpaşa Cad. No.:27 Merkez İş Hanı
Kat.4 Aksaray - İstanbul

Şube : Abdülhakhamid Cad. Sabiha Apt. 12/13
Taksim - İstanbul

Şube : Dr. B.Onat Cad. No.76/7 D.2
Antalya - Turkey

Tel. : (0 212) 632 84 97 (PBX)

Fax : (0 212) 586 36 21

Tel. : (0 212) 237 26 01 (PBX)

Fax : (0 212) 254 51 79

Tel. : (0 242) 311 92 00 (PBX)

Fax : (0 242) 311 92 02

<http://www.narttour.com.tr> • narttour@superonline.com

e-mail: narttour@narttour.com.tr • Tlx: 30102 Nogy tr.

Maksimum güç ve hız 2000'li yılların teknolojisi Avantajlı fiyatlarla

Japonya'da imal edilmiş
motoru ile
rakiplerinden güçlü...

Otomatik yağlama
sistemi ile çevreye
saygılı.

Alüminyum çakılları,
geniş açılı direksiyon ve
mükemmel süspansiyonu
ile kendinizden
bir şeyler bulacaksınız
tam bir motorist
sunuyoruz.

START

START ULUSLARARASI TİCARET
OTOMOTİV VE KİMYA SAN. LTD. ŞTİ.
Büyükdere Cad. Beşiktaş Sok. No. 4 Kat: 4/1 Beşiktaş / İstanbul
Tel: 0 (212) 293 25 63-293 25 64
Fax: 293 74 24

SCOOBRA

JC 100

**RAHAT VE EKONOMİK
SÜRÜŞ ZEVKİNİ TAĞIN.
HAYATIN KEYFİNE VARIN.**

SÜRGÜNE DAİR

Hep sürgün şarkıları dinledik
Ve şiirlerimiz hep sürgüne dairdi
Dayatma dilleri daha güzel konuştuk
Ve hiç anamızın diliyle yazamadık
Umutlar hep oldu içimizde
Sonra umutlar küçüldü
Önceleri dili umutmama umudumuz vardı
Şimdi unuttuklarımızın kısa metrajlı filmleri
Davullu zurnalı düğünlere isyanımız vardı
Şimdi internette dünya turları
Sürgün gecelerinde memleket hasretimiz vardı
Artık Türkiyeli gecelerde Kafkasyalı tatil planları

Şenliklerde yaşıyoruz günübirlik çerkesliğimizi
Ve uzaklarda denizin öbür kıyısında kardeşlerimiz aç, açık, kolsuz ve bacaksız
Gözleri görmez
Beldeki şarapnelle süren yaşam
Kış günleri sızlayan yaralar

Sürgün gecelerinde mızıka kaldı sadece
Onu da çalanlar nazlanmakta
Nenem nereden duymuş bilmem
Kesin Ali Hoca söylemiştir
Mızıkânın Hz. Hüseyin'in kemiklerinden yapıldığını
Neyse, iyi kadındı nenem
İyi insanlardı büyüklerimiz
Onların yaşadıklarını anlattım geçenlerde bir Çerkesel
Çerkesi ünlemleri yazdım anlarsınızya
"Gözlerimle görmezsem inanmam abi" dedi
Sonra sosyal olmaktan bahsetti
Evrensellikten, evlenmekten, paradan,
"Ne fark eder abi" dedi
Evlendiğim kızın ne olduğu
Para kazanmazsam nasıl rezil olurum
Mahallede ki çocuklara biliyor musun
Yalancıkıtan onayladım onu
Kendince haklısın diye
Sonra Karadeniz'in karasularına takıldı gözlerim
Paranla rezil olursun inşallah dedim
Dedim işte ne var bunda
Ben beddua edemem mi?

M. DAGUYTA, 1998 Ankara